

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İŞSİZLİĞİN BİREYLERDE OLUŞTURDUĞU PSİKOLOJİK ETKİ İLE İŞSİZLİĞİ
ATFETME STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra ÖZTÜRK

HAZİRAN-2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İŞSİZLİĞİN BİREYLERDE OLUŞTURDUĞU PSİKOLOJİK ETKİ İLE İŞSİZLİĞİ
ATFETME STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra ÖZTÜRK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Salih DURSUN

HAZİRAN-2023

TRABZON

ONAY

Kübra ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “İşsizliğin Bireylerde Oluşturduğu Psikolojik Etki İle İşsizliği Atfetme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma” adlı bu Çalışma 12.09.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Tezli Yüksek Lisans Programı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Oğuz BAŞOL	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Salih DURSUN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Kübra ÖZTÜRK

23/06/2023

ÖNSÖZ

“İşsizliğin Bireylerde Oluşturduğu Psikolojik Etki ile İşsizliği Atfetme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışma, toplumumuzda önemli bir problem olan işsizlik ve bunun bireylerde oluşturduğu etkiyle birlikte kişilerin bu duruma karşı tutumlarını ele almaktadır. Araştırmanın amacı Türkiye’de işsizliğin psikolojik etkileriyle ilgili literatüre katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasından başlayarak son haline getirilmesine kadar geçen süreçte bilgi, görüş ve deneyimlerini benimle paylaşan ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Salih DURSUN başta olmak üzere akademik hayatım süresince katkı sağlayan tüm bölüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca eğitimim süresince maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme ve eşime ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran, 2023

Kübra ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇALIŞMA VE İŞSİZLİK.....	3-20
1.1. Çalışma ve İş Kavramı.....	3
1.2. Çalışma ve İşin Birey İçin Önemi.....	4
1.3. İşsizlik	7
1.3.1. İşsizlik Tanımı	7
1.3.2. Dünyada ve Türkiye’de İşsizlikle İlgili Mevcut Durum	8
1.3.2.1. Dünyada İşsizlikle İlgili Mevcut Durum	8
1.3.2.2. Türkiye’de İşsizlikle İlgili Mevcut Durum.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞSİZLİĞİN SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE İŞSİZLİĞİ ATFETME	21-48
2.1. İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Etkileri.....	21
2.1.1. Stres	21
2.1.2. Depresyon	24
2.1.3. Kaygı.....	26
2.1.4. Çaresizlik	27
2.1.5. Umutsuzluk ve İçine Kapanma	29
2.1.6. Özsaygı ve Kendine Güvenin Azalması	30
2.1.7. Topluma ve Aileye Karşı Roldeki Çatışmalar	33
2.1.8. İşsizlik ve Suç Oranlarının Artması	34
2.1.9. İşsizlik ve Boşanma	35

2.1.10. Belirsizlik Sonunda Yaşanan Psikolojik Baskı	37
2.1.11. İntihar	38
2.1.12. İşsizliğin Psiko-Somatik Sonuçları	38
2.2. İşsizliği Atfetme	39
2.2.1. Atfetme Kavramı	39
2.2.2. Atfetme Kuramları	40
2.2.2.1. Heider'in Naif Psikoloji Kuramı	40
2.2.2.2. Jones ve David'in Uyuşan Çıkarımlar Kuramı	43
2.2.2.3. Weiner ve Arkadaşlarının Atf Kuramı	44
2.2.2.4. Kelley'in Birlikte Değişim Kuramı	45
2.2.3. İşsizliğe Atıfta Bulunma	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İŞSİZLİĞİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE İŞSİZLİĞİ ATFETMENİN İLİŞKİSİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI	49-65
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	49
3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	49
3.3. Araştırmanın Metodolojisi	51
3.3.1. Araştırmanın Örneklemi	51
3.3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	51
3.3.3. Anketin Uygulanması	52
3.3.4. İstatistiksel Analizi	52
3.4. Bulgular	53
3.4.1. Demografik Bulgular	53
3.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları	54
3.4.3. İşsizliği Atfetme ve İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Sorunlar ile Demografik Faktörler Arasındaki Farklılığın Analizi	55
3.4.4. İşsizliği Atfetme Stilleri ve İşsizliğin Psikolojik Etkileri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Analiz Sonuçları	61
SONUÇ VE ÖNERİLER	66
KAYNAKÇA	77
EKLER	88
ÖZGEÇMİŞ	92

ÖZET

İşsizlik günümüz çalışma hayatının önemli küresel problemlerinden biridir. İşsizlik sürecinde bireyler cinsiyet, eğitim, yaş gibi faktörlere bağlı olarak psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Söz konusu bu tez çalışması, işsizliğin bireyler üzerinde oluşturduğu psikolojik etkileri ele alarak işsizliği atfetme stillerinin işsizliğin yol açmış olduğu psikolojik etkiler üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın örneklemini farklı yaş gruplarından 204 işsiz katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 23 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar işsizliğin psikolojik etkilerinin demografik özelliklere göre farklılaştığını göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, işsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etkinin işsizliği atfetme stillerine göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar, işsizliğin bireylerde önemli ölçüde psikolojik sorunlara neden olduğunu ve psikolojik sorunların düzeyinin işsizliği atfetme stillerine göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda işsizlikle ilgili yapılacak çalışmalarda bu durumun göz önüne alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İş, Çalışma, İşsizlik, İşsizliği Atfetme, İşsizliğin Psikolojik Etkileri

ABSTRACT

Unemployment is one of the important global problems of today's working life. In the process of unemployment, individuals experience various psychological problems depending on factors such as gender, education and age. This thesis study aims to examine the effect of styles of attributing unemployment on the psychological effects of unemployment on the socio-psychological effects caused by unemployment by addressing the psychological effects of unemployment.

The sample of the research consists of 204 unemployed participants from different age groups. Questionnaire was used as a data collection technique in the research. The obtained data were analyzed using the SPSS 23 program. The results obtained from the research show that the psychological effects of unemployment differ according to demographic characteristics. In addition, the results of the research reveal that the psychological effect of unemployment on individuals differs according to the way they attribute unemployment.

The results obtained within the scope of the study show that unemployment causes significant psychological problems in individuals and the level of psychological problems varies according to the styles of attribution of unemployment. In this context, it is thought that it would be beneficial to consider this situation in the studies to be carried out on unemployment.

Key Words: Job, Work, Unemployment, Attribution of Unemployment, Psychological Effects of Unemployment

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Yıllara Göre İşsizlik Oranları (%)	9
2	Yıllara ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (15-24 Yaş) (%)	12
3	Cinsiyet Dağılıma Göre İşsizlik Oranları (%)	15
4	Yıllara Göre Türkiye’de İşsizlik Oranları (%).....	16
5	Türkiye’de Eğitim Seviyelerine Göre İşsizlik Oranları (%)	19
6	Türkiye’de Cinsiyet Dağılımına Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	20
7	Weiner ve Arkadaşları Modeli.....	44
8	Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri.....	53
9	Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılım	54
10	Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenirlik Değerleri	55
11	Ölçek Puanlarının Yaş Bakımından Farklılık Gösterme Analizi.....	56
12	Ölçek Puanlarının Cinsiyet Bakımından Farklılık Gösterme Analizi.....	57
13	Ölçek Puanlarının Eğitim Durumu Bakımından Farklılık Gösterme Analizi	58
14	Ölçek Puanlarının Medeni Durum Bakımından Farklılık Gösterme Analizi	59
15	Ölçek Puanlarının İşsiz Kalma Süresi Bakımından Farklılık Gösterme Analizi	60
16	Korelasyon Analizi	61
17	İşsizliği İçsel Atfetmenin İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Etkiler Üzerine Etkisi	63
18	İşsizliği Dışsal Affetmenin İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Etkiler Üzerine Etkisi	64
19	Hipotez Sonuçları Tablosu	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (%)	18
2	İşsiz Kalmanın Çaresizliğe Neden Olması	28
3	Araştırmanın Modeli	80

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APA	: American Psychiatric Association
CV	: Özgeçmiş
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DASS	: Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği
EC	: European Commission
G7	: Group of Seven - Gelişmiş 7 Ülke
ILO	: International Labour Organization – Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
NEET	: Ne Eğitimde Ne İstihdamda
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SPSS	: Statistical Package For The Social Sciences – Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UÇTO	: Umutsuzluk, Çaresizlik, Talihsizlik Ölçeği
WB	: The World Bank
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Günümüz hayatının önemli problemlerinden biri de işsizlik sorunudur. Mevcut veriler işsizlik sorununun küresel ölçekte varlığını devam ettirdiğini ve bu sorunun her geçen yıl büyüdüğünü göstermektedir. Nitekim ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm Eğilimler 2022 raporuna göre 2019 yılında 189 milyon işsiz olduğu, 2022 yılında ise bu rakamın 207 milyon olacağı belirtilmiştir (ILO, 2022: 3). Bu durumun önlenmesine yönelik adımların yeterince atılamaması ve sorunun temel olarak çözülmemesi halinde ilerleyen süreçlerde daha da büyük sorun haline gelmesi yadsınamaz bir gerçektir.

İnsanlar, maddi ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra bulundukları toplumda saygınlık kazanmak, özgüvenlerini yükseltmek veya kendisini değerli hissetmek için de çalışmak isterler. Bu beklentilerle birlikte hiç iş hayatına girememiş veya işten ayrılmış insanlar, maddi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını da karşılayamamaktadır.

Bu doğrultuda insanın para sahibi olabilmesi için ya aileden gelen bir servetinin olması ve bunu sürdürebilir olması gerekmektedir ya da bir işe sahip olması gerekmektedir. Ancak insanların çoğunluğunun ailesinden kendileri bir maddi servet kalmamasından dolayı çalışma ve iş kavramları insanlar için önemli bir etmen haline gelmektedir. İnsanlar iş hayatına girdikleri zaman öncelikli olarak düzenli bir maddi gelire sahip olmaktadır ve temel ihtiyaçları ile birlikte süreç içerisinde diğer ihtiyaçlarını da karşılayabilmektedir. İnsanların maddi ihtiyaçları ile birlikte maddi olmayan ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bunlar toplumda bir yer edinebilme, saygınlık kazanma, sosyalleşme gibi kişiden kişiye değişen faktörlerdir. Ancak iş hayatından yoksun kalan kişi, hem maddi hem de manevi doyumsuzluk içerisinde girmektedir.

İşsiz kalan bireyler, işsizlik süresinin uzunluğuna, cinsiyet ve yaş gruplarına göre bu süreçten çeşitli şekilde etkilenmektedir. Bu durum neticesinde maddi kazanç kaybı ile birlikte bireyler stres, kaygı, endişe, özgüven eksikliği gibi psikolojik sorunlar yaşayabilmekte ve hatta intihar edebilmektedir. İşsizlik sürecinde bireyler işsiz kalma nedenlerinin kendilerinden kaynaklandığını düşünerek içsel atıfta bulunmaları halinde daha çok psikolojik sorunlar yaşayabilmekle beraber, sorunun kendilerinin aksine dış etmenlerden kaynaklı olduğunu düşünmeleri halinde bu süreci daha az sorun yaşayarak geçirebilmektedirler. Özellikle günümüz koşullarında bireyler için her açıdan büyük önem arz eden işsizlik sorunu son yıllarda işsizlik oranlarındaki artışlar ile birlikte daha da önem arz eder hale gelmiştir. Artan işsizlik neticesinde bireylerin bu durumdan daha az etkilenmeleri ve kısa sürede iş bulmaları için bu temel sorunun daha detaylı ele alınarak alternatif

özmler bulunması gerekmektedir. Nitekim mevcut çalışmada işsizlik ve işsizlik sürecinin bireylerde oluşturduğu etkilere vurgu yapılmaktadır.

Çünkü insanlar işsiz kaldıkları dönemde işsiz kalmalarına neden olan etmenlerin iş piyasasındaki eksikliklere, ekonomik koşulların elverişsiz olmasına, iş piyasasında yeterince alım olmaması gibi durumlara dayandırması halinde işsiz kaldığı süreçte psikolojik olarak daha az etkiye maruz kalacaktır. Bu durumun tersine kişi bu süreci eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle, yeterince aktif iş arayamadığını düşünmesinden dolayı veya kendisini yeterince geliştiremediğinden kaynaklı olduğunu düşünmesi halinde sorunun kendinden kaynaklandığı düşünebilir ve ruhsal bir çöküntü yaşayabilir. Bu nedenle işsizlik süreci ile birlikte yaşanan maddi ve ruhsal sorunların yanı sıra bu durumu nasıl analiz edilip, süreci değerlendirdiği kişinin hayatı için önemlidir.

Mevcut alışma işsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etkiyi literatürdeki çalışmalarla birlikte incelemektedir. Bu kapsamda yabancı ve yerli çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkiyi işsizliği atfetme bazında ele alması noktasında literatüre önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmektedir. İşsiz bireylerin işsiz kalma süreçlerini, içsel nedenlere mi atfettiklerini yoksa dışsal etmenlere mi bağladıklarını incelemesi ve bu bağlamda yapılan analiz sonuçları çalışma da yer almaktadır.

İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ile işsizliği atfetme stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma  bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışma ve işsizlik gibi kavramsal tanımlamalar yapıldıktan sonra çalışma ve işin birey için önemine kısaca değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde dünyada ve Türkiye’deki yıllara göre işsizlik oranları verilerek mevcut işsizlik sorununa değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde işsizliğin bireylerde stres, depresyon, kayėı, intihar, çaresizlik, umutsuzluk ve içine kapanma, topluma ve aileye karşı roldeki çatışmalar gibi oluşturduğu sosyo-psikolojik sorunlar ele alınmış, Türkiye’de ve dünyada bu konu ile ilgili yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde atfetme konusuna ve işsizliği atfetme stillerine değinilmiştir.

Çalışmanın son bir bölümünde ise işsiz bireylerin atfetme stillerinin psikolojik sağlıkları üzerine etkisiyle ilgili yapılan alan araştırması sonuçlarına yer verilmiştir. Sonuç ve değerlendirme başlığı altında ise, araştırma neticesinde elde edilen bulgulardan yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılmış ve diğer araştırma bulguları ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu bölüm içerisinde elde edilen bulgular ışığında bazı önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇALIŞMA VE İŞSİZLİK

1.1. Çalışma ve İş Kavramı

Çalışma olgusu insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber günümüzdeki anlamıyla çalışma Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi öncesinde insanlar, belirli bir saat aralığında çalışmaktan ziyade ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde çalışmaktaydılar. Ancak Sanayi Devrimi sonrasında insanlar belirli bir saat aralığında ve belli bir ücret karşılığında düzenli bir çalışma hayatına geçiş yapmıştır.

Diğer taraftan geçmişten günümüze toplumların çalışmaya yüklediği anlamlar değişiklik göstermiştir. Romalılarda ve Eski Yunan toplumlarında çalışma kavramı “acı, yorgunluk, zahmet” gibi anlamları ifade etmektedir (Lordoğlu vd. 1999: 1). Türk Dil Kurumu tanımına göre ise çalışma, “emek, say, mesai” gibi anlamları ifade etmektedir (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>). Çalışma olgusu, insanlar için gelir elde etme aracı olarak nesnel boyutta önem kazandığı gibi, toplumsal açıdan saygınlık ve statü elde etme ile psikolojik ve sosyolojik açıdan önem sağlamaktadır (Kumaş ve Fidan, 2005: 509). Bu nedenle çalışma kavramı insanlığın varoluşuna kadar uzanan, hayatın devamlılığını sağlayan sosyal bir faaliyet olarak insan yaşamının merkezi noktasında yer alan bir durumdur (Kapız, 2001: 1).

Çalışma hayatı bireylerde maddi ihtiyaçların yanı sıra kendini geliştirme, özgüven yükseltme gibi manevi olarak nitelendirebileceğimiz değerler kazandırmaktadır. Geçmiş dönemlerde insanlar ağırlıklı olarak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla çalışmaktaydı. Ancak günümüz koşullarında insanlar ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra kendini işe yarar hissetme, meşguliyet kazanma gibi sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla çalışmak istemektedirler.

Çalışma kavramının yanı sıra, iş kavramı da özellikle Sanayi Devrimi sonrasında insanlar için önemli bir kavram haline gelmiştir. İş kavramı genel olarak farklı anlamları da ifade edebilen bir terimdir. TDK’nin iş tanımı “Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma” olarak ifade edilmektedir (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>).

İşletmeler açısından iş tanımı ise, “mal ve hizmet üretimi için, düzenli olarak konulmuş bir fonksiyonlar silsilesinin bu fonksiyonları yerine getirmeyi üstlenmiş bir kimsenin göstereceği performans oranında gerçekleşmiş durumu” olarak ifade edilmektedir (Kaynak, 1995: 114).

İş kavramı ekonomik anlamda kişinin kendisini belirli bir düzeye yükseltmesi veya yaşamını idame ettirebilmesi amacıyla yaptığı bedensel ve düşünsel çabadır. Toplumsal açıdan iş kavramı çalışma hayatında başkaları ile ilişki kurarak birlikte yaşama çabasıdır (Sabuncuoğlu ve Tokol, 1991: 4).

İş kavramının literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır. Ancak birbirine benzer ve kesişen başlıca özellikleri bulunmaktadır. Bunlar (Tınar, 1996: 5-6):

- İş bir faaliyettir,
- İşbölümü, hiyerarşik organizasyon gibi toplumsal boyutu bulunmaktadır,
- İş, yapılan süreçte bir yük, zahmet ve çaba olarak görülebileceği gibi, bir sevinç, mutluluk ve gurur kaynağı olarak da algılanabilir,
- Kişinin bedensel, ruhsal ve fiziksel gücünün devamlı kullanımı gerektirmektedir,
- Kurallar çerçevesinde ve planlı çabalar ile belirli bir amaca hizmet etmektedir,
- Mal veya hizmet üretim sağlamaktadır,
- Bireysel ve toplumsal ihtiyaçların giderilmesini sağlamaktadır.

Çalışma ve iş kavramları birbiri ile iç içe olmakla birlikte aralarında küçük nüans farklılıkları vardır. Bu iki kavram arasındaki farkı daha net ifade etmek gerekirse iş, bir insanın çalışma yeteneklerini belirli saat aralığında, bir işveren tarafından ücret karşılığı kiralanmasıdır. Çalışma ise daha genel bir anlam içermektedir. En genel anlamda çalışma, dinlenmenin tersi olarak ifade edilebilmektedir. İş ise, ücretsiz iş ya da işsizliğin karşıt anlamı olarak kullanılabilir (Hall, 1986: 12’den aktaran Kapız, 2001).

Çalışma kavramı bir şey oluşturmak, yapmak, ortaya çıkarmak gibi hem bedensel hem de zihinsel bir emek ve çaba verme durumudur (Püsküllüoğlu, 1995: 349). Bu noktada çalışma kavramının aktif bir terim olduğunu söylemek mümkündür. Ancak iş kavramı ise çalışma kavramının tersine pasif bir kavram olmaktadır ve insan çalışırsa iş aktifleşmektedir (Ören ve Yüksel, 2012: 39). Bir diğer ifade ile insan bir eylemde, harekette bulunduğu zaman iş aktif hale gelmektedir.

1.2. Çalışma ve İşin Birey İçin Önemi

Çalışmanın birey için önemi eski dönemlerden günümüze kadarki geçen süreçte yaşanan değişimlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Endüstri devrimi öncesinde çalışma birey için

bir önem arz etse de, endüstri devrimi sonrası ücret karşılığı çalışma hayatına geçiş ile çalışma kavramı insan hayatında merkezi bir yer haline gelmiştir.

Geçmiş zamanlarda çalışma, ağırlıklı olarak geçim sağlamak için, aç kalmayıp, barınabilmek için yapılan bir araç olarak görülmekteydi. Bu nedenle ağırlıklı olarak çalışma ve işin, insanlar için zoraki bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Endüstri öncesi tarıma dayalı geleneksel toplumlarda üretim insan gücü ile yapılmaktaydı. Fakat endüstri ile gelen makineleşme sonrasında insan gücü yerine makine yoğun üretim yapılır hale gelmişti. Böylece belli kurallara bağlı olarak ortaya çıkan “iş” kavramı meydana gelmiştir.

Çalışmanın insanlar için ifade ettiği anlamlar 3 temel başlık altında toplayabilir. Buna göre çalışma (Gill, 1999: 729);

1. Yaşamsal sürecin devamı için gelir elde etme aracı,
2. Yaşamsal doyuma ulaşma (kendini mutlu ve bağımsız hisseme) aracı
3. Statü ve sembol (kendisine ve ailesine karşı bir statü oluşturabilme) aracıdır.

İnsanların çalışma dışı zamanlarda daha mutlu olduğu düşünülse de, son dönemlerde yapılan araştırmalar tam tersine insanların çalışma zamanlarında da mutlu olduğunu göstermektedir (Ryan vd., 2010: 96). Csikszentmihalyi (1998) tarafından yapılan bir araştırma bulguları gösteriyor ki çalışılan zamanlar, çalışılmayan zamanlara göre insanlara daha fazla mutluluk vermektedir. Nitekim bu sonuç şaşırtıcı olmamalıdır. Çünkü “çalışma” gün boyu yapılan diğer etmenlere göre daha çok bir oyuna benzetilmektedir. Diğer bir açıdan bakmak gerekirse insanlar çalıştıkları zaman sosyalleşebilmektedir. Ayrıca çalışarak insanlar, kendilerini topluma faydalı, işe yarar bir birey olarak görmektedir.

Çalışma ve işin insanlar için önemli bir katkısı da ihtiyaçların giderilmesine imkân vermesidir. İnsanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve eksikliklerin giderilmesi için çalışma hayatında yer almaktadırlar. Bu ihtiyaçların bir bölümünü kişinin temel gıda, giyinme ve barınma gibi ekonomik ihtiyaçları oluşturmaktadır. Çelik ve Beşpınar (2011:68) yaptığı çalışmada gençlerin çalışma hayatında yer almalarında birçok faktörün etkili olduğu bilinmekle birlikte en yaygın nedenin “çalışmak zorunda kalmak” şeklinde ifade edildiği ekonomik nedenler olduğu söylenmektedir.

Bir diğer önemli ihtiyaç ise maddi olmayan psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Başkaları tarafından önemsenme ve takdir edilme,
- Benlik duygusunu doyurmak,
- Kişisel gelişim gücünü artırma bağımsız çalışma ve inisiyatif kullanma

- Statü sahibi olabilme,
- Saygınlık kazanma,
- Başkaları tarafından övülme, beğeni kazanmadır (Baud 1972'den aktaran Sabuncuoğlu 1987: 91).

İnsanlar tüm bu maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermek için çalışmakla beraber iş ve çalışma hayatından bazı beklentileri bulunduğu içinde iş hayatında yer almaktadır. Bu beklentiler şu şekilde sıralamak mümkündür (Tınar, 1996: 10):

- İşin iyi bir gelir getirmesi,
- İş güvenceleri,
- İşin ilgi çekici olması ve anlamlı işler yapıldığı hissi vermesi,
- İşin kendi başına yapılabilmesi ve sorumluluk bilinci uyandırması,
- İş arkadaşları ile iyi ilişkilerin olması,
- İş hayatında yükselme şansının olması,
- İşin saygı duyulan ve kabul görülen nitelikte olmasıdır.

Görüldüğü üzere çalışmak ve iş sahibi olmak birey açısından oldukça önemlidir. Nitekim Aytaç ve Keser'in 2002 yılında gerçekleştirdiği "İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı" adlı araştırma sonuçları işsizliğin birey üzerindeki olası etkilerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Birey yaşamını devam ettirmek için gerekli olan gelirini,
- Ailesine veya bakmakla sorumlu olduğu kişilere karşı saygınlığını,
- Özgüvenini ve kendisine olan saygısını,
- Hayatında merkezi bir role sahip olan işini, beraberinde çalışma arkadaşlarını ve sosyal çevresini
- Bir iş yapmanın verdiği topluma karşı olan sorumluluk duygusunu
- Yaşam kalitesinin en önemli unsurlarından birisi olan işini kaybetmiş olmaktadır (<http://www.isguc.org/?p=article&id=48&cilt=4&sayi=2&yil=2002>).

Çalışma ve iş kavramının insanlar için ekonomik, sosyal ve toplumsal olmak üzere üç genel başlıkta ifade etmek mümkündür. İnsanlar için bu etmenlerden bir yada birden fazlası insanların çalışma hayatında yer almaları için önemli bir unsurdur. Bu nedenle çalışma hayatında yer alamayan ve bir işe sahip olamayan insanlar için bu eksiklikler önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu kapsamda insan için önemli bir kavram olan işsizlik kavramına değinmekte fayda vardır.

1.3. İşsizlik

1.3.1. İşsizlik Tanımı

Geçmişten günümüze işsizlik her dönem önemli bir problem olmuştur. İşsizlik kavramı ile ilgili literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bir tanıma göre işsizlik; “işgücü seviyesi ile işgücünün iş bulup çalışan kısmını ifade eden istihdam seviyesi arasında ortaya çıkan fark” tır (Zaim, 1997: 167). Seyitoğlu’nun (1999: 294) tanımına göre ise işsizlik;

“Çalışma iradesi ve iktidarında olup da cari ve gerçek ücret üzerinden bir iş aradığı halde iş bulamayan kimseye “işsiz” denir. İşsizlik ise; çalışma yaşları arasında olan, çalışmaya engel bir özü bulunmayan ve çalışma arzusuna sahip kişilerin iş bulamaması durumuna denmektedir”

1982 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda kabul edilen işsizlik tanımına göre;

- Referans dönemi boyunca belirli bir yaştan üzerinde olanlardan,
- Hizmet akdinin sona ermesi ya da geçici şekilde kesintiye uğramasından dolayı işi olmayıp, çalışmaya elverişli olan ve ücretli bir iş arayanlar,
- Daha önce hiçbir iş bulamayan ya da önceki statü durumu itibariyle bağımlı olmayan veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem için çalışmaya elverişli olan ve ücretli iş arayanlar,
- Gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da, halen bir işe sahip olamayan ve çalışmaya hazır olan kişiler,
- Geçici ve belirsiz bir süreyle, kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan işten çıkarılmış kimseler işsiz olarak tanımlanmaktadır (ILO, 1984: 4).

Yapılan tanımlamalarda işsizlik kavramının farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Genel kapsamda ILO’nun kriterlerini referans alan Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) yapmış olduğu tanıma göre ise işsizlik;

“Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildirler” şeklinde ifade edilmektedir (www.tuik.gov.tr).

Yapılan tanımlamalar ışığında genel olarak kişilerin işsiz sayılma kriterlerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Çalışma çağında olmak ve bu dönemde bir işte çalışmıyor olmak
- Fiili olarak iş arıyor olmak
- Kısa süre içerisinde iş başı yapabilir durumda olmak.

Literatürde yer alan işsizliğin çeşitli tanımlamalarına yer verilmiştir. İşsizliğin farklı tanımlamaların olması ile birlikte ortak noktalarda birleştikleri alanların bulunduğu da görülmektedir. İşsizliğin kavramsal çerçevesinin yanı sıra dünyada ve Türkiye’de işsizliğin mevcut durumuna ve geçmişten günümüze işsizlik verilerini inceleyerek sürece daha detaylı bakılması mümkündür.

1.3.2. Dünyada ve Türkiye’de İşsizlikle İlgili Mevcut Durum

Çok uzun süredir önemli bir sorun olan işsizlik olgusu önceleri daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunu olmaktadır artık günümüzde gelişmiş ülkelerinde önemli bir sorunu haline gelmiştir. Bu kapsamda öncelikle dünya genelinde mevcut duruma göz atıp sonrasında Türkiye’nin bu kapsamda hangi noktada olduğunu görmekte fayda vardır.

1.3.2.1. Dünyada İşsizlikle İlgili Mevcut Durum

1980’li yıllardan önce az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin problemi olan işsizlik sorunu 1980’li yıllardan sonra dünya genelinde bireysel, toplumsal ve ekonomik açıdan önemli sorunlara neden olan ciddi bir durum haline gelmiştir. İşsizlik sorununun çeşitli nedenlerle meydana geldiğini söylemek mümkündür. Sanayileşme, teknolojik gelişme ve hızlı dönüşümler hızlı nüfus artışı ve bunlardan yalnızca birkaçını oluşturmaktadır. Nitekim Yılmaz (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi” adlı çalışmasında işsizlik sorununun gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmelerden kaynaklandığını, az gelişmiş ülkelerde ise sermaye yetersizliğinden meydana geldiği ifade etmektedir (Yılmaz, 2005: 11-29). İslamoğlu (2014) ise yaptığı bir alan araştırması sonucuna göre işsizlik sorununun yeterli iş alanlarının olmaması, güvencesiz ve düşük ücret gibi nedenlerden kaynaklı olduğu sonucuna ulaşmıştır (İslamoğlu, 2014: 123). İşsizliğin dünya genelinde önemli bir sorun olması bu sorunun gündemde kalmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda öncelikli olarak bazı ülke ve uluslararası kuruluşların işsizlik verilerine bakmakta fayda vardır. Tablo 1 seçilmiş bazı ülkelere göre işsizlik oranlarını göstermektedir.

Tablo 1:Yıllara Göre İşsizlik Oranları (%)

Ülke / Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
ABD	7,1	7,2	5,6	5,6	4	5,1	9,6	5,3	3,7	8,1	5,4
Almanya	-	-	-	8,2	8	11,3	7	4,6	3,1	3,8	3,6
B. krallık	-	11,2	6,9	8,5	5,6	4,8	7,8	5,3	3,8	4,5	5,4
Fransa	-	10,4	9,4	11,5	9,6	8,9	9,2	10,4	8,4	8	7,9
İtalya	-	8,1	8,9	11,2	10	7,7	8,3	11,9	10	9,3	9,6
Japonya	2	2,6	2,1	3,1	4,7	4,4	5	3,4	2,3	2,8	2,8
Kanada	7,5	10,5	8,1	9,5	6,8	6,8	8,1	6,9	5,7	9,6	7,5
G7	-	-	-	6,7	5,7	6,2	5,1	5,8	4,3	6,5	5,2
Kore	-	-	2,5	2,1	4,4	3,5	3,7	3,6	3,8	3,9	3,7
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	4	8,8	7,9	7,3	5,1	2	2,5	2,8
İspanya	-	-	15,5	20,7	12	9,2	19,9	22,1	14,1	15,5	14,8
Yunanistan	-	-	-	-	11,2	10	12,7	25	17,3	16,4	14,8
Yeni Zelanda	-	4,2	8	6,4	8	3,8	6,2	5,4	4,1	4,6	3,8
OECD	-	-	-	-	-	6,8	8,5	6,9	5,4	5,1	6,1
AB (27 ülke)	-	-	-	-	9	9,7	9,9	10	6,7	7,1	7,7
Dünya Ortalaması	-	-	-	5,8	6,1	6,3	6,3	6	5,5	6,9	6,2

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>; WB, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2022&start=1960&view=chart>.

Tablo 1'deki verilere bakıldığında dünya genelinde 1995 yılında %5,8 olan işsizlik oranı 2005 yılında %6,3'e yükselmiştir. 2020 yılında Covid-19 Salgını nedeniyle oran %6,9 ile en üst işsizlik oranına çıkmıştır. 2021 yılında ise ilerleme kaydederek %6,2'ye düşmüştür.

ABD'de 1980 yılında %7.1 olan işsizlik oranı 2005 yılında %5.1 e düşmüştür. 2010 yılına gelindiğinde ise işsizlik oranı son beş yılda neredeyse iki katına kadar artarak %9.6 oranına yükselmiştir. 2020 yılında ise %8,1 olan işsizlik oranı, 2021 yılına gelindiğinde ise %5.4'e düşerek önemli bir iyileşme kaydetmiştir. Nitekim ILO'nun 2022 yılında yayımladığı raporda ABD'de işsiz sayısının pandemi krizinin başlarında 23 milyonu aşarak zirve yaptığı (Nisan 2020) ve sonrasında ise kademeli olarak azaldığı gözlemlenmiştir (ILO, 2022: 48).

ABD'nin yanı sıra Japonya'da da %5 ile en yüksek işsizlik oranının 2010 yılında olduğu görülmektedir. Daha sonraki yıllarda azalma kaydederek 2021 yılında işsizlik oranını %2.7'e düştüğü görülmektedir.

Birleşik Krallık'da 1995 yılında %8.5 ile en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Aynı zamanda Fransa'da da en yüksek işsizlik oranı 1995 yılında %11.5 olarak görülmektedir. Sonraki yıllarda ise dalgalanmalar halinde iniş-çıkışların olduğu görülmektedir. 1995 yılında işsizlik oranlarının yükselmesinin temel nedeninin ise yaşanan 1994 Ekonomik Krizi'nden kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür.

Gelişmiş ülkeler içerisinde yer almalarına karşın İtalya ve Fransa’da ise genel olarak işsizlik oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. 1995 yılında işsizlik oranı %11.5 olan Fransa, 2005 yılında % 8.9 işsizlik oranına inmiştir. 2015 yılında tekrar %10.4 oranla işsizlik oranında artışların olduğu görülmektedir. Son dönemlere gelindiğinde ise 2021 yılında işsizlik oranının %7.9’a düştüğü görülmektedir. İtalya da ise 1995 yılında %11.2 olan işsizlik oranı 2005 ve 2010 yıllarında tek haneli rakamlara düşmüştür ancak 2015 yılına gelindiğinde ise %11.9 oranına çıkarak çift haneli rakamlara tekrar yükselmiştir. 2021 yılında %9.6 işsizlik oranı ile İtalya, tekrar tek haneli rakamlara gelerek ilerleme kaydetmiştir.

OECD ve AB ülkelerinin ortalamalarına bakıldığında işsizlik oranlarının genel olarak tek haneli olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde 2005 yılında işsizlik oranı %6.8 iken 2021 yılına geldiğinde %2.8’e düştüğü görülmektedir. AB ülkelerinde ise 2000 yılında %9 olan işsizlik oranı 2021 yılında %7.7 olduğu görülmektedir.

Ülkelerin işsizlik verilerini etkileyen krizlerin yanı sıra gündemde önemli bir sorun olan Covid-19 Pandemi süreci de dünya genelinde işsizlikte artışlara yol açmıştır. ILO 2022 yılı raporunda 2019 pandemi krizinin sonucunda Afrika, Amerika, Arap Devletleri, Asya ve Pasifik, Avrupa ve Orta Asya olmak üzere her bölge için ekonomik ve sosyal eğilimlerin bir değerlendirmesinin yanı sıra temel işgücü piyasası göstergeleri hakkında güncellenmiş veriler sunulmuştur. Rapora göre 2019 pandemi krizinden gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerde önemli ölçüde etkilenmiştir. 2021 yılında Covid-19 salgını ikinci kez küresel ekonomiye egemen olmuş, işgücü piyasalarının tam ve dengeli bir şekilde toparlanmasına engel olmuştur (ILO, 2022: 11-128).

Bu kapsamda 2019 yılında nispeten düşük verilere sahip olan ABD, Kanada, İspanya ve G7 ülkelerinde pandemi sürecinin ekonomiyi etkilemesiyle beraber işsizlik oranlarında belli artışlar yaşanmıştır. Ancak 2021 yılına gelindiğinde Kanada, İspanya ve Yunanistan gibi bazı ülkelerin kendisini toparladığı ve işsizlik oranlarında düşüşler sağladığı görülmektedir.

Dünyada genelinde gündemde olan önemli bir işsizlik sorunu ise “genç işsizliği” dir. ILO tanımına göre genç işsiz kapsamına 15-24 yaş gurubu dahil olmakta iken 25 yaş ve üzeri kişiler yetişkin olarak nitelendirilmektedir (ILO, 2020: 1). Küresel düzeyde işgücüne katılma oranlarına bakıldığında gençlerde (15-24) giderek azalan bir eğilim sergilediği görülmektedir. Ayrıca çalışmakta olan gençlerin de %75’i kayıt dışı istihdam edilmelerinin yanı sıra herhangi bir sosyal güvenceleri bulunmamaktadır (ILO, <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/youth-employment/lang--tr/index.htm>, 01.12.2022).

Tablo 2’de bazı ülkelerin yıllara ve cinsiyete göre genç işsizlik oranları bulunmaktadır. Öncelikli olarak Tablo 2’de bulunan genç işsizlik verileri incelendiğinde dikkat çeken unsurlardan

bir tanesi genel olarak ülkelerdeki genç işsizlik oranlarının, genel işsizlik oranlarına göre yüksek bir orana sahip olmasıdır. Bu durum ise genç işsizlik oranlarının hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerin ciddi bir sorunu olduğunu da göstermektedir. Bunun yanı sıra G7 ülkelerinden olan Fransa ve İtalya’da genç işsizlik oranları, genel işsizlik oranlarına göre oldukça yüksek oranlarda seyretmektedir. İtalya’da 2016 yılında genç işsizlik oranı %37,8 iken 2019 yılına gelindiğinde %29,2’e inmiştir. İtalya için iyi bir ilerleme gibi gözükse de diğer ülkelere oranla bu rakamın oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Ülkelerin 2010 yılından 2019 yılına kadarki gidişatına bakmak gerekirse genel olarak tüm ülkelerde genç işsizlik oranlarının istikrarlı bir biçimde iniş trendinde olduğu görülmektedir. İtalya, Çek Cumhuriyeti, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde daha yüksek oranlarda düşüş yaşanmakta iken Kore, Japonya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde daha az düşüşlerin yaşandığı görülmektedir.

AB’de 2019 yılında 3,3 milyondan fazla genç işsiz mevcuttur. 2018’de, 5,5 milyondan fazla genç (15-24 yaş arası) AB’de ne istihdamda ne de eğitim veya öğretimde (NEET)¹ bulunmamaktadır. 2013’te %24 iken 2019’da %15’in altına düşmüş olmasına rağmen, genç işsizlik oranı AB’de hala çok yüksek (bazı ülkelerde %30’dan fazla zirve ile), genel işsizlik oranının iki katından fazla (%7’den az) ve ülkeler arasındaki büyük farklılıkları maskeleymektedir (EC, 2020).

2019 yılı sonrası verilerine bakıldığında ise genç işsizlik oranlarının Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerde artış içinde olduğu görülmektedir. Fransa ve Kore’de ise işsizlik oranlarında düşüş görülmekle birlikte Almanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde genel olarak aynı oranlarda kaldığı görülmektedir.

¹ Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar: Ne istihdamda ne de eğitim öğretimde olmayanların oranıdır.

Tablo 2 Yıllara ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (15-24 Yaş) (%)

	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
ÜLKE	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
ABD	18,4	15,8	20,8	17,3	15,7	18,8	16,2	14,6	17,6	15,5	13,9	17	13,4	12,2	14,5	11,6	10,4	12,8
Almanya	10,4	9,4	11,2	9,1	8,4	9,7	8,6	7,9	9,2	8,4	7,6	9	8,3	7,6	8,8	7,7	7	8,4
B. Krallık	20	17,7	22,1	21,3	18,5	23,9	21,4	18,4	24,1	20,9	18,4	23,1	17,1	14,9	19,1	14,6	13,2	16,5
Fransa	24,7	27,8	22,2	24,2	27,4	21,5	25,8	27,8	24,1	26,4	29,5	23,9	25,7	27,1	24,4	26,1	27,3	25,1
İtalya	28	29,4	27	29	32,1	27	35,2	37,5	33,8	40	41,3	39	42,6	44,6	41,4	40,3	42,5	38,7
Japonya	9,3	8,1	10,6	8,3	7,1	9,5	8,1	7,4	8,9	6,8	6	7,7	6,2	5,5	7,1	5,6	5,2	6
Kanada	14,6	12,1	17	13,9	12	15,8	14	12,2	15,8	13,2	11,5	14,8	13,2	11,4	14,9	12,8	10,7	14,7
Kore	9,7	8,9	11,1	9,6	8,1	11,9	9	8,5	9,7	9,3	9	9,7	10	9,2	11,2	10,5	10	11,3
Çek Cumhuriyeti	18,3	18,4	18,2	18	17,9	18,1	19,5	19	19,8	18,9	19,2	18,7	15,8	17,1	15	12,6	14,4	11,3
İspanya	41,5	39,6	43,1	46,2	44	48,2	52,9	51,5	54,2	55,5	54,6	56,2	53,2	52,9	53,4	48,3	48	48,6
Yunanistan	33,7	41	22,7	45,3	52,1	39,4	55,9	63,4	49,5	59,4	64,7	54,9	53,1	58,5	48,3	50	54,7	46,5
Yeni Zelanda	16,6	16,9	16,3	16,2	15,1	17,1	16,9	16,8	17	15,3	15,6	15	14,1	14,7	13,5	13,9	13,9	13,9
OECD	17,5	16,8	18,1	16,9	16,7	17	16,8	16,7	16,9	16,6	16,5	16,6	15,5	15,4	15,6	14,3	14,2	14,3
AB (27 Ülke)	22,4	22,1	22,7	22,5	22,6	22,5	24,4	24,4	22,4	25,1	25,1	25,2	24,1	24	24,1	22,4	22,1	22,6
G7	17,2	15,4	19	16,5	15,2	17,6	16,3	15	17,5	15,8	14,5	17	14,3	13,1	15,4	13	11,8	14

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart>.

Gençlerde cinsiyete göre işsizlik oranlarına bakıldığında ise ABD, Almanya, Kanada, Fransa, Japonya ve Kanada gibi ülkelerde genel olarak genç erkek işsizlik oranlarının genç kadın işsizlere göre daha yüksek olduğu görülmekle birlikte İtalya, Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan gibi ülkelerde ise genç kadın işsizlerin oranının genç erkek işsizlerin oranına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mevcut verilerden bazılarını daha detaylı irdelemek gerekirse genel olarak Yunanistan'da işsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2010 yılında kadın işsiz oranı %22,7 iken erkeklerde bu oran %41'dir. 2021 yılına gelindiğinde genç kadınların işsizlik oranı yine %41 iken genç erkeklerin oranı ise %30,8'dir. Veriler ışığında işsizlik oranlarında azalmaların olduğu görülmekle birlikte kadın genç işsiz oranlarının, erkek genç işsiz oranlarına göre günümüzde de yüksek oranlarda seyrettiği görülmektedir.

Dünya gündeminde genç işsizliğin yanı sıra kadın istihdamı da belli uğraşlara rağmen halen çözümlenememiş güncel bir sorun olarak yer almaktadır. Nitekim Tablo 3'te bazı ülkelerin belli yıllara göre erkek ve kadın işsizlik oranları görülmektedir.

Dünya genelinde kadın ve erkek işsizlik oranları incelendiğinde ülkelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Birleşik Krallık, Japonya, Kanada ve Kore'de erkek işsizlik oranları kadın işsizlere göre daha yüksek iken, Çek Cumhuriyeti ve İtalya'da kadın işsiz oranları erkek işsizlere göre daha yüksektir. ABD, Almanya, Fransa gibi ülkelerde ise bazı yıllarda erkek işsizlik oranları daha yüksekken bazı yıllarda kadın işsizlik oranları yüksek olmaktadır.

İspanya ve Yunanistan'ın işsizlik verilerine bakıldığında ise kadın ile erkek işsiz oranları arasındaki farkın yüksek olduğu ve genel olarak kadın işsizlerin erkek işsizlere göre daha yüksek oranlarda seyrettiği görülmektedir. İspanya ve Yunanistan'da kadın erkek işsizlik oranları arasındaki farkın en fazla 2000 yılında olduğu görülmektedir. Yunanistan'da 2000 yılında erkek işsiz oranı %7,5, kadın işsiz oranı %17,3; İspanya'da ise aynı yıl erkek işsizlik oranı %9,6, kadın işsiz oranı %20,5'dir.

OECD ülkelerinde işsizlik oranlar tek haneli rakamlardan oluşmaktayken İspanya ve Yunanistan'da ise bu oranlar çift haneli rakamlardan meydana gelmektedir. Ayrıca AB ülkelerinde 2021 yılına gelindiğinde erkek işsizlik oranının %6,8'e kadın işsizlik oranının ise %7,4'e düşerek tek haneli rakamlara indiği görülmektedir.

Görüldüğü üzere hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmalarından dolayı genel olarak istihdamda her ne kadar yer almak isteseler de işgücü piyasasında yer edinmekte güçlük çekmektedirler. Bu nedenle de kadın işsizlik oranları erkek işsizlik oranlarına göre daha yüksek olmaktadır.

Özetlemek gerekirse işsizlik olgusu tarihsel süreçte hep var olan ve günümüze kadarda varlığını sürdüren önemli bir sorundur. Her ne kadar bu sorun ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar gösterse de gündemde varlığını sürdürmektedir. Bu kapsamda hem ulusal hem de uluslararası alanda işsizliğin minimize edilmesine hatta ortadan kaldırılmasına yönelik ciddi çalışmalar yürütülmektedir.

Fakat bütün bu uğraşmalara rağmen gerek teknolojik gelişmeler ve beraberinde meydana gelen mesleki deformasyonlar, gerekse yaşanan ekonomik kriz, savaş ve salgın gibi dünya gündemini etkileyen unsurlar işsizlik sorununun devam etmesine neden olmaktadır.

Tablo 3: Cinsiyet Dağılıma Göre İşsizlik Oranları (%)

	1980		1985		1990		1995		2000		2005		2010		2015		2020		2021	
ÜLKE ADI	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
ABD	-	-	7,4	7	5,5	5,7	5,6	5,6	4,1	3,9	5,1	5,1	8,6	10,5	5,2	5,4	8,4	7,8	5,2	5,5
Almanya	-	-	-	-	-	-	9,7	7,2	8,1	75	10,9	11,4	6,5	7,4	4,2	5	3,4	4,2	3,2	3,9
B. Krallık	-	-	10,7	11,6	6,4	7,2	6,9	10,1	5	6	4,3	5,1	6,9	8,6	5,1	5,5	4,3	4,8	4,3	4,7
Fransa	-	-	12,6	8,7	12	7,3	14,1	10,1	-	-	9,3	7,8	9,1	8,7	9,9	10,8	7,9	8	7,8	8
İtalya	-	-	13,1	5,6	13,5	6,2	15,4	8,6	14,5	8,1	10	6,2	9,6	7,5	12,7	11,3	10,3	8,5	10,7	8,7
Japonya	2	2,1	2,7	2,6	2,2	2	3,2	3,1	4,5	4,9	4,2	4,6	4,6	5,4	3,1	3,6	2,5	3	2,5	3
Kanada	8,3	7	10,6	10,5	8,1	8,2	9,1	10	6,7	7	6,5	7	7,2	8,8	7,2	7,5	9,5	9,6	7,2	7,7
Kore	-	-	-	-	1,8	2,9	1,7	2,3	3,7	5	3,4	4	3,3	5,4	3,5	3,6	4	3,9	3,8	3,6
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	-	-	-	4,8	3,4	10,5	7,4	9,8	6,5	8,5	6,4	6,1	4,2	3	2,2	3,4	2,3
İspanya	-	-	-	-	23	11,4	27,9	16,5	20,5	9,6	12	7,1	20,2	19,6	23,5	20,8	17,4	13,9	16,7	13,1
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	17,3	7,5	15,4	6,2	16,4	10	28,9	21,7	19,9	13,7	19	11,4
Yeni Zelanda	2,7	2	4,8	3,9	7,5	8,4	6,5	6,5	6	6,2	4,1	3,5	6,5	6	5,9	5	5	4,2	3,9	3,7
OECD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8,3	8,5	7	6,7	7,4	6,9	6,3	6
AB (27 Ülke)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,6	8,8	10	9,7	10,3	10	7,4	6,9	7,4	6,8
Dünya Ortalaması	-	-	-	-	-	-	5,9	5,7	6,2	6	6,5	6,2	6,4	6,3	6,1	6	6,7	7	6,3	6,2

Kaynak: OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>

1.3.2.2. Türkiye’de İşsizlikle İlgili Mevcut Durum

İşsizlik sorunu geçmişten günümüze tüm dünyanın önemli bir sorunu olmakla birlikte gelecekte de önemli sorunlara yol açacağına sinyallerini vermektedir. Teknolojik gelişmelerini erken tamamlayan ülkeler bu durum karşısında daha erken karşılaştıklarından dolayı bu noktada gelişmelerini tamamlayamamış ülkelere göre daha önde bir yol kat etmişlerdir. Nitekim Türkiye de henüz tam olarak gelişmişliğini tamamlayamayan ülkeler içerisinde yer almaktadır. 1960’lı yıllar itibariyle Türkiye işsizlik sorunu ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. 1980’li yıllarda küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerin artması, 1990’lı yıllarda işsizliğin daha da artmasına neden olmuştur. 2001 krizi ile işsizlik hızlı bir ivme kazanmış ve kriz sonrasındaki toparlanma çalışmaları çok yavaş ve sınırlı sayıda olmuştur (Durak ve Kaya, 2014: 55).

Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye’de İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	İşsizlik oranı	Yıllar	İşsizlik oranı
2000	6,5	2011	9,8
2001	8,4	2012	9,2
2002	10,3	2013	9,7
2003	10,5	2014	9,9
2004	10,8	2015	10,3
2005	10,6	2016	10,9
2006	10,2	2017	10,9
2007	10,3	2018	11
2008	11	2019	13,7
2009	14	2020	13,4
2010	11,9	2021	12,2

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.

Tablo 4 Türkiye’de 2000-2021 yılları arasında işsizlik oranlarını göstermektedir. Tablo 4’e göre 2001 yılında %8,4 olan işsizlik oranı sonraki yıllarda artış göstermiştir. 2005 yılına kadar artış gösteren işsizlik oranları bu yıldan itibaren kısmi bir düşüş göstermiştir. Ancak 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz neticesinde işsizlik oranı %11’den %14’e yükselmiştir. Kriz sonrası hızlı toparlanmalar neticesinde işsizlik oranının 2012 yılında %9,2’ye düştüğü görülmektedir. Yaşanan bu olumlu kazanımlara rağmen son yıllarda oranlar tekrar artışa geçmiş ve 2021 yılında işsizlik %12,2’ye çıkmıştır.

Türkiye yaşanan ekonomik krizlerin yanı sıra bu süreçte meydana gelen sınırlı sayıda yatırım, hızlı nüfus artışı, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, eğitim politikalarında yaşanan istikrarsızlık gibi nedenler işsizlik sorununun tetikleyicileri arasında yer almaktadır. (Durak ve Kaya,2014: 55). Tüm bunlara ek olarak kırdan kente doğru yaşanan yoğun göç hareketleri de kentlerde nüfusun

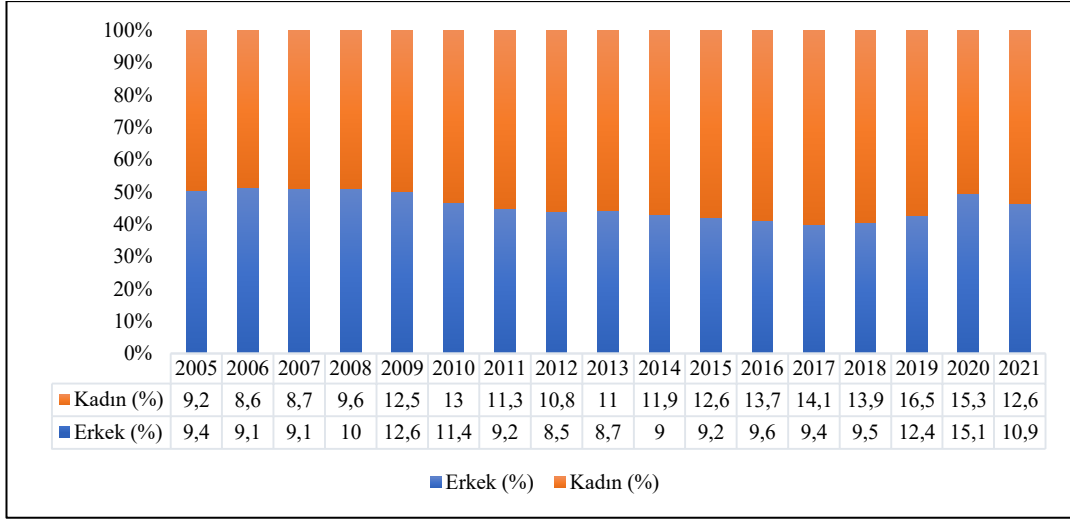
artmasına neden olmaktadır. Bunun neticesinde eğitimsiz bir kent nüfusunun oluşmasına neden olmaktadır (Ay, 2012: 334).

2020 yılına gelindiğinde ise her ne kadar Covid-19 salgını kendisini göstermiş olsa da işsizlik oranında ciddi bir artışın olmadığı görülmektedir. Aksine 2020 ve 2021 yıllarında işsizlik oranlarında düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Yaşanan pandemi süreci ile birlikte virüsün yayılımını önlemek adına birçok tedbir alınmıştır. Özellikle okul, kafe, restoran ve eğlence merkezi gibi insanların bir araya geldiği ortamlar kapatılmış, ilerleyen dönemlerde kısıtlı kullanım olanakları oluşturulmuştur. Sokağa çıkma yasası uygulaması; kamu kurum ve kuruluşların ve firmaların çoğunluğunda esnek çalışmaya geçilmesi veya çalışma saatlerinin azaltılması alınan önlemlerden bazılarıdır (Gür vd., 2020: 42-43).

Pandemi sürecinde 17.04.2020 tarihi itibari ile Resmi Gazete’de “Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik Ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun 9. Maddesi 4857 sayılı Kanunun geçici 10. Maddesinde “*Bu Kanunun kapsamında olup olmadığına bakılmaksızın her türlü iş veya hizmet sözleşmesi, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay süreyle 25 inci maddenin birinci fıkrasının (II) numaralı bendinde ve diğer kanunların ilgili hükümlerinde yer alan ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzeri sebepler dışında işveren tarafından feshedilemez*” (Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>) ibaresi yer almaktadır. Yürürlüğe koyulan madde gereğince işverenin pandemi sürecinde personel çıkarması yasaklanmıştır. Bu Kanun, pandemi sürecinde işsizlik oranlarında artışların olmasını etkileyen önemli bir maddedir.

Pandemi sürecinde işsizliğin az olmasını sağlayan önemli bir nokta ise 17.04.2020’de yayımlanan Kanunun 7. maddesidir. 4447 sayılı Kanunun Geçici 24. Maddesinin 1. Fıkrası ile “Ücretsiz İzin Ödeneği”nin sağlanmasıdır. (Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>). Bu Kanun maddeleri, pandemi sürecinde işsizlik oranlarında artışların olmasını etkileyen önemli düzenlemelerdir.

Şekil 1: Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.

Şekil 1’de 2005-2021 yılları arasındaki kadın-erkek işsizlik oranları bulunmaktadır. Türkiye’deki oranları detaylı olarak irdelemek gerekirse kadın işsiz oranının (%10,8) ve erkek işsiz oranının (%8,5) en düşük olduğu senenin 2012 yılı olduğunu söylemek mümkündür. Erkeklerdeki işsizlik oranları 2011 yılından 2018 yılına kadar tek haneli rakamlarda bulunmakta iken, 2019 yılı ve sonraki yıllarda çift haneli rakamlara yükselmiştir. Kadınlardaki işsizlik oranlarına bakıldığında ise ağırlıklı olarak çift haneli rakamlarda olmakla birlikte 2005 yılında %9,4 oranına sahip iken 2019 yılına gelindiğinde %16,5’e yükseldiği görülmektedir. Ancak kadın işsizlik oranı 2019 sonrası yıllarda düşüşe geçtiği görülmektedir.

İşsizliğin önemli başlıklarında yer alan bir diğer kesim ise eğitimli genç işsizlik sorunudur. Türkiye’de genç ve eğitimli kesimler için işsizlik, önemli bir sorun haline gelmiştir. İşsizliğin düşük ve yüksek eğitimli gruplarda, orta eğitimli gruplara göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Sapançalı, 2008: 15).

İşsizlik, insanlar için önemli bir yer olmakla birlikte eğitim, günümüz koşullarında insanların kendilerini geliştirmeleri ve iş hayatında bir yer edinebilmeleri için önemli bir durum haline gelmiştir. Eğitimin bireylerdeki iş hayatına etkisini görmek için TÜİK verilerinden yararlanılarak Tablo-5 oluşturulmuştur. Tablo 5’te 2014-2021 yılları arasında eğitim durumuna göre işsizlik verileri görülmektedir.

Tablo 5: Türkiye’de Eğitim Seviyelerine Göre İşsizlik Oranları (%)

		Okuma-Yazma Bilmeyenler	Okuma-Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	İlk-öğretim	Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul	Genel Lise	Lise Dengi Mesleki Okul	Yüksek Öğretim
2014	Toplam	7,2	12,1	8	13,9	9	11,9	10,7	10,7
	Kadın	3,4	7,8	7,8	13,4	15,2	19	19,3	15,5
	Erkek	16,2	15,4	8,1	14	7,9	9,3	8	19,3
2015	Toplam	6,2	12,6	8,5	14,7	10,2	12,5	10,3	11
	Kadın	3,4	8,4	8	15,1	16,7	20,3	18,1	16,3
	Erkek	13,4	16,1	8,7	14,5	8,7	9,5	7,7	7,6
2016	Toplam	6,6	12,7	8,7	14,6	10,5	13,4	11,6	12,1
	Kadın	3,8	9,5	9,2	16,3	15	21,1	20,6	16,9
	Erkek	13,3	15,6	8,5	14,1	9,4	10,5	8,7	8,8
2017	Toplam	7	12,6	8,4	14	10,7	13,3	11,9	12,7
	Kadın	4,3	9,2	8,9	15,4	13,9	21,3	20,6	18,4
	Erkek	13,7	15,8	8,1	13,6	9,9	10,2	9	8,7
2018	Toplam	6,7	12,5	8,8	14	11	13,1	11,4	12,4
	Kadın	4,1	9,8	9,2	16,3	14,3	20,2	20,8	17,1
	Erkek	13,2	14,9	8,7	13,4	10	10,3	8,2	9,1
2019	Toplam	10,8	15,5	11,3	18,3	15,1	16,1	15,3	13,7
	Kadın	6,8	13	10,6	20,3	19,3	22,9	25,8	18,5
	Erkek	20,1	17,7	11,6	17,7	13,8	13,3	11,6	10,3
2020	Toplam	10,7	16,9	10,5	17,5	15	15,6	14,5	12,9
	Kadın	6,8	11,7	8,7	18,3	18	20,3	23,5	16,8
	Erkek	19,4	20,7	11,3	17,3	14,2	13,7	11,6	10,1
2021	Toplam	9,9	15	9,2	-	-	14,1	13	12,5
	Kadın	6,5	10,2	9	-	-	19,8	21,8	16,9
	Erkek	16,6	18,3	9,3	-	-	11,7	10,2	9,4

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.

Tablo 5’e genel olarak bakıldığında dikkat çeken bir konu tüm eğitim gruplarında 2014 yılından 2021 yılına kadarki süreçte işsizlik oranlarında artışların olduğu görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer konu ise okuma-yazma bilmeyen grubun işsizlik oranının diğer gruplara göre daha düşük olmasıdır. Nitekim Türkiye’de yapılan bir çalışmada eğitimsiz işsizlerin, eğitilmiş işsizlere oranla işsiz kalma olasılığının daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda işsiz kalma olasılığının deneyim ve tecrübe arttıkça azalmadığı da belirtilmiştir (Selim vd, 2014: 1-26).

Tablo 5’de yer alan verileri daha detaylı incelemek gerekirse 2014 yılında okuma-yazma bilmeyenlerin işsizlik oranı %7,2 iken 2021 yılına gelindiğinde %9,9’a yükselmiştir. İlköğretim mezunu işsizlerin oranına bakıldığında ise 2014 yılında %13,9 iken 2020 yılında bu oran 17,5’e yükseldiği görülmektedir. Yükseköğrenim grubundaki işsizlerin oranlarına bakıldığında 2014 yılında %10,7 olan işsizlik oranı 2021 yılına gelindiğinde %12,5’e yükselmiştir.

Eğitim gruplarının cinsiyet bazında verileri incelendiğinde 2014-2021 yılları arasında tüm gruplarda kadın ve erkek işsizler arasındaki oranın önemli bir düzeyde açık olduğu, kadın işsizlik oranlarının erkek işsizlik oranlarının iki katı olduğu göze çarpmaktadır. Yalnızca ilkokul mezunu işsizlerde kadın ve erkek bireyler arasındaki oranın düşük olduğu görülmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mevcut işsizlik cinsiyet bazında kadınları etkilemekle birlikte yaş gruplarına göre bakıldığında en çok genç yaş grubu bu durumdan etkilenmektedir. Gençlerde işsizlik oranlarının yüksek olmasına birçok faktör neden olmaktadır. 2013 yılı Dünya Bankası (WB)’nın Jobs raporuna göre bu nedenler; hızlı nüfus artışı, bilgi asimetrisi, beceri uyumsuzluğu ile yetersiz düzeyde kişisel ve toplumsal ağlara sahip olmak üzere dört grupta sınıflandırılmaktadır (WB, 2013: 207’den aktaran Arslan, 2014: 45).

Tablo 6: Türkiye’de Cinsiyet Dağılımına Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	Yıllar	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
2000	13,1	13,7	11,9	2011	18,4	17,1	20,7
2001	16,2	17,2	14,4	2012	17,5	16,3	19,9
2002	19,2	20,3	17,1	2013	18,7	17	21,9
2003	20,5	21,4	18,9	2014	17,9	16,6	20,4
2004	20,6	20,5	20,7	2015	18,5	16,5	22,2
2005	19,9	19,5	20,5	2016	13,6	17,4	23,7
2006	19,1	18,3	20,5	2017	20,8	17,8	26,1
2007	20	19,6	20,8	2018	23,3	17,6	25,3
2008	20,5	20,1	21,2	2019	25,4	22,5	30,6
2009	25,3	25,4	25	2020	25,3	12,6	15,3
2010	21,7	21	23	2021	22,6	10,9	15,1

Kaynak: Apaydın, 2018: 179; TÜİK, İşgücü İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.

Tablo-6’de Türkiye’de 2000-2021 yılları arası genç işsizlik oranları verilmiştir. Bu veriler ışığında genç işsizlik sorunun uzun yıllardır var olduğunu ve halen güncelliğini koruduğunu söylemek mümkündür. Verileri daha detaylı incelemek gerekirse; 2000 yılında genç kadın işsizlik oranı %11,9 iken genç erkek işsizlerde bu oran %13,7’dir. Yıllar ilerledikçe her iki cinsiyetin oranlarında inişli-çıkışlı dönemlerinin olduğu görülmektedir. En yüksek genç işsizlik oranlarının ise 2019 yılında genç kadınlarda %30,6 ve genç erkeklerde %22,5 ile ciddi bir yükselme gösterdiği görülmektedir. 2019 yılı ve sonrasında erkek ve kadın genç işsizlik oranlarında önemli düşüşlerin olduğu görülmektedir.

Mevcut verilere göre ülkemizde ve dünyada bulunan işsizlik sorunu ve bu sorunun cinsiyete, yaşa ve eğitim durumlarına göre dağılımı oldukça ciddi bir tablo karşımıza çıkarmaktadır. Bu sorunun çözümü noktasında belli bir ilerleme kaydedilmekle birlikte alınacak çok uzun bir yolun olduğu göze çarpan bir gerçekliktir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞSİZLİĞİN SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE İŞSİZLİĞİ ATFETME

2.1. İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Etkileri

Düzenli bir gelir ihtiyacı nedeniyle “çalışma hayatı” geçmişten günümüze kadar insanlar için her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak bireyler uzun dönem çalışma hayatında yer aldıktan sonra işten çıkması veya ilk kez iş arama kanallarını kullanmaya başlaması, bu kişilerin işsizlik süreçlerinin başlama noktası olarak ifade edilebilir. Fakat işsiz bireyler tüm uğraşlarına rağmen iş bulamayabilmektedir. İş bulamama hali ile birlikte bu kişiler öncelikli olarak ekonomik açıdan zorluklar yaşayabilmektedir. Kira, mutfak giderleri veya elektrik, su, doğalgaz gibi giderlerin karşılanması noktasında zorluklar yaşanmaya başlanmaktadır.

İşsizlik sonrası yaşanan ekonomik zorluklar, farklı sorunları da beraberinde getirebilmektedir. İşsiz kalan süreçte birey, bulunduğu toplumdan kendini soyutlayabilmekte veya kendisini işe yaramaz bir insan olarak görebilmektedir. İnsanlarda oluşan bu olumsuz durumlar bireylerde hem sosyal hem de psikolojik sorunlara neden olmaktadır.

İşsizlik sürecinde yaşanan çeşitli sıkıntılar bireylerde stres, depresyon, kaygı, endişe, çaresizlik, umutsuzluk vb. gibi çeşitli sosyo- psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar bireylerde ve toplumlarda çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Bu bağlamda işsizliğin bireyler üzerindeki sosyo-psikolojik etkilerini tek tek ele alıp değerlendirmek gerekmektedir.

2.1.1. Stres

İşsizliğin yol açmış olduğu psikolojik sorunların başında stres gelmektedir. Stres kelimesinin kökeni Latince “estricia” dan gelmektedir. 17. yüzyılda stres kelimesi felaket, bela, musibet, dert, keder, elem gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ancak 18 ve 19. Yüzyıllara gelindiğinde ise, kelime anlamında değişiklik yaşanmış ve güç, baskı, zor gibi anlamlarda objelere, kişiye, organlara ve ruhsal yapıya yönelik olarak kullanılmıştır (Güçlü, 2001: 92).

Stres kavramının farklı kullanım alanlarına sahip olduğundan dolayı çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Bir tanıma göre stres “*Vücudun kendisine yöneltilen herhangi bir talebe spesifik olmayan tepkisi*” olarak ifade edilmektedir (Selye, 1976: 137). Bir başka tanıma göre stres kavramı

“çevrenin potansiyel tehdit edici durumuna karşı gösterilen fiziksel ve duygusal tepki” olarak ifade edilmektedir (Akgemci, 2001: 302).

En genel tanımı ile stres, kişinin bulunduğu ortamda kendisinden beklenen tavırlar ile kendi inanç ve tutumları, ihtiyaçları, beceri ve yetenekleri arasında meydana gelen uyumsuzlıktan doğan bedensel ve sosyo-psişik bir gerilim halidir (Tınar, 1996: 46).

Stres, bireylerde belli düzeye kadar olumlu etki oluşturmaktayken bu durumun fazla olmaması halinde olumsuz sonuçlar oluşturabilmektedir. Bireylerde meydana gelen stres belirtilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (APA, 2000’den aktaran Yılmaz vd., 2017: 81):

- Hüzün,
- Suçluluk hissi,
- Asabiyet,
- Uyku bozukluğu,
- İştah ve kiloda yaşanan değişim,
- Olumsuz düşünceler,
- Dikkat dağınıklığı,
- Huzursuzluk,
- Karar vermede konsantrasyon eksikliği,
- İletişim zayıflığı.

İşsizlik sonrasında yaşanan olumsuz ruh hali kişilerde farklı şekillerde sorunlara neden olmaktadır. Ancak bu durum karşısında en yaygın görülen ruhsal bozukluklardan bir tanesi ‘stres’dir. Kumaş (2001) tarafından İzmir’de 311 işsiz ile gerçekleştirilen çalışmada işsizlerin, işsiz kaldıkları dönemde en fazla strese (%74,59) maruz kaldıkları görülmüştür. Bunun beraberinde ise, %51,76 oranla umutsuzluk, %36,65 oranla ailede çatışma ve %35,69 oranla içine kapanma gibi sorunların yaşandığı görülmüştür.

Bireylerde stres sonucu oluşan etkiler ve bunların davranışa dönüşmesi kendiliğinden ortaya çıkmamaktadır. Bireylerin içerisinde bulundukları çevre veya yer aldıkları durumlar bu sorunun oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim bireylerde oluşan stres düzeyi, oluşumu ve kişilerin verdiği tepki, farklı şekillerde bireylerde kendisini göstermektedir.

Bireylerin işsizliğe olan tepkileri, işten ayrılma nedenlerine göre farklılık göstermektedir. Kişi kendi isteği ile işten ayrıldığında daha az olumsuz olarak etkilenmekte iken işten çıkarılması halinde verdiği tepki çok farklı şekilde olmaktadır. İşten çıkarılması sonucunda birey işsiz kaldığı süre boyunca bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir. İşsizlik sürenin devamlılığı ile birlikte bireyde stresle baş etme yöntemlerinde de azalmalara neden olacaktır (Güler, 2005: 379).

İşsizliğin oluşturduğu psikolojik etkiler, bireyler arasındaki yaş düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Orta yaş gurubu bireylerin belli bir olgunluğa erişmeleri ve sorumluluklarının gençlere oranla daha fazla olmaları nedeniyle stres ve kaygı gibi psikolojik sorunlar daha yaygın olarak görülmektedir. Nitekim bu kapsamda yapılan araştırmaların bazılarında işsizlik sürecinden en kötü etkilenen kesimin orta yaş grubu olduğu görülmüştür (Polat ve Bacak, 2018: 28).

Bireylerde görülen etkiler, yaş faktörünün yanı sıra işsizlik sürecinin uzunluğuna göre de değişiklik gösterebilmektedir. Bu doğrultuda işsizlik süresi ve yaş faktörünün işsizler üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik yapılan çalışma da, 954 vasıfsız ve yarı vasıflı işlerde çalışmış işsiz erkekler ele alınmıştır. Katılımcılar 5 yıl arayla 10 yaş grubuna ayrıştırılmıştır. Araştırmada işsizler üzerindeki ekonomik etki ve stres arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; 30-39 yaş arası işsiz erkeklerin daha çok psikolojik etkiye maruz kaldığı ve gelir durumunda meydana gelen değişiklikler sonucu ekonomik sıkıntılar yaşadıkları görülmüştür (Warr ve Jankson, 1984: 84).

İşsizliğin bireylerde oluşturduğu stres, olumlu veya olumsuz olarak kişilerin davranışlarına yansımaktadır. Bu yansımalar kişilik tiplerine göre de farklılık göstermektedir. A tipik kişiliğine sahip olan bireyler aceleci, mükemmeliyetçi, işkolik ve benzeri özellikleri bünyesinde barındırmakta iken, B tipik kişilik özelliğine sahip bireyler her şeyden zevk almaya bakan, rahat, daha az kaygıya sahip bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda A tipi kişilik özelliğine sahip bireylerde stres oranı daha fazla olmakla birlikte çeşitli sağlık sorunlarına daha sık rastladıkları görülmektedir. Ancak B kişilik özelliğine sahip bireyler ise, A tipi kişilik özelliğine sahip bireylere göre strese daha az maruz kalmaktadır (Kumaş, 2001: 107).

İşsizlik süresi bireylerin strese girmelerini etkileyen önemli unsurlardan birisidir. Öncelikli olarak kişi, eğitim hayatını bitirip iş piyasasına ilk adımını atmak için bir iş arayışına girmektedir. Bu noktada kişi önceleri iş bulacağına dair iyimser bir tavır sergilemektedir. Fakat iş bulamama durumunun devamlılığı ve işsiz kalma süresinin uzaması, bireyde umutsuzluk ve karamsarlığa neden olmaktadır. Nitekim bu durum stres, kaygı ve tükenmişlik gibi diğer sorunları da beraberinde getirmektedir. Yaklaşık dört-beş aylık süre işsiz kalan bireylerdeki kaygı ve stres düzeyi, iki ay süre ile işsiz kalan bireylere göre fazladır (Kumaş, 2001: 107-112).

Çizel vd. (2011) tarafından Antalya’da İŞKUR’a kayıtlı 610 katılımcı üzerinde gerçekleştiren araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre, işsizlik süresi ile parasal sıkıntı arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı araştırmada işsizlik sürecinde erkek işsizlerin, kadın işsizlere göre daha yüksek düzeyde parasal ve psikolojik sıkıntılar yaşadıkları görülmüştür.

Mütevellioğlu ve Çizel (2010) ’in gerçekleştirdiği bir diğer çalışma bulgularına göre ise; işsizlik süresince zorluk çekilen durumlarda ilk sırada maddi zorluklar yer almakta iken ikinci sırada psikolojik problemlere yer verilmiştir. Bu başlık altında stres, mutsuzluk, aile içi

huzursuzluk ve ruhsal çöküntü gibi konulara yer verilmiştir. Tayfun ve Korkmaz (2016) tarafından yapılan çalışma bulguları da benzer sonuçlar içermektedir. Yapılan çalışmada işsizlik kayısının stres ve depresyon üzerinde pozitif bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

İslamoğlu'nun (2014) Sakarya ilinde yaptığı çalışma bulguları da benzer sonuçlar vermiştir. Çalışma bulgularına göre işsizlik sonucu yaşanan sıkıntılar arasında birinci sırada ekonomik zorluk olmakla birlikte ikinci sırada psikolojik sıkıntılar yer almıştır.

Kısaca ifade etmek gerekirse stres, birçok açıdan bireyi etkileyen ve bireylere çeşitli şekillerde geri dönüşü olan bir durumdur. Bu bağlamda stres, bireylerde psikolojik olarak depresyon, uykusuzluk ve endişe gibi çeşitli etkiler göstermekle birlikte sigara kullanımı, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, saldırganlık gibi çeşitli davranışsal bozukluklara da neden olmaktadır.

2.1.2. Depresyon

Depresyon, işsizliğin bireylerde oluşturduğu bir diğer psikolojik sorundur. Depresyon, mutsuzluk, yalnızlık ve umutsuzluk gibi hayıflanmalar ve hayattan zevk alamama gibi duygusal çöküntü halini ifade etmektedir (Tayfun ve Korkmaz, 2016: 536).

Depresyon bireylerde farklı belirtiler halinde kendisini göstermektedir. Bunlar (Yılmaz vd, 2017: 80):

- Düşünmede güçlük çekme,
- Hafıza güçlükleri,
- Süreklilik gösteren endişe, üzüntü ve kendini boşlukta hissetme,
- Olaylara karşı aşırı tepki verme
- İştahta yaşanan değişimler,
- İntihar etme düşüncesi,
- Sigara tüketimindeki artış,
- Motivasyon kaybı,
- Konsantrasyon eksikliği,
- Başkalarında suç bulma eğilimi şeklinde sıralamak mümkündür.

İşsizlik süreci, bireylerde farklı türlerde psikolojik sorunlar oluşturmaktadır. 1970'li yıllarda yapılmış birçok çalışmada, işsizliğin süresi ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmalarda genellikle işsizlik durumunun ilk yarattığı duygu, şok hali olarak ifade edilmektedir. Bu aşamada bireyler işsiz kaldıklarına inanamamakta ve neden bu durumun kendi başlarına geldiğini sorgulamaktadırlar. Bir sonraki aşama konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır. Çalışmaların bir kısmında bireyin yeni bir iş bulma konusunda ümitli olacağını savunurken, bir

kısmı kötümser bir bakış açısına girdiğini belirtmekte, hatta kişilerin depresyona girdiğini savunmaktadır (Polat ve Bacak, 2018: 30).

Yapılan bir araştırmada ABD, İngiltere, Norveç, Almanya ve Danimarka gibi ülkelerin de içerisinde yer aldığı 16 farklı çalışma üzerinde meta analiz çalışması yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda meydana gelen ortak bulgu ise işsizliğin akıl sağlığı üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğudur (Murphy ve Athanasou, 1999: 83-99). Yapılan bir başka çalışma bulgularına göre ise iş bulmada zorluk yaşanacağını düşünen öğrencilerin depresyon düzeylerinin önemli ölçüde etkilendiği tespit edilmiştir (Karakuş, 2018: 190).

Depresyonun cinsiyet bazında etkilerini ele aldığımızda ise bu kapsamda yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular arasında farklılıklar elde edildiği görülmüştür. Yüksel'in (2005), Ankara'da 182 işsiz üzerinde gerçekleştirdiği çalışma bulgularına göre, erkek işsizlerin depresyon düzeyi ortalamasının, kadın işsizlerin depresyon ortalamalarından daha yüksek düzeyde olduğu ve iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bazı araştırmalar erkek ve kadın işsizler arasında depresyon düzeyi açısından farklılık olmadığını göstermektedir. Örneğin Hammarstrom ve Janlet'in yaptığı çalışmada, kadın işsizler ve erkek işsizler arasında depresyon düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Hammarstrom ve Janlert, 1997: 298).

Türkiye'nin Çanakkale ilinde gerçekleştirilen bir çalışmada, işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkilerin yaş, cinsiyet ve medeni durumuna göre değişmediği görülmüştür. Eğitim düzeyi bakımından incelendiğinde ise, işsizlerin eğitim düzeyleri arttıkça, depresyon riski puanlarında da artışların meydana geldiği gözlemlenmiştir. Buna göre, lisans mezunu işsizlerin depresyon riski puanları, ön lisans mezunu olan işsizlere göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Aynı şekilde yüksek lisans mezunu olan işsizlerin depresyon riski puanlarının, ön lisans mezunu işsizlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Polat ve Bacak, 2018: 36).

Depresyon, işsiz bireylerin sosyo- ekonomik düzeylerine göre de farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda yapılan kapsamlı bir çalışmada depresyon nedeni ile kliniklere başvuran işsizler arasındaki sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Çünkü kişilerin mesleki pozisyonları ne kadar yüksek ise, işsiz kalmanın verdiği psikolojik çöküntü de o kadar yüksek olmaktadır (Kumaş, 2001: 115).

Bolton ve Oatley'in (1987) gerçekleştirdiği çalışmada da, işsiz kalan bireylerin, işsiz kalmalarından belli bir süre sonra depresif belirtiler gösterdiği görülmüştür. Bu depresif hali bireylerin işe başlamalarından belli bir süre sonra fark edilir bir biçimde azalmıştır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinde meydana gelen farklılıklar hemen hemen her kesimi etkilediği gibi, genç kesim üzerinde de depresif birtakım sorunlara neden olmaktadır.

Nitekim gençler üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada işsiz gençlerin, bir işe sahip olan gençlere göre daha yüksek düzeyde depresif tavırlar sergilediği görülmüştür (Tiggemann ve Wenifield, 1984: 38-39).

Tüm bu veriler ışığında işsizlik sürecinde bireylerde anlamlı bir şekilde depresyon belirtilerinin mevcut olabileceğini söylemek mümkündür. Bu olumsuz çöküntü halinin bireylerin işe girmelerinden kısa bir süre sonra anlamlı bir şekilde düzelmeler meydana geldiği görülmektedir. Nitekim Jackson ve diğerlerinin (1983) gerçekleştirmiş olduğu araştırma sonuçlarına göre, çalışma yaşamına geçildikten sonra bireylerde görülen depresif tavırlar, yeterlilik, yaşam doyumu ve stres belirtilerinde anlamlı bir şekilde düzelmeye yaşadığı gözlemlenmiştir.

2.1.3. Kaygı

İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etkilerden birisi de “kaygı” hissidir. Kaygı kavramı birçok alanda kendini gösteren insani bir tavidir. Genel anlamda ifade etmek gerekir ise kaygı, beklentinin oluşturduğu bunaltı veya tedirginlik ya da tehlike veya talihsizlik korkusu; usdışı korku olarak ifade edilmektedir (Budak, 2005: 432). Kaygı bir diğer deyişle organizmanın savaş açma tepkisidir. Tehlike veya tehdit olarak düşünülen durumlarda ortaya çıkan; duygusal, fiziksel ve davranışsal değişiklik ve tepkileri içeren kendiliğinden sağlıklı ve doğal bir yanıt mekanizmasıdır (Anakara Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Bakanlığı (t.y): 1).

İşsizliğin bireylerde oluşturduğu kaygı düzeyi, bulunduğu çevre, işten ayrılmadan önceki konumu, işsizlik süreci veya yaş gibi faktöre göre farklı şekillerde meydana gelmektedir. Bu kapsamda yapılan birçok çalışma bu durumu desteler niteliktedir. ABD’de 300 erkek üzerinde gerçekleştirilen bir çalışma da elde edilen bulgulara göre erkek işsizlerin, çalışanlara göre daha yüksek düzeyde kaygı ve depresyona yönelik tavırlar sergilediği görülmüştür (Linn vd., 1985: 504).

Bu alanda gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise Kessler (1988) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kessler’in yapmış olduğu çalışmada da elde edilen bulgularda işsiz bireylerde, istihdam edilen bireylere göre daha fazla kaygı, depresyon ve fiziksel rahatsızlıkların yaşandığı görülmüştür (Kessler, 1988: 69-73). Yapılan bir başka çalışmada işsiz kalan gruplarda yüksek oranda kaygı, endişe, depresyon ve yalnızlık hissi görülmektedir (Paul ve Moser, 2009: 272).

İşsizliğin etkilediği önemli bir kesim ise gençlerden oluşmaktadır. Son dönemlerde teknolojiye meydana gelen gelişmeler, hızlı bir değişim sürecinin yaşanması ve eğitim süreçlerinin uzaması gibi birçok faktör, genç işsiz sayısında artışlara neden olmaktadır. Gençlerde meydana gelen işsizlik sorunu, bu bireylerin aktif olan yapılarından da kaynaklı olarak sıklıkla kaygı

problemi yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle bazı gençlerde zaman zaman kaygılarını giderebilmek adına alkol ve madde kullanımı gibi yöntemleri tercih edebilmektedir. Gençlerde meydana gelen kaygı, eğer uygun bir yöntem ile tedavi edilmez ise sürekli hale gelebilmektedir (Murat vd., 2007: 177).

Rathmann vd. (2016) Avrupa ve Kuzey Amerika’da olmak üzere 31 ülkede gerçekleştirdiği çalışmasında, ekonomik durgunluk dönemlerinde genç işsizlerde, psikolojik rahatsızlıkların meydana geldiği görülmüştür. Özellikle sosyo-ekonomik seviyesi düşük gençlerde bu durum kaygıya neden olabilmekte, stres ve geleceğe yönelik endişelerde artışlara neden olabilmektedir (Rathmann vd, 2016’dan aktaran Kıcır, 2017: 1379).

İşsizlik sürecinin kaygı üzerinde tetikleyici bir etkiye sahip olduğu söylemek yanlış olmaz. Bu kapsamda yapılan bir çalışma Hammarstrom ve Janlert (1997) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, genç işsizlerdeki kaygı ve depresyona yönelik belirtilerini incelemek amacıyla boylamsal bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma zorunlu eğitimin son yılında olan 1083 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Eğitimin son dönemlerinde olan katılımcılar ile 5 yıl sonra tekrar görüşülmüştür. Görüşülen katılımcıların 493’ü en az bir hafta işsiz iken, 567’si bir iş sahibidir. Katılımcıların psikolojik sağlıklarını incelemek için kaygı ve depresyon belirtilerini ölçmeye yönelik çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucu elde edilen verilere göre uzun işsizlik sürecinin kaygı şikâyetlerinde artışlara neden olduğu görülmüştür. İşsizlik sürecinin uzaması, kaygı belirtilerinde artışlara neden olmaktadır (Hammarstrom ve Janlert, 1997: 299).

İşsizliğin bireyler üzerinde oluşturduğu etkiyi incelemeye yönelik bir başka çalışma ise Gök ve Kiraz (2023) tarafından yapılmıştır. İşsiz kadın öğretmenler üzerine yapılan çalışmada katılımcılara “İşsizlik psikolojinizi nasıl etkiliyor? İçinde bulunduğunuz sorunu nasıl tanımlarsınız?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar neticesinde katılımcıların verdiği yanıtlar bıkkınlık, kaygı bozukluğu, işe yaramaz hissetme gibi duygu ve düşünceleri olduğunu ifade etmiştir (Gök ve Kiraz, 2023: 70).

2.1.4. Çaresizlik

Çaresizlik kavramı, aciziyet içinde olma durumu, karşılaşılan soruna çözüm bulmama ve elinden bir şey gelmemesi durumunu ifade etmektedir. Yaşanan çaresizlik hali, bireyleri psikolojik olarak etkilemekte ve geleceğe yönelik kişilerde umutsuzluk hali oluşturabilmektedir. Bu durum bazı zamanlarda bireyleri çaresizliği kabul etme noktasına getirebilmektedir (Demirbağ, 2019: 1-2).

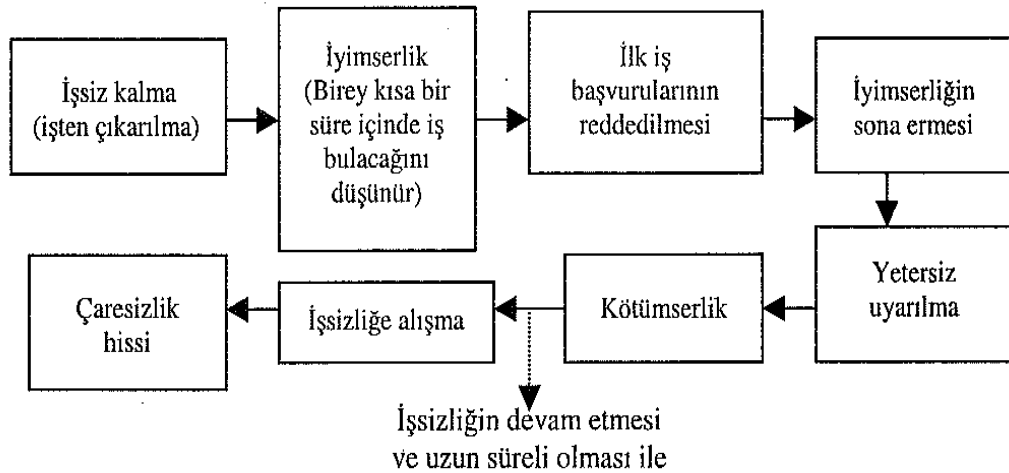
Bireyler çeşitli nedenlerden dolayı çaresizlik hissi yaşamaktadır. Bireylerin çaresizlik hissi yaşamalarına neden olan bir etmen ise işsizlik sonrası oluşan çaresizliktir. Özellikle işsizlik sürecinin uzaması ile birey iş bulamadığı için kendisini çaresiz hissedebilmektedir. Bu nedenle de

zamanla iş bulmaya olan inancını kaybedebilmektedir. Kendisine olan güveni kırılmakta ve bir çıkış yolu bulamayacağı düşüncesine varabilmektedir. Bu durumun oluşmasında yaş, cinsiyet ve sosyal çevre gibi faktörler etkili olabilmektedir.

İşsizliğin özellikle erkeklerde üzerinde oluşturduğu çaresizlik hissi, kadınlara oranla daha yüksek düzeyde olabilmektedir. Yapılan bir araştırmada erkeklere işsiz kaldıklarında ne hissettikleri sorulduğunda erkeklerin çoğunluğunun kendilerini çaresiz hissettiklerini belirttiği görülmüştür (Yılmaz vd., 2004: 174). Bu durumun temel nedeninin toplumlarda kadın ve erkeklere yüklenen yükümlülüklerden dolayı yaşandığını söylemek mümkündür. Bu nedenler bireylerin kendilerini çaresiz hissetmelerine neden olan faktörler arasında insanlara yüklenen baskı ve beklenti, erkeğin aileyi geçindirme sorunluluğu olması gibi nedenler örnek olarak verilebilir. Günlük hayattan bir örnek vermek gerekirse işsiz kalan çocuk sahibi (özellikle) bir erkek, çocuğunun ondan istediği en basit isteği dahi alacak maddi durumu olmayabilir. Bu nedenle de o kişi kendisini dünyanın en çaresiz insanı hissedebilmekte ve kaygı düzeylerinde artışlar görülebilmektedir. Nitekim Shamir'in gerçekleştirmiş olduğu çalışma bulgularına göre erkeklerdeki kaygı düzeyinin kadınlara oranla daha azla olduğu görülmüştür (Shamir, 1985: 67-79).

Goldsmith ve arkadaşlarının (1996) yapmış olduğu çalışma işsizliğin etkisini ifade etmede önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmada bireyin işsiz kaldığı anlarda iyimser halden kötümser hale geçişini ifade etmektedir. Şekil 2 bu durumu özetlemektedir.

Şekil 2: İşsiz Kalmanın Çaresizliğe Neden Olması

Kaynak: Güler, 2005: 389.

Şekil 2'ye bakıldığında ilk anda birey işsiz kaldığında oldukça iyimserdir ve en kısa sürede iş bulabileceği düşüncesindedir. Bu nedenle işsiz kaldıktan sonraki en kısa sürede yeni iş

başvuruları yapmaktadır. Fakat yapılan iş başvurularının devamlı olarak reddedilmesi, bireyin yavaş yavaş iyimser ve ılımlı olan bakış açısını yok etmeye başlamaktadır. Bu durumun devamlı olması ile birlikte kişi kendisini zamanla yetersiz olarak görmeye başlar ve kendisine olan özgüveninde azalmalar meydana gelir. Bu sürecin devam etmesi ile birey artık kendisine olan güvenini yitirmiştir ve artık iş bulabileceğine olan inancını yitirerek kendisini çaresiz hissetmeye başlamıştır. Böylece bireyin ilk başta kurduğu tozpembe hayallerin yerini çaresizlik almıştır (Güler, 2005: 389).

İşsizliğin oluşturduğu olumsuz etkilerden etkilenen bir diğer grup ise genç yaş grubudur. Genç nesil eğitim sürecinin uzunluğu nedeniyle iş piyasasında tecrübe sahibi olmadığı için mezun oldukları alanlarda iş bulmakta güçlük çekmektedirler. Aynı zamanda uzun süre aldığı eğitim alanında çalışmak istemesi nedeniyle mezun olduğu alan dışındaki işlerde veya garsonluk, inşaat, temizlik vb. gibi işlerde çalışmak istemeyen genler, iş piyasasında uzun dönem yer edinememektedir. Bu durumda gençlerde ekonomik zorlukların yanı sıra çeşitli psikolojik sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Bu kapsamda işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkiyi ölçmeye yönelik gençler üzerinde yapılan bir çalışma Tiggemann ve Wenifield (1984) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma da işsizliğin gençler üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik boylamsal bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ise işsiz gençlerin çalışan genlere göre kendileri daha yüksek düzeyde sıkın, yalnız, çaresiz, topluma karşı öfkeli, depresif ve mutsuz hissettiklerini göstermiştir (Tiggemann and Wenifield, 1984: 84).

2.1.5. Umutsuzluk ve İçine Kapanma

İşsizliğin oluşturduğu önemli psikolojik etkilerden birisi de umutsuzluk ve içine kapanmadır. Umutsuzluğun oluşturduğu durumlar bireylerde farklı şekillerde kendisini göstermektedir. Bu kapsamda umutsuzluğun oluşturduğu belirtiler arasında kötümser ifade şekilleri, az konuşma ve içine kapanma, umursamaz tavırlar, kendini ifade edememe gibi çeşitli davranış türleri görülmektedir (Erol, 2018: 77).

İşsizliğin oluşturduğu umutsuzluk ve içine kapanma hali, yapılan bazı çalışmalarda da açık bir şekilde kendisini göstermektedir. İzmir’de 409 işsiz üzerinde yapılan bir çalışmada bireylere “işsizliğin işsizlerde yarattığı duygu ve düşünce” sorulduğunda katılımcıların %37,4’ü (153 kişi) “hayat boş karanlık, yaşamanın anlamı yok” şeklinde yanıtlar verdiği görülmüştür (Erdoğan, 1991: 75).

Yüksel’in (2005: 271) işsizlik olgusunun psikolojik boyutunu incelemek için gerçekleştirdiği görgül araştırmasında işsiz bireylerin, yaşadıkları sorunlarla başa çıkamayacağını düşünenlerin ve geleceğe yönelik umutlarının olmadığını ifade edenlerin önemli bir ölçüde yer aldıkları

görülmüştür. Mevcut iki çalışma işsiz bireylerin bu süreçte ne kadar umutsuzluk içinde olduklarının ve ne derece etkilendiklerinin net birer örneğidir.

Çivilidağ (2019: 208), yaptığı çalışmada üniversite mezunu genç işsizlerin görüşlerine göre işsizlik sorununu ele almıştır. Çalışma bulgularına göre katılımcıların bir kısmı işsizliğin neden olduğu psikolojik sorunları içine kapanma (%18.7), tahammülsüzlük (%18.7), ve umutsuzluk (%12,5) şeklinde yanıtlamıştır.

Günümüzün önemli sorunlarından birisi de genç işsizlik sorunudur. Gençler üzerinde yapılan çalışmalar umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Arslan (2015) 751 son sınıf üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı bir çalışmada, kişilere Beck Umutsuzluk ve Spielberger Durumluk-Sürekli Kaygı Anketi uygulayarak gençlerin kaygı ve umutsuzluk düzeyini incelemeye çalışmıştır. Yapılan analizlere göre öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı ile umutsuzluk puanı ortalamaları sırasıyla $40,51 \pm 10,94$, $43,16 \pm 8,86$ ve $5,05 \pm 4,17$ 'dir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet ile kaygı, akademik başarı düzeyleri ile umutsuzluk, fakülte düzeyleri ile sürekli kaygı, iş deneyimi ile kaygı ve umutsuzluk, alınan eğitime uygun bir iş bulabilmek için geçmesi beklenen süre ile umutsuzluk ve sürekli kaygı, alınan eğitimin iş yaşamına başlangıç için yeterliliği ile kaygı ve umutsuzluk puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Cinsiyet bazında incelendiğinde umutsuzluk ve kaygıya yönelik çeşitli sonuçlar bulunmaktadır. Erol'un (2018) 630 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha fazla umutsuzluk oranına sahip oldukları görülmektedir. Kaygı açısından değerlendirildiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yapılan bir başka çalışma ise Dursun ve Aytaç (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma 126'sı erkek ve 189'u kadın olmak üzere 315 katılımcı üzerinde yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerin gelecekte iş bulma umudu olup-olmadığı incelenmiştir. Katılımcıların %82,5'i (260 kişi) mezun olduktan sonra iş bulma umudu olduğunu belirtir iken, öğrencilerin %17,5'i (55 kişi) gelecekte iş bulmaya yönelik umutlarının olmadığını belirtmiştir. Doğan ve Çoban'ın (2009) 321 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında ise cinsiyet ile umutsuzluk ve geleceğe yönelik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yapılan tüm bu çalışmalar ışığında işsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik olumsuzluğun, cinsiyet bazında değerlendirildiğinde net bir farklılıktan bahsetmek mümkün değildir.

2.1.6. Özsaygı ve Kendine Güvenin Azalması

Bireyler işsiz kaldıkları süreci önceleri kısa dönemli olarak görebilmekte ve iyimser tutumlar sergileyebilmektedir. Fakat sürecin uzaması ve iş bulamamaları bireylerin kendine olan güvenini ve özsaygısını yitirmesine neden olabilmektedir. Çünkü bireyler, çoğunlukla olmamakla birlikte sadece geçim sıkıntısından dolayı iş aramamaktadırlar. Bunun yanı sıra sosyalleşmek, kendisine

toplumda bir yer edinmek ve bir statü sahibi olarak saygınlık kazanmak gibi ruhsal ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla çalışmak istemektedirler.

İşsizlik sonucu meydana gelen özsaygı ve kendine güvenin azalması, işsizliğin oluşturduğu önemli psikolojik etmenlerden birisidir. Bu alana yönelik literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalardan Erdoğan'ın İzmir'de yaptığı çalışmada "işsizlere göre "iş" in anlamı" sorulduğunda işsizlerin %51,8'nin (212) verdiği cevap "para kazandırır, kendine güveni sağlar" şeklinde olmaktadır. Aynı zamanda bireylere "işsizliğin işsizlerde yarattığı duygu ve düşünce" sorulduğunda bireylerin %37,4'ü (153 kişi) "hayat boş karanlık, yaşamın anlamı yoktur" şeklinde yanıtlamışlardır (Erdoğan, 1991: 68-75).

Bu kapsamda yapılan bir başka çalışma bulgularına göre ise; çalışan bireylerin, işsiz bireylere göre daha yüksek düzeyde özsaygıya sahip oldukları bulunmuştur (Tiggemann ve Winefield, 1984: 39). Bu noktada kişinin işsizlik sürecinin uzaması, iş bulamaması veya devamlı olarak reddedilmesi halinde kişi sorunun kendinden kaynaklandığı düşünebilmekte ve zamanla kendisine olan güveni azalabilmektedir. Bu nedenle kişi iş bulamamasının sebebinin yeterince tecrübesinin olmamasından kaynaklı olduğunu düşünebilir; yeteneğinin olmamasından dolayı olduğunu düşünebilir; etkin bir CV veya referansa sahip olmadığından kaynaklı işsiz kaldığını düşünebilir. Bu nedenle bir süre sonra kişinin iş bulma ümidi zamanla azalacak ve kendine güvenin azalmasının yanı sıra depresyon, stres gibi diğer ruhsal bozukluk belirtileri de yaşanmaya başlayabilmektedir.

Yapılan bir başka çalışmada ise katılımcıların verdiği yanıtlar, işsizlik sürecinde bireylerin sosyal katılım ve statü noktasında olumsuz olarak etkilendiklerini göstermektedir (Coşkun ve Erdayı, 2023: 592). Yapılan bir diğer çalışmada ise iş güvencesizliğinin, algılanan stresin bireylerdeki kaynak ve yeteneklerinin eksik olduğunu düşünmelerinden dolayı yetersiz öz-yeterlik algısı üzerinde etkisi olduğu görülmüştür (Eroğlu ve Toros, 2023: 583).

Türkiye'de bir insan kaynakları sitesindeki anket çalışmasında işsizlik sürecinin oluşturduğu etkiyi incelemek için katılımcılara "işsizlik psikolojinizi nasıl etkiliyor?" şeklinde sorular sorulmuştur. İşsiz katılımcıların verdiği cevaplar sonucunda katılımcıların %20,8'nin "özgüvenim azaldı" şeklinde yanıt verdiği görülmüştür (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/291546.asp>).

İşsizlik sürecinde meydana gelen sosyo-psikolojik olumsuzluklar bireylerde yaş, cinsiyet veya işsiz kalınan süre gibi faktörlere göre, farklı şekil ve düzeylerde etkiler görülebilmektedir. Öncelikli olarak cinsiyet bazında değerlendirildiğinde işsizlik sürecinde erkeklerin, kadınlara göre bu süreçten daha fazla etkilendiklerini söylemek mümkündür. Bu süreçte erkekler daha fazla özgüvenini kaybetmekte ve kötümser tutumlar sergilemektedir (Yılmaz vd., 2004: 174). Bu kapsamda Linn ve arkadaşları (1985) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada 6 aylık işsizlik

dönemi sonrasında işsiz kalan erkeklerin, çalışan erkeklere göre daha az özsaygıya sahip oldukları görülmüştür (Linn vd., 1985: 504).

Bu konuda bir başka çalışma ise Waters ve Moore (2002) tarafından yapılmıştır. Araştırmada maddi yoksulluk ile özsaygı arasındaki ilişki cinsiyet bazında ele alınmıştır. Yapılan analizler neticesinde maddi yoksunluk ve özsaygının erkeklerde, kadınlara oranla daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Waters ve Moore, 2002: 179).

Cinsiyet faktörünün yanı sıra işsizlik sürecinin uzaması ile birlikte bireylerde olumsuz etkilerin meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda Hartley'in (1980) gerçekleştirdiği bir çalışmada Hartley, işsiz yöneticilerin çalışan yöneticilere göre daha düşük özgüvene sahip olduklarını ve işsiz kalma süreci uzadıkça bireylerin özgüvenlerinde azalmalar görüldüğü ifade eden iki hipotez ortaya atmıştır. Çalışma bulguları şu şekildedir (Hartley, 1980: 148-149'dan aktaran Kumaş, 2001: 120-122):

- Altı aydan fazla işsiz kalan bireylerin özsaygılarında azalma olmuştur.
- İşsiz yöneticilerin eşleri ile görüşüldüğünde bu süreçte eşlerinin özsaygılarında olumsuz değişimlerin olduğu ifade edilmiştir.
- Bu süreçte bazı yönetici işsizlerin özsaygılarında düşüşler, dikkat dağınıklığı ve kötümser tutumlar açıkça görülmüştür.
- Bazı yöneticiler ise bu süreçten olumsuz etkilenmediklerini ifade ederek gerçek duygularını gizlemeye çalışmıştır. Fakat eşlerinin söyledikleri bu durumla çelişmektedir.

Bir diğer örnek çalışma ise Avusturya'da gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgulara göre; işsizlik süreci uzadıkça bireylerin özgüvenlerinde azalmalara meydana geldiği görülmüştür (Winefield ve Tiggeman, 1989'dan aktaran Yüksel vd., 2004: 261).

Mlomo'nun (1996) Güney Afrika'da yaptığı çalışmada da işsizlerin %41'nin düşük özsaygıya sahip oldukları görülmüştür (Mlomo, 1996'dan aktaran Dursun, 2012: 53). 1930'lu yıllarda Viyana Üniversitesinde görevli bir grup psikolog tarafından gerçekleştirilen çalışmada işsiz bireylerde fiziksel ve ruhsal açıdan bozulmalar ve beraberinde ümitsizlik, özsaygıda azalma olduğu tespit edilmiştir (Polat ve Bacak, 2018: 28).

Kısacası ifade etmek gerekirse işsizlik sürecinde bireyler, fiziksel ve ruhsal sorunlar oluşabilmekte ve özgüven kaybı oluşabilmektedir. Bu sürecin uzaması ile birlikte bireyler toplumdan kendisini soyutlamaktadır (Yılmaz vd., 2004: 170-179).

2.1.7. Topluma ve Aileye Karşı Roldeki Çatışmalar

Aile, toplumun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Değerli bir yere sahip olan aile ve toplum kavramlarının birbirini etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Bu açıdan toplum ve aileyi birbirinden ayırmakta oldukça güçtür. Bir diğer ifade ile işsiz kalan bireyde, toplum ve aile arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. İşsizlik sürecinin başlaması ile beraber bireylerde sosyal açıdan dışlanma hissi, iş ve sosyal çevredeki ilişkilerle olan bağın kopabilme hissi, işe yarama ve topluma karşı faydalı olabilme duygusunda azalma gibi sorunların meydana geldiği görülmektedir (Tınar, 1996: 105-108).

İşsizlik sonucu maddi anlamda yoksunluğun yanı sıra manevi olarak da nitelendirebileceğimiz sorunlarda zamanla kendini göstermektedir. Bu durumun oluşmasında çevresel faktörlerin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Toplumda bireylere atfedilen görevler, beklenti ve isteklerin bireylerde oluşturduğu sorumluluk duygusu gibi etmenler bu duruma örnek olarak verilebilir.

Bireylere atfedilen görevler cinsiyet bazında dikkate alındığında farklılıklar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgularda işsizliğin erkekler ve kadınlar üzerinde etki düzeyinin farklı olduğunu göstermiştir. Kadınlar, işsizliği erkeklere oranla daha kolay kabullenmektedirler. Bu durumun nedeni olarak toplumda geçmişten günümüze gelen kadınlara atfedilen yemek yapma, çocuk bakımı, temizlik gibi ev içi sorumlulukların benimsetilmesidir. Ataerkil bir toplumsal yapıya sahip olmamızdan kaynaklı olarak erkeklere ise evi idare etme ve geçindirme rolü verilmektedir (Çizel vd., 2011: 35).

Bireylere atfedilen görevlerin yanı sıra aile bireylerinin beklentileri ve baskıları da işsiz bireyleri olumsuz etkilemektedir. Nitekim çalışma hayatı ile ilişkisi kesilen birey, işsiz kaldıktan sonra ailesine karşı olan sorumluluklarını yerine getiremediğinden dolayı kendisini yetersiz hissedebilmekte ve bu nedenle aile içerisinde çatışmalar yaşanabilmektedir. Özellikle erkeklerin işten ayrıldıktan sonra aile içerisinde daha çok sorunların yaşandığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda yapılan bir çalışmada erkeklerde “aileyi geçindirme” rolüne sahip olması nedeniyle işsiz olmalarından dolayı evliliğe yanaşmada olumsuz duygular oluşturduğu görülmektedir (Erdoğan, 1991: 43).

İşsizlik sürecinin uzaması ve devamlı reddedilmeleri bu süreçte özellikle aileyi tek geçindiren birey olması halinde kişilerin kötü alışkanlıklara yönelmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte birey kendisini yalnız ve kimsesiz hissedebilmekte ve diğer bireylere karşı kin ve öfke duyabilmektedir (Adak, 2010: 110-111). Yüksel’in (2003) Ankara’da yaptığı bir çalışma da bu durumu destekler niteliktedir. Yapılan araştırma sonucuna göre işsizlik sürecinde bireyler aile

huzurunu bozacak tavırlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu süreçte erkeklerin kadınlara göre daha kızgın tavırlar sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse işsizlik süreci, aile içerisinde çeşitli çatışmalara neden olmakla birlikte bireyin kendini toplumdan soyutlaması, içine kapanması ve kendisini işe yaramaz hissetmesi gibi duygulara yol açmaktadır. Toplumda kendisine yer olmadığını düşünen birey, agresif tavırlar sergilemekte ve bu durum aile içerisinde şiddet, kızgınlık gibi sorunlarla beraber boşanmalara kadar varabilen durumlara neden olmaktadır.

2.1.8. İşsizlik ve Suç Oranlarının Artması

Suç kavramı, net bir tanım ile ifade edilmesi mümkün olmayan, geniş çerçeveye sahip bir terimdir. TDK'ye göre suç kavramı “törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış” olarak ifade edilmekte iken bunun yanı sıra yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak da tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Günümüz koşullarında suç eyleminin meydana gelmesi sonrasında düzeltilmesi güç sorunlara neden olabilmektedir. Bu sorun sosyal, ekonomik ve politik açıdan çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Suç eylemini gerçekleştirmenin temelinde insanları bu duruma tetikleyen birtakım etmenler olmakla birlikte maddi yokluk yaşanması da önemli bir unsurdur. Maddi zorluk sonucu kişi hırsızlık ve gasp gibi çeşitli suçlara meylederek yaşadıkları zorluklara geçici çözüm bulma girişiminde bulunabilmektedir.

Suç eyleminin gerçekleştirilmesi yüksek oranda yaşanan maddi zorluklardan kaynaklı yaşandığını söylemek yanlış olmaz. Suçun, maddi yoksunluğun temel etmenlerinden biri olan işsizlik ile ilişkisini ele aldığımızda, geçmişten günümüze bu alanda birçok çalışmanın yapıldığını söylemek mümkündür.

Literatürde suç ve işsizlik ile ilgili çalışmalara bakıldığında işsizliğin, suç oranlarında artışlara neden olduğu görülmektedir. Chiricos (1987) işsizlik ve suç ilişkisi üzerine yapılan 63 yaşını içeren bir literatür taraması sonucunda işsizlik ve suç miktarı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda yapılan bir diğer çalışma ise Cerro ve Meloni (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. Arjantin’de gerçekleştirilen çalışmada da işsizliğin suç oranları üzerinde pozitif yönlü bir etki oluşturduğu gözlemlenmiştir. Carmichael ve Ward’ın (2001) İngiltere’de mala karşı suç ve işsizlik ilişkisine yönelik yapmış olduğu çalışmada bu iki unsur arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Gillani vd. (2009) Pakistan’da 1975-2007 dönemi verilerini ele alarak gerçekleştirdiği araştırmada suçun, enflasyon, işsizlik ve yoksulluk ile ilişkisini incelemiştir. Yapmış olduğu

incelemeler sonucunda işsizlik, yoksulluk ve enflasyon ile suç oranları arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Fougere ve diğerlerinin (2009) Fransa’da gerçekleştirdiği çalışmada işsizlik ve suç arasında pozitif bir ilişkinin mevcut olduğu sonucuna varılmıştır.

Suç ve işsizlik ilişkisine yönelik Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalar her ne kadar sınırlı olsa da literatürde bazı araştırmalar yer almaktadır. Cömert ve Kar’ın (2007) Türkiye genelinde gerçekleştirmiş olduğu çalışma sonucu elde edilen verilere göre; işsizlik ve suç oranları arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu kapsamda gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise Kayseri ilinde yapılmıştır. 2002-2009 dönemi suç istatistikleri ele alınarak yapılan incelemeler sonucunda işsizlik ve suç oranları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Öcal ve Yıldırım, 2011: 10).

Kaya ve Tabak (2023: 45) tarafından yapılan çalışma bulgularına göre işsizliğin suç oranlarını arttırdığı tespit edilmiştir. Yine Yıldız ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan bir çalışmada da benzer bulgular elde edilmiştir. Kayseri ilinde 2002-2008 yıllarını baz alarak yaptığı çalışmada işsizlik ile suç oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Dursun ve diğerlerinin (2011) gerçekleştirdiği çalışmada ekonomik getirisi olan suçlar (hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, rüşvet, zimmet, para ve mal kaçakçılığı gibi) ile işsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Taş ve diğerlerinin (2014) yapmış olduğu çalışma bulguları da yine işsizlik ile suç oranları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Yapılan çalışmaların çoğunluğu işsizliğin suç üzerinde bir etki oluşturduğunu belirtmekle birlikte aksini gösteren bazı çalışmalarda bulunmaktadır. Hojaman’ın (2002) Buenos Aires’de gerçekleştirdiği araştırma bulguları, işsizlik ve suç oranları arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Suç oranlarını gelir dağılımlarında meydana gelen eşitsizliklerden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Papps ve Winkelmann (1998) ’ın Yeni Zelanda’da yapmış olduğu çalışma verileri de benzer sonuçlar vermiştir. Araştırma bulgularında işsizliğin suç oranlarını arttırmada kuvvetli bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır.

Yapılan çalışmalardan yola çıkarak işsizlik olgusunun, suç unsurları üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğunu; bir diğer ifade ile işsizliğin suç oranlarında artışlara neden olduğunu söylemek yanlış bir ifade olmaz.

2.1.9. İşsizlik ve Boşanma

Boşanma kavramı, evlilik akdinin son bulmasıyla birlikte oluşan durumu ifade etmektedir. Evlilik kadar normal olan bu durum her ne kadar çok istenen bir durum olmasa da günlük hayatta sıkça karşılaştığımız bir olgu haline gelmiştir.

Birlikte uzun bir hayat yolculuğu için adım atan evli çiftler geçimsizlik, şiddet, hayata kast, kötü ve onur kırıcı davranış gibi birçok nedenden dolayı boşanma kararı alabilmektedirler. Boşanmaya neden olan önemli bir etken ise eşler arasında meydana gelen maddi sıkıntılardır. Geçim sıkıntısı ve parasızlık bireyler arasında zamanla çeşitli sorunlara neden olmakta ve evlilik hayatlarını ayrılıklarla noktalayabilmektedirler.

Aile içerisinde bireylerden birinin veya ikisinin işsiz kalması geçim sıkıntılarının başlangıcı olabilmektedir. Bu kapsamda yapılan birçok çalışma da işsizliğin genel olarak boşanmayı etkilediğini göstermektedir. Bu duruma örnek bir araştırma ise Erdoğan'ın İzmir'de gerçekleştirmiş olduğu çalışmadır. Çalışma sonucuna göre boşanmaların işsizler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir (Erdoğan, 1991: 41). Yapılan bir başka çalışma sonucu elde edilen verilere göre; katılımcıların çoğunluğu işsizliğin aile içi huzursuzluk, suça bulaşma, intihar ve boşanma olaylarında artış gibi toplumsal problemlere neden olduğunu düşünmektedir (Onocak, 2008: 95).

İşsizlik sürecinin oluşturduğu olumsuzluğu araştıran bir diğer çalışmada ise önemli bir kurum olan ailede fertlerden birinin işten ayrılması hatta bazı ailelerde kadın ve erkeğin işsiz kalması boşanma hızını arttırmaktadır (Aksu, 2018: 69). Türkiye'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada 1970-2005 dönemi verileri analizi sonucunda işsizlik ve boşanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Topbaş ve Kurt, 2007: 30).

Gülmez ve Öztürk (2023), tarafından Tunceli ilinde 103 katılımcı ile yaptığı çalışmada elde edilen bulgulara göre; geçimsizlik ile boşanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bulut ve Başoğlu (2023) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise yetişkin erkeğin işsiz olmasının ve kadının çalışıyor olmasının boşanmayı pozitif yönde etkilediği görülmektedir. ayrıca enflasyon oranının boşanmayı pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Türkiye'de yapılan araştırmalar sınırlı olmakla birlikte genel olarak işsizliğin boşanma üzerinde etkili olduğunu gösterse de aksini ifade eden araştırmalarda mevcuttur. Bu kapsamda işsizlik ve boşanma ilişkisini ölçmeye yönelik yapılan bir çalışmada, bu iki unsur arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu, işsizliğin boşanma üzerinde etkili olmadığı gözlemlenmiştir (Sandalcılar, 2012: 235).

Dünya genelinde yabancı kaynaklara bakıldığında bu alanda gerçekleştirilmiş birçok çalışma bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmaların birisi Hansen (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada işsizlik ile boşanma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir (Hansen, 2005: 142). Svarer'in (2002) 1948-1998 dönemi verilerini kullanarak elde ettiği çalışmada ise iki farklı sonuç elde edilmiştir. Danimarka'da erkek işsizliğinin boşanma üzerinde anlamlı bir nedeni olmadığını gözlemlemiştir. Fakat ABD'de VAR analizi sonucunda elde edilen verilerde erkek işsizliğin evlilikleri etkilemede önemli bir role sahip olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Huang'da (2003) yaptığı çalışmada da işsizlik ve boşanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Reaymaeckers'in (2006) bu alanda yaptığı çalışmada evlilik ekonomik bir ortaklık olarak görülmektedir. Bu nedenle eşlerin çalışmasının boşanmayı azaltacağı hipotezi öne sürülmüştür. Yapılan araştırmaların ardından eşlerin her ikisinin de çalışmasının boşanma riskini anlamlı bir biçimde azalttığı tespit edilmiştir. Scott'da (2014) ABD'de 1947-1979 dönemi verilerini kullanarak işsizlik ve boşanma ilişkisi üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Elde edilen veriler işsizlik ve boşanma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Literatürdeki mevcut veriler incelendiğinde evlilik hayatında işsizlik olgusunun önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Her ne kadar insanlar duygusal olarak bu birliktelikleri oluştursa da maddi zorluklar ve bu durumun devamlılık hali insan psikolojisinde olumsuzluklara neden olmaktadır. Yaşanan temel geçim sıkıntıları neticesinde aile fertlerinde stres, kaygı, endişe ve depresyon gibi ruhsal bozukluklar ilişkileri zedeleyebilmekte ve aile kavramını oluşturan çiftler ayrılık kararı alabilmektedir.

2.1.10. Belirsizlik Sonunda Yaşanan Psikolojik Baskı

Evrensel yaşamda genel olarak sistematik düzen ile ilerleyen bir döngü bulunmaktadır. Güneş doğar ve batır, mevsimler kendi içlerinde sırası ile ilerler, devam eder. Aslında insan yapısı da tıpkı bu şekilde işlemektedir. Her insanın kendisine özgü bir düzen içerisinde devam eden hayatı bulunmaktadır. Fakat bu düzen her zaman istediğimiz gibi devam etmemektedir. Nitekim evrende normal akışında yer alan bir akarsu nehri aşırı yağış gibi birtakım etmenler neticesinde taşarak sel gibi felaketlere neden olabileceği gibi bireyde hayatında meydana gelen bazı önemli olumsuzluklar neticesinde etkilenebilmektedir. İnsan hayatında önemli etki oluşturan sorunlardan birisi de işsizlik olgusudur.

Çalışma yaşamı ile birlikte bir düzen oluşturan birey işsiz kalması ile birlikte kendisini bir boşlukta hissedebilmektedir. Önceleri en kısa zamanda iş bulabileceğini düşünen birey iş başvurularının da reddedilmesi ile ümitsizliğe düşmektedir. Bu sürecin belirsizliği insanlarda psikolojik baskılar oluşturabilmektedir. Bu kapsamda yapılan bazı çalışmalarda işsizlik sürecinin belirsizliği kişilerde geleceğini planlama ve kontrol etmede güçlük geçtiğini göstermiştir (Tınar, 1996: 110).

İşsizlik sürecinin başlaması ile birlikte birey, toplumla ve kendisiyle olan güçlü bağlarından birini de kaybetmiş demektir. “Hala iş bulamadın mı?”, “İş hayatına ne zaman atılacaksın?” gibi sorularda işsizle üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Nitekim Paul ve Moser (2009) tarafından yapılan bir çalışmada işsizlik sürecinde özellikle ekonomik krizlerin yüksek olduğu dönemlerde, bu

durumun uzun sürmesi bağı olarak ailelerde gelecek kaygısı ve belirsizliğe bağı olarak bir takım sağlık problemlerine rastlandığı tespit edilmiştir.

İşsizlik sonucu bireylerde en çok görülen baskı aile fertlerinden gelmektedir. Bu süreçte işsiz kalan birey ise, kendisini etrafındakilere karşı suçlu hissetmekte ve geleceğe yönelik umutları azalmaktadır (Onocak, 2008: 959).

2.1.11. İntihar

İşsizlik sonucu ortaya çıkan yoksulluk ve beraberinde gelen olumsuz yaşam koşulları, bireylerdeki intihar eğilimlerini arttırabilmektedir. İnsanların kendilerini çaresiz hissetmeleri ve bir çözüm bulamamaları bu durumun onlar için bir zorunluluk olduğunu düşünmeleri gibi bir yanılgıya düşürmektedir. Bu kapsamda işsizlik ve intihar eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Dursun (2012) çalışmasında işsizliğin intihar oranlarını arttırdığını ifade etmiştir. Tunalı ve Özkaya (2016) VAR Modeli kullanarak yaptığı çalışma bulgularında işsizlik ile intihar arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayas'ın (2016) da çalışmasında da benzer bulgular elde edilmiştir.

İntihar oranlarında özellikle ani değişim ve küresel ekonomik kriz gibi dönemlerde artış gösterdiği görülmektedir. Yaşanan krizler sonrası artan işsizlik oranları intihar oranlarını da ciddi anlamda arttırmaktadır. Örneğin Türkiye'de 1993 yılında 1229 intihar vakası görülmekte iken 1994 de yaşanan kriz nedeniyle intihar vakası 1536'ya yükselmiştir (TÜİK, 2012: 47).

Topbaş (2017) Türkiye'de 1975 ve 2005 yılları arasında meydana gelen işsizlik ve intihar olayları arasındaki ilişkileri incelemiş ve çalışma bulguları işsizlikten kaynaklı ekonomik nedenlerden dolayı intihar oranlarında artışların olduğunu göstermiştir.

2.1.12. İşsizliğin Psiko-Somatik Sonuçları

İşsizlik bireylerde kalıcı izler bırakmaktadır. Oluşturduğu bu etkinin bir kısmına tıp dilinde psikosomatik hastalıklar adı verilmektedir. Psiko-somatik ifadesi psiko (ruhsal) ve soma (beden) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen, ruhsal nedenlerden dolayı oluşan organik bedensel hastalıklar anlamına gelen bir terimdir (Özkan, 2018: 3).

Bireylerde işsizlik sonucu oluşan içsel sıkıntılar ve heyecanlar, tansiyon, mide ağrısı, ülser, baş ağrısı gibi ruhsal ve bedensel bozuklukların oluşmasına neden olabilmektedir (Çelikkol, 2003'den aktaran: Yılmaz vd., 2004: 175).

Yapılan bir çalışmada 1960-2015 dönemi verilerini kullanarak işsizliğin meydana getirdiği etki incelenmiştir. Elde edilen verilere göre işsizlik oranı ile farklı sağlık göstergeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Güleryüz ve Köse, 2017: 36).

İşsizliğin oluşturduğu psikosomatik hastalıklar şu şekilde sıralanmaktadır (Tınar, 1996: 106):

- Beslenme bozuklukları,
- Kas yapısının zayıflaması,
- Vücut direncinin zayıflaması, bulaşıcı hastalıkların artışı, salgın hastalık riskinin artması,
- Bağırsak rahatsızlıkları, dolaşım hastalıkları gibi psikosomatik şikâyetlerde artış,
- Kolesterol, tansiyon vb. sağlık göstergelerindeki değişimler,
- Raşitizm hastalığında artış,
- Kötü bakım nedeniyle deri hastalıklarında artış,
- Bebek ve çocuk hastalıklarında artış,
- İş yapma gücünün azalması.

Literatüde yer alan çalışmalar işsizliğin insanın ruhsal sağlığı üzerinde çeşitli etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Bu süreçte insanların psikolojik olarak etkilenmelerini etkileyen bir etmen ise sürece aıfta bulunma şekilleridir. Bu nedenle atfetme nedir? Çeşitleri nelerdir? gibi içeriğini detaylandırmakta fayda vardır.

2.2. İşsizliği Atfetme

2.2.1. Atfetme Kavramı

İnsanlar yaşamları boyunca yaptıkları davranışlara veya meydana gelen olaylara bir anlam yükleme içerisine girmişlerdir. Çünkü insan doğası meydana gelen olayları bir nedene bağlama ihtiyacı hissetmektedir. İlerleyen süreçte bu kavram psikolojide “atfetme” olarak isimlendirilmiştir. Nedensellik yükleme (Atfetme), yaşantılardan anlam çıkartma dürtüsünü güdüleyen bir güçtür (Weiner, 1984: 16).

Yükleme veya nedensel atıf şeklinde de ifade edilen atfetme kavramı, literatürde çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Genel anlamda atfetme kavramı, insanların kendilerinin ve diğer insanların davranışlarının, nedenlerini anlama ve açıklama süreci olarak ifade edilmektedir (Can vd., 2006: 17). Bir diğer tanıma göre ise atfetme, “bir gözlemcinin açık davranışa bakarak bir aktörün veya kendisinin içsel durumu hakkında yaptığı bir çıkarsama” olarak ifade edilmiştir (Freedman vd., 1993: 128).

Atfetme süreci, motivasyon sağlama noktasında teşvik araçları ile bireylerin verimliliğin sağlanması ve beklenen davranışların meydana gelmesi noktasında önemli bir hususu oluşturmaktadır (Kızgın ve Dalgın, 2012: 62).

2.2.2. Atfetme Kuramları

Literatürde atfetme ile ilgili çok sayıda kuram bulunmaktadır. Bu kapsamda ilk çalışmalar Fritz Heider (1958) ile başlamakla birlikte Kelley, Weiner, Jones ve David gibi önemli isimlerde bu alana yönelik önemli yenilikler ekleyerek literatüre önemli katkılarda bulunmuşlardır.

2.2.2.1. Heider’in Naif Psikoloji Kuramı

Heider, “Naif Psikoloji Teorisi” ile birlikte atıf araştırmalarının kurucusu olarak nitelendirilmektedir. Yapmış olduğu araştırmalar atfetme teorisinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Heider “Native Psychology” adlı çalışmada davranışsal eylemi kişisel ve çevresel güç olmak üzere iki faktöre bağlamaktadır. Kişisel bileşenler, kişinin niyeti ve çabası tarafından belirlenen motivasyon faktörleri ve kişinin nitelikleri ile ilgili yetenek, mizacı gibi özelliklerdir. Görev zorluğu, şans gibi bileşenler ise çevresel bileşenler olarak nitelendirilmektedir (Specht vd., 2007: 536).

Heider’e göre insanlar tutarlı, dengeli bir dünya örüşüne sahip olmak ve çevreleri üzerinde kontrole sahip olmak için atıfta bulunmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Aksi halde insanlar niçin böyle davrandıklarını, nedenlerini hiç bilmez ise böyle bir yaşam sürdürmek oldukça güç, hatta imkânsız olurdu. Yakın çevremizden bir insanın bizlere ne zaman iyi ya da kötü davranacağını tahmin edememek gibi deneyimler oldukça can sıkıcı olacaktır (Kağıtçbaşı, 2015: 110).

İnsanların meydana gelen olayları bir temele dayandırma (atfetme) ihtiyaçları bulunmaktadır. Heider, “Kişilerarası İlişkilerin Psikolojisi” adlı eserinde insanların atıf sürecinde, sonuç nedenlerine nasıl ulaştığını şu şekilde ifade etmektedir (Biddle vd., 1998’den aktaran: Dinç ve Kurt, 2016: 242):

- Bir bireyin davranışını açıklamak için, o bireyin çevresini nasıl algıladığını ve betimlediğini anlaması gereklidir.
- İnsanlar çevrelerine karşı kontrollerini arttırabildikleri değişmez ve tahmin edilebilir bir ortam arayışındadır.
- Algılanan nesneler veya insanların süreci birbirine yakın olsa bile kişisel eğilimler, özel durum davranışını etkiler.

Fritz Heider, yaptığı atıf türlerini örnekler ile de desteklemiştir. Heider'e göre bir insanın kafasına çarpan sopanın ağaçtan çürüdüğü için mi düştü yoksa birisi tarafından mı atıldığını keşfetmesi arasında bir fark vardır (Heider, 1958'den aktaran: Arkanoc, 2001: 133). Sopanın kendiliğinden ağaçta çürümesinden kaynaklı düşmüş olması halinde kişi bunu kişisel olmayan bir nedene bağlar. Fakat biri tarafından kasti olarak atıldığına inanılması halinde kişinin bu duruma yapacağı atıf kişisel olacaktır.

Bir insan meydana gelen durum karşısındaki sebebi yetenek ve çaba gerektiren etmenlere dayandırması halinde içsel atıfta, çevresinden kaynaklı olması halinde dışsal atıfta bulunmaktadır. Örneğin bir randevuya geç kalan kişi, geç kalmasının nedenini saat ayarlamada yeteri kadar becerikli olmayışına bağlaması içsel bir atıftır. Fakat bu durumun nedeni olarak trafiğin varlığından bahsediyor ise bu dışsal bir atıf şeklidir. Bir öğrencinin sınavdan düşük not almasını yeterince çalışmamasından kaynaklı olduğunu düşünmesi ve buna dayandırması yine içsel atıfa örnek olarak verilebilir. Ancak öğrenci düşük not almasını dersin zor olmasına bağlı olduğunu düşünüyor ise bu durum dışsal bir atıf şekline örnektir.

İnsanlar genel olarak atıf yaparken başarılı oldukları durumları kendilerine bağlamakta iken, başarısız olduklarında bunu içsel nedenlere bağlamaktan sakınılmaktadır. Söz gelimi bir insan çalıştığı şirkette terfi alması halinde bu durumun çok çalışmasının ve gayret göstermesinin bir mükâfatı olarak görmektedir. Fakat çok çalışmayıp işten kaçınan biri olmasına rağmen patronunun bu konuda kendisini ikaz etmesi halinde, bu durumun meydana gelmesinde kişinin kendi ihmalkârlığından kaynaklı olduğunu düşünmesinden ziyade patronunun kendisine takmış olmasına bağlayabilmektedir.

Kişinin kendine olan güveni de mevcut davranışlarına yüklediği nedenselliği etkilemektedir. Yükleme kuramına göre, kendine güveni yüksek olan kişiler, başarılarını içsel faktörlere (örneğin yetenek veya çaba), başarısızlıklarını ise dışsal faktörlere (örneğin kötü şans) atfeder iken, buna karşın kendine güveni daha az olan kişiler başarılarını dış etkenlere, başarısızlıklarını ise iş etmenlere atfetme eğilimindedirler (Monsourian ve Ford, 2007: 662).

Taslak ve Dalgın (2015), yapmış olduğu çalışmada başarılı olma halinde ve başarısız olma halindeki atfetme eğilimlerini karşılaştırmıştır. Katılımcıların içsel atfetme eğiliminde, başarı ve başarısızlıklarını örneklendirmesi istenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda başarısızlık örnek durumunu kendilerine atfetme düzeyi %2,19 iken, başarılı örnek durumunu kendilerini atfetmede oran %3,62'dir. Buradan bireylerin başarılarını kendilerine atfederken başarısızlıklarını kendileri dışında sebeplere atfettiğini söylemek mümkündür.

Nedensel atıflara yönelik farklı alanlarda yapılan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Sorun her ne olursa olsun insanlar bu sorunlara çeşitli nedenler bulmaktadırlar. Tankişi (2007), "Kanserli

Hastalarda Hastalığa Bağlı Atıflar ve Alternatif Tedaviler” adlı çalışmasında kanserli hastalara ‘sizce hastalığınız nedeni nedir?’ şeklinde soru yöneltmiştir. Elde ettiği cevaplar sonucunda yaptığı analizler neticesinde hastalığın nedeni olarak ikinci sırada hep karamsar düşünme veya mükemmel olma isteği gibi kişisel özellikler, üçüncü sırada ise kişiler arası çatışmalar davranışa yönelik kendini suçlamalar yer almaktadır. Bunun dışında hastalığın nedenleri, irade zayıflığı ve hatalı düşünceler gibi çeşitli içsel faktörlere bağlanmıştır. İçsel atıfların yanı sıra evlilik ve aile çatışmaları (birinci sırada), maddi güçlükler ve kalıtsal özelliklerden kaynaklandığına yönelik dışsal atıflarda bulunulmuştur.

Karancı (1988), 79 erkek ve 23 kadından oluşan 102 göğüs cerrahisinde yatan hasta üzerinde yaptığı çalışmada ise hastaların yapmış olduğu nedensel atıfları on faktöre bağlamıştır. Hastalıklarının nedenlerini çeşitli sebeplere bağlayan katılımcılar, bazılarını içsel bazılarını ise dışsal nedenlere dayandırmıştır. Yapılan nedensel atıflar içerisinde kötü talih ve kader, hatalı düşünceler, hatalı davranışlar, iradesizlik, mükemmel olma isteği ve duyguları paylaşamama gibi içsel nedenlere dayandırdıkları görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra hastalığın nedenini kötü çevre ve iş şartları, anne-baba-kardeşlerde çatışmalar ve eş-çocuk çatışmaları gibi dışsal etmenlere dayandıran cevaplar verilmiştir. Ayrıca çalışmada katılımcıların, hastalıklarını içsel nedenlere bağlaması halinde bu durumun değişebilir olacağına inancının artmasına neden olacağına ve böylece hastanın iyileşme sürecinde olumlu sonuçlar vereceğine değinmiştir.

İçsel nedenler kötü kader ve şans, talihsizlik, kismetsizlik veyahut yeterli çaba gösterilmemesi gibi değişebilir faktörlere bağlanabilmektedir. Durumun değişebilir olması ve durumun değişmesi kişinin elinde olabileceği hissi, insanların gelecekle ilgili umutlu olmasına ve bu nedenle pes etmemesi gerektiği duygusunu vermektedir. Nitekim ABD’de gerçekleştirilen bazı çalışmalarda, öğrencilerin hedeflerine ulaşmalarında meydana gelen başarı ya da başarısızlıkları, atfetme süreçlerinde kendilerinin içsel şevklerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Chen vd., 2009: 181).

Seçer (2012), “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Psikolojik Bir Yaklaşım: Atıf Kuramı” adlı çalışmasında atıf kuramını çalışanlar ve yöneticiler üzerinden ele almıştır. Çalışmada, meydana gelen iş kazalarının nedenlerini araştırarak elde edilen sonuçlar neticesinde bunları önlemeye yönelik çözümler sunmaya odaklanmıştır. Bu kapsamda çalışmada yöneticiler ile çalışanların iş kazalarının nedenini farklı şekillerde ifade ettiği görülmüştür. Yapılan içsel atıflar içerisinde vasıf eksikliği, dikkat kaybı, riskli iş davranışını, dikkatsizlik, yorgunluk ve tükenmişlik gibi faktörler yer almaktadır. Dışsal faktörler arasında ise düşük ücretler, fazla iş yükü, arızalı ekipman ve kötü yönetim gibi faktörler yer almaktadır. Yöneticiler kazanın nedenini daha çok içsel etmenlere dayandırmakta iken işçiler ise iş kazalarının nedenlerini dışsal etmenlere dayandırmaktadır.

Polat vd. (2020) yaptığı çalışmada yoksulluk nedenlerine ilişkin yapılan atıfların sosyolojik analizini incelemiştir. Katılımcılara yoksulluğun kaynağının ne olduğuna yönelik sorular yönelmiştir. Yoksulluğun nedenlerini yapısal, bireyci ve kaderci-aileci atıf olmak üzere üç boyutta incelemiştir. Araştırma neticesinde en çok yapısal atıf oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Nitekim yapısal atıf türü içerisinde ülkenin ekonomik durumu, ülkedeki gelir durumunun adaletli dağılmayışı ve devletin sağlık hizmetlerini vermede yaşadığı sıkıntı gibi yapısal maddeler yer almaktadır.

Yapılan bir başka çalışmada ise çalışma kapsamında öğrencilerin yoksulluğa ilişkin nedenleri incelenmiştir. Bireyci, yapısal ve kaderci\ailesel atıf olmak üzere üç boyutta incelenmiştir. Elde edilen bulgularda en yüksek oranda yapısal atıfta (%3,68) bulunduğu görülmüştür (Daşlı ve Yurtseven, 2020: 97).

Baykal vd. (2021: 205) tarafından yoksulluk ve servete ilişkin atıfları ele alan bir çalışma gerçekleştirilmişlerdir. Elde edilen verilen bireysel, yapısal ve kaderci olmak üzere üç tür üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucu deneklerin yoksulluğun nedeni olarak yapısal atıflarda (%3,78) bulunduğu gözlemlenmiştir. Servete ilişkin atıflarda ise bireylerin sabır azim ve hırs gibi bireysel atıflarda bulunduğu görülmüştür.

2.2.2.2. Jones ve David'in Uyuşan Çıkarımlar Kuramı

Nedensellik yükleme kuramı alanında önemli isimlerden bir diğeri ise Jones ve David'in "Uyuşan Çıkarımlar (Birbirine Tekabül Eden Çıkarımlar) Teorisi" dir. Bu teori, bir insanın diğer insanların gerçekleştirdiği eylemleri gözlemenin bir neticesi olarak kişilerin, diğerlerinin niyetlerine ve kişisel eğilimlerine dair çıkarımlarda bulunduğu psikolojik süreçleri ele almaktadır (Rees vd., 2005: 190). Bir diğer ifade ile bir insanın gerçekleştirdiği davranışı, o kişinin kişisel bir niteliğine (özellğine) dayandırarak nasıl çıkarsadıklarını anlamlandırması durumudur. Kuram içerisinde uyuma ve karşılıklı ilişki önemli bir yere sahiptir. Bu iki etmen, insanların kişisel nitelikleri ve davranışları arasındaki ilişkinin doğrusallığı veya açıklığı olarak ifade edilmektedir (Can vd., 2006: 55).

Bir davranışın toplumsal kabulünün yüksek olması halinde gözlemcinin mevcut davranışı kişisel özellikleri ile bağdaştırması güçtür. Ancak kişinin davranışı sosyal değerlere aykırı ise gözlemcinin o durumu kişisel özellikleri ile çıkarsamalar yapması kolaylaşır (Tutkun ve Koç, 2008: 260). Örneğin; bir insanın yalan söylemesi halinde bu durum sosyal değerlere aykırı bir davranış olduğu için gözlemcinin bu durumu o insanın kişisel özelliklerine dayandırmasını kolaylaştıracaktır.

Teoriyi daha iyi ifade etmek adına bir örnek üzerinden açıklanabilir. Örneğin; bir arkadaşımızın, söylediğiniz olaya inanmamasını onun normalde de kolay kolay bir şeye inanmamasına bağlarız. Özetle kişinin davranışından yola çıkarak kişiliği hakkında çıkarımlarda bulunabilirsiniz (Arkanoc, 2001: 135).

2.2.2.3. Weiner ve Arkadaşlarının Atıf Kuramı

Weiner ve arkadaşları ise “Nedensellik Yüksleme Teorisini” öne sürmüşlerdir. Weiner’e göre atfetme sürecinde birtakım eksiklerin göz ardı edildiği ifade edilmiştir. Bu nedenle bireyin performansını etkileyen algısal faktörleri dört başlık altında toplamıştır. Bunlar (Specht vd., 2007: 537):

- Algılanan yetenek
- Algılanan çaba
- Algılanan şans
- Algılanan işin zorluğu

Bu dört etmen denetimin kaynağı ve kalıcılık (durağanlık) boyutlarında incelenmektedir. Durağanlık boyutu başarı ya da başarısızlığa yol açan etmenin değişebilir olup olmadığıdır. Denetimin kaynağı yönünden ise yetenek ve çaba içsel etmenlere, işin zorluk derecesi ve şans dışsal etmenlere yorumlanmaktadır (Can vd., 2006: 55).

Örnek vermek gerekirse bir öğrenci eğer sınavdan yüksek not alır ise bu başarıyı kendine yormaktadır. Fakat düşük not alması halinde bu durumu hocanın hakkaniyetli olmamasına veya yanlış davranması gibi etmenlere bağlamaktadır. Nitekim öğrencinin yaptığı bu çıkarım gelecek dönemki başarı veya başarısızlığını da etkilemektedir. Eğer öğrenci başarılı olacağına inanır ise gelecek dönemki sınavlara da o derece odaklanacaktır. Fakat ne yaparsa yapsın öğretmenin düşük not vereceğini düşünür ise zaten o derse çalışma ihtiyacı duymayacak ve bir beklenti içerisine girmeyecektir.

Daha sonraki dönemde bu iki boyuta kontrol edilebilirlik boyutunu da eklemişlerdir. Bu üç boyutta Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Weiner ve Arkadaşları Modeli

	İçsel Nedenler		Dışsal Nedenler	
	Kalıcı	Geçici	Kalıcı	Geçici
Kontrol Edilebilirlik	Çaba	Yalnızca bir sınava için gösterilen çaba	Öğretmenin yanlış davranması	Başkalarından bir defalık yardım görme
Kontrol Edilemez	Yetenek	Sınav sırasındaki ruh hali	Sınavın zor olması	Şans

Kaynak: Can vd., 2006: 55

Tablo 7’de görüldüğü gibi bir davranışın sonucu kalıcı nedenler ise uzun süreli ve süreklilik oluşturan nedenlerdir. Nedenlerin kalıcı olup-olmaması, nedenin nerede odaklandığından (içsel mi, dışsal mı?) bağımsızdır. Bazı nedenler hem kalıcı hem de içsel olabileceği gibi, içsel lakin geçici de olabilmektedir. Dışsal nedenler içinde kalıcılık ve geçicilik geçerlidir. Kişi davranışlara hem kalıcı hem de dışsal bir neden oluşturabileceği gibi, neden oluştururken dışsal ve geçici sebeplere de başvurabilmekteyiz. Davranışlarımızı kalıcı-geçici ve içsel-dışsal olabileceği gibi kontrol edilip edilemeyeceği de önem taşımaktadır. Örneğin; bir işte sarf ettiğimiz çabayı azaltabilir veya arttırabiliriz. Fakat o iş için gerekli olan yeteneği değiştirebilmemiz oldukça zordur (Kağıtçıbaşı, 2015: 111).

Yükleme teorisinde başarı gerektiren etmenlere yönelme veya bunlardan kaçınma durumu, geçmişte edindiğimiz hayat tecrübeleri ile ilgili olarak ne düşündüğümüz ve bunları nasıl yorumladığımıza bağlı bulunmaktadır. İki insan aynı hayat tecrübesine sahip olsa bile ikisi bu tecrübeyi farklı şekillerde yorumlayıp, çok farklı değerler yükleyebilir. Aradaki oluşan bu farklılıklarda gelecekteki davranışları etkileyebilmektedir (Arık, 1996: 317).

2.2.2.4. Kelley’in Birlikte Değişim Kuramı

Nedensel yükleme sürecinde önemli olan bir diğer isim ise Kelley’dir. Kelley, Birlikte Değişim Kuramını öne sürmüştür. Kelley, bireylerin davranışlarının nedenlerini anlamlandırmaya çalışırken ağırlıklı olarak bilim insanı gibi hareket ettiklerini ifade etmektedir (Tutkun ve Koç, 2008: 206). Bu teoride Kelley, kişilerin nedensel atıflarda bulundukları esnada ne tür bilgiler kullanırlar? Nedensel atıflar ne şekilde ortaya çıkmaktadır? sorularına cevap aramaktadır (Yapıcı, 2003: 134).

Birlikte değişim kuramına göre bir davranış, zaman içinde kendisi ile birlikte değişiklik gösteren olası bir nedene yüklenmektedir. Daha sonra kişiler, öncelikli olarak davranışın birlikte değiştiğini saptamakta, ardından da meydana gelen bu değişikliğe nedensel bir rol atfetmeye çalışmaktadırlar (Dinçsel, 2015: 3). Kelley, bir davranışın sebebini çevreye veya kişiye yüklemekte iken, ‘birlikte değişim’ ve ‘azalma’ şeklinde ifade edebileceğimiz iki ilkeden yararlanmaktadır (Can vd., 2006: 56). Eğer birey hakkında birden çok gözlemden bahsediliyorsa burada ‘birlikte değişim’ söz konusudur. Fakat tek bir gözlem var ise ‘azalma’ ilkesine göre nedensel yüklem yapılmaktadır (Tutkun ve Koç, 2008: 260). Örneğin; bir insanın nereye gideceğini babasına haber vermeden hareket etmesi babasını her defasında kızdırıyor ise, burada birlikte değişim yüksektir. Fakat arada bir kızıyor ise burada birlikte değişim düşüktür (Arkanoç, 2001: 136). Başka bir örnek vermesi gerekir ise, eğer yemek yedikten sonra yemek sofrasının hemen toparlanmaması annenizi her defasında kızdırıyorsa, burada yüksek birlikte değişim söz konusudur. Ancak bazı zamanlarda sinirlenmesine neden oluyor ise düşük birlikte değişim mevcut demektir (Kağıtçıbaşı, 2015: 113).

Nedensellik yükleme sürecini iki gruba ayıran Kelley, bu süreçte kişilerin mevcut durumu hangi şekilde temellendirdiklerini de irdelemiştir. Kelley'e (1973) göre, bir nedensel yüklemede bulunacak olan insan veya insanlar, bu durumu üç temel öğeye dayandırmak durumundadır. Bunlar: görüş birliği (consensus), tutarlılık (consistency) ve belirginliktir (distinctiveness). Görüş birliği, diğer insanların aynı durumuna, aynı tepkide bulunup bulunmadığıdır. Tutarlılıkta ise aynı insanın başka zaman veya olaylarda her defasında aynı tavrı sergileyip, sergilemediğidir. Belirginlik boyutunda aranan bilgi ise, o insanın davranışının nedeni sadece bu durum için mi geçerli yoksa tüm benzer durumlarda da aynı tavrımı göstermektedir.

2.2.3. İşsizliğe Atıfta Bulunma

Heider'in oluşturduğu içsel ve dışsal atfetme olarak isimlendirdiği teori geçmişten günümüze literatürde birçok alanda kullanılmıştır. Bu teori günümüzün bir diğer önemli sorunlarından olan işsizlik konusunda da insanlar için önemli bir yere sahip olmaktadır. Bir diğer ifade ile insanlar, işsiz kaldıkları dönemde bu durumun nedeni olarak çeşitli çıkarımlarda bulunmaktadır.

İşsiz kalan bireyler, işsiz kalma nedenlerini eğitimsizlik veya yeterince gayret göstermeme gibi içsel faktörlere, bazen de piyasada yeterli iş imkânının olmaması ya da devletin piyasaya müdahale etmemesi gibi dışsal faktörlere dayandırmaktadır.

Bireylerin meydana gelen olaylara yaptığı nedensel atıflar başarı veya başarısızlıkları üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin, bir kişi işyerinde kritik bir görevde kötü performans gösteriyor ve disiplin cezası alır ise bu durum, kişinin geleceğe yönelik başarı veya başarısızlığını, kişinin nasıl hissettiği davranışlarında etkili olacaktır (Martinko ve Thompson, 1998: 274). Bir diğer ifade ile kişi, bu durumdan ders çıkarır sorunun kendinden kaynaklı olduğunu düşünür ise işine daha çok tutunup başarısını arttırmak için çaba gösterecektir ve davranışlarında olumlu düzeltilmeler meydana gelecektir. Fakat bu durumda kendisine verilen disiplin cezasının yersiz olduğunu ve kasti yapıldığını düşünmesi halinde mevcut davranışlarında değişiklik göstermeyecek ve performansında olumlu düzeltilmelerin olmasına yönelik çaba içerisine girmeyecektir.

İşsizlik sürecinde yaş, cinsiyet, işsizlik süresi, kişilik özellikleri gibi değişen faktörler işsizlerin atfetme şekillerinde farklılıklara neden olmaktadır. Örneğin; bir işsiz daha iş hayatına yeni girmiş fakat yaklaşık 1-2 yıldır iş bulamamış olsun. Bu kişi iş bulamayışının nedenlerinden birisinin iş tecrübesi olmayışına dayandırabilmektedir. Bu durumda içsel bir atıfta bulunmuş olmaktadır. Ancak uzun yıllardır iş tecrübesi edinmiş bir insan, işsiz kaldıktan sonra iş araması ve bulamaması halinde işsizlik sürecinde işsiz kalma nedenini tecrübesiz olmasına bağlamamaktadır. İşsiz kalma sebeplerini piyasadaki durgunluk veya yeterince piyasada işçi alımı olmaması gibi dışsal faktörlere dayandırabilmektedir. Bu nedenle bireyler işsiz kaldıkları dönemde çevresel ya da bireysel etmenler gibi çeşitli faktörlerin etkisine yönelik farklı atıflarda bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalarda işsizlerin bir kısmı, işsizlik sürecini kendilerinden kaynaklı olduğunu düşünmekte iken kimi kesim ise dışsal etmenlerden kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Onocak'ın (2008) Sivas ilinde İş-Kur'a kayıtlı işsizler ile yapılan anket çalışmasında işsizlerin çoğunluğunun bir mesleğe sahip olduğu ve uzun zamandır işsiz oldukları belirtilmiştir. İşsiz katılımcıların çoğunluğu, bu süreçte işsiz kalma nedenlerini geçerli referanslarının olmamalarına bağlamaktadırlar. Gölen ve Ünar (2022: 206) tarafından yapılan bir çalışma bulgularına göre, katılımcıların sıklıkla işsizliklerini eğitimin istihdam odalı olmamasına bağlamaktadırlar. Bu nedenle ek olarak çeşitli eğitimler almak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler.

İslamoğlu (2014) işsizliğin nedenlerini ortaya koymak amacıyla Sakarya ilinde gerçekleştirdiği çalışmada 383 işsiz katılımcıya “sizce ilinizdeki işsizliğin nedeni nedir?” şeklinde açık uçlu soru yönelmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar sonucunda yapılan analizde en çok verilen cevaplar arasında iş alanlarının yetersizliği ve düşük ücret gibi dışsal atıflarda bulunduğu görülmektedir.

Erdoğan (1991), İzmir ilinde 409 işsiz üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında katılımcılara Türkiye’de işsizliğin nedenlerinin ne olduğunu sormuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar içerisinde ekonomik yapı (%54.5) ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra verilen cevaplar içerisinde işverenlerin kar hırsı (%11.2) ve düzen bozukluğu (%5.1) gibi maddeler yer almaktadır. Anket soruları içerisinde yer alan bir diğer soruda ise işsiz katılımcılara “işsizler için alınmasını istedikleri tedbirler” sorulduğunda ise katılımcıların %63.6’sı devletin iş alanı açması gerektiğini ifade etmiştir.

Rowley ve Feather'ın (1987) gerçekleştirmiş olduğu çalışma sonuçları da benzer sonuçlar görülmektedir. Çalışma bulgularına göre; 15-24 yaş grubu ve 30-49 yaş grupları arasında işsizliğin oluşturduğu etkilerde farklılıklar gözlemlenmiştir. Orta yaş gruplarında, genç gruplara oranla daha fazla psikolojik sıkıntıların meydana geldiği görülmüştür. Bu durumun temel nedeni olarak gençlerin eğitim ile çalışma hayatı arasındaki uyumsuzluğun olmasıdır. Aynı zamanda genç işsizlerde, daha genç oldukları düşüncesi için aile geçindirme gibi sorumlulukları orta yaş gurubuna göre daha düşük olmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu nedenler doğrultusunda gençlerin ve orta yaş gruplarının işsizliği atfetme türlerinde farklılıklar olabilmektedir. Örnek vermek gerekir ise genç işsiz birey işsiz kalmasını iş tecrübesinin olmaması durumuna dayandırması halinde kişi içsel bir atıfta bulunmaktadır. Ancak aynı durumda orta yaşlı bir insan tecrübesi olmasına rağmen iş bulamaması durumunda, bunun sebebinin teknolojinin gelişmesi nedeniyle işçi alımlarında azalmaların olmasına veya güçlü bir referansa sahip olamadığı için bir iş bulamadığına dayandırabilir. Bu durumda kişi işsiz kalmasının sebebinin dışsal etmenlere kaynaklı olduğunu düşünebilmektedir.

Yukarıda literatürde yer alan birkaç işsizliği atfetmeye yönelik çalışmaların içeriğinden bahsedilmiştir. Çalışmalarda ilgi çeken ortak bir nokta bulunmaktadır. İnsanlar, işsizliğin nedenlerini atfederken işsiz kalmalarındaki etmeni kendisinden ziyade dışsal faktörlere dayandırmaktadır. Nitekim daha önce kişilerin başarılarını kendilerine atfettiklerini, başarısızlıklarını ise dışsal faktörlere atfettiğini belirtmiştik. Çalışmalardaki elde edilen bulgular, bu durumun yüksek oranda doğruluğunu ortaya koymaktadır. İşsizler, işsizlik süreçlerinde bu durumun nedenini büyük oranda dışsal sebeplerden kaynaklı olduğunu ifade etmektedirler.

İşsizlik sürecinde meydana gelen maddi zorlukların yanı sıra psikolojik bozukluklarda atfetme şekillerinde farklılıkların oluşmasına neden olmakta ve etkileyebilmektedir. Feather ve O'Brien (1987), işsizler üzerinde bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Anket çalışması neticesinde katılımcılarda görülen depresif reaksiyonları içsel ve dışsal nedenlere dayandırmış ve olası maddelerde bulunulmuştur. Bu maddeler (Feather ve O'Brien 1987'den aktaran: Kumaş, 2001: 114-115);

İçsel maddeler:

- İş bulmak için yeterli yetenek ve güvenimin olmadığını düşünüyorum.
- Kendimin bir şeyleri başarmak için çok çaba harcayan biri olduğuma inanmıyorum.
- Bazı zamanlarda çok denememe rağmen, son zamanlarda gerekli çabayı gösteremiyorum.

Dışsal nedenler:

- Hükümet ve işverenler tarafından ekonomik koşulların kontrol altında tutulması sebebiyle iş bulmanın zorluğu.
- Hükümet ve işverenlerin uyguladığı politikalardan dolayı iş bulmanın zorluğu. Bu politikalar, aynı zamanda kısa zamanda değişmeyecek politikalar.
- Şimdiye kadar şansım yoktu; fakat şansım değişebilir ve
- Bazı işverenler yalnızca kişisel olarak benden hazzetmedikleri için bana iş vermediler: fakat bu tüm işverenler için geçerli olmayabilir.

Aynı zamanda bireylerin meydana gelen olaylara yaptıkları atfı gelecekteki psikolojileri üzerinde de etkili olmaktadır. Eğer kişi meydana gelen durumun nedenini içsel nedenlere dayandırır ise gelecekte başarılı olması muhtemeldir. Çünkü durumun değişebilir olduğu düşünülür. Böylece kişi kendisini güçlü hisseder, depresyona karşı motive eder ve gelecekteki benzer görevler için daha fazla çaba harcar. Fakat kişi meydana gelen başarısızlığı genel bir eksiklik veya küresel neden gibi sorunlara bağlar ise kişinin başarılı olmayı beklemesi muhtemel değildir. Bu nedenle ilerleyen zamanlarda depresyona girebilecek ve gelecekte meydana gelecek benzer görevlerde eskisi kadar sıkı çalışmayacaktır (Martinko ve Thompson, 1998: 274).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İŞSİZLİĞİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ VE İŞSİZLİĞİ ATFETMENİN İLİŞKİSİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İşsizlik sorunu günümüzde varlığını devam ettiren önemli bir problemdir. İşsizlik bireyler üzerinde birçok açıdan olumsuz etkide bulunmaktadır. Söz konusu çalışmanın amacı işsizliğin bireylerin ruhsal sağlıkları üzerine etkisini ortaya koymak ve işsizlerin bu duruma yönelik yaptıkları atfetme stillerinin ruhsal sağlıkları üzerine etkisini incelemektir.

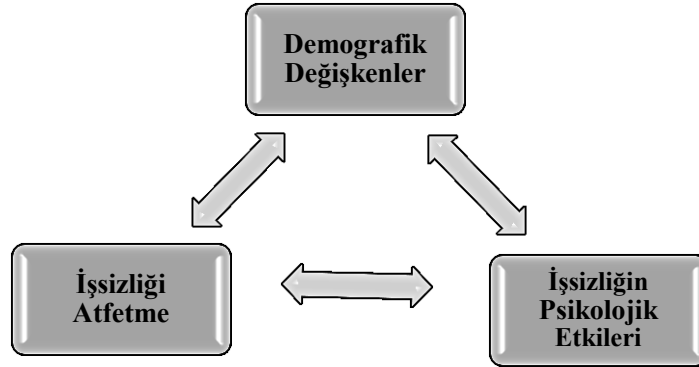
İşsizliğin psikolojik etkileri ile ilgili son zamanlarda yapılan araştırmalarda artış olmakla beraber, bu çalışmanın işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkilerin atfetme kavramı perspektifinden ele alması ile kısıtlı olan literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Araştırmanın modeli işsizliğin bireyler üzerine psikolojik etkileri ve işsizliği atfetme stillerinin kuramının etkisini demografik farklılıkları da göz önüne alarak oluşturulmuştur.

Konuyla ilgili yapılan literatürdeki mevcut çalışmalar irdelendiğinde, işsizliğin yol açmış olduğu psikolojik sorunların yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim gibi faktörlerle de bağlantılı oldukları görülmüştür. Bu nedenle çalışmada demografik faktörler ile işsizliğin bireylerin ruhsal durumlarına etkisi ve bu durumun işsizliği atfetme stilleri ile ilişkisi model kapsamı içerisinde incelenmektedir.

Şekil 3: Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın hipotezleri ise şunlardır:

- H₁: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, yaşa göre farklılık göstermektedir.
- H₂: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, cinsiyete göre farklılık göstermektedir.
- H₃: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir.
- H₄: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.
- H₅: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, işsiz kalma süresine göre farklılık göstermektedir.
- H₆: İşsizliği içsel atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₇: İşsizliği içsel atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₈: İşsizliği içsel atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₉: İşsizliği içsel atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₀: İşsizliği içsel atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₁: İşsizliği içsel atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₂: İşsizliği dışsal atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₃: İşsizliği dışsal atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₄: İşsizliği dışsal atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₅: İşsizliği dışsal atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₆: İşsizliği dışsal atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H₁₇: İşsizliği dışsal atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.3. Araştırmanın Metodolojisi

3.3.1. Araştırmanın Örneklemi

İşsizliğin oluşturduğu etki ve işsizlerin bu durum karşısındaki tutumları göz önünde bulundurularak yapılan bu çalışmada araştırma evreni, Türkiye genelinde bulunan, TÜİK tanımına göre işsiz olarak nitelendirilen bireylerdir. Çalışmada zaman ve maliyet açısından tasarruflu olduğu kabul edilen ve gönüllülük esas olduğu kolayda örneklem tekniği ile çalışmanın örneklem grubu belirlenmiştir (Arlı, 2018: 6). Araştırmanın örnekleme ise 204 katılımcıdan oluşmaktadır.

Araştırma bir kısmı yüz yüze, bir kısmı ise internet aracılığı ile ulaşılarak yapılmıştır. araştırma Türkiye genelinde yapılmıştır. Araştırma Covid-19 pandemi süreci olması ve anketin uzun olmasından kaynaklı olarak az sayıda örneklemden oluşmaktadır.

3.3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket 4 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şunlardır:

Kişisel Bilgi Formu: Anket çalışmasının bu kısmın da katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve kaç yıldır işsiz olduğuna ilişkin sorular yer almaktadır.

Umutsuzluk, Çaresizlik, Talihsizlik Ölçeği (UÇTO): Çalışmada Lester (1998) tarafından umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizlik düzeylerini ayrı ayrı ölçmek amacı ile geliştirilen ve Gençöz vd. (2006) tarafından Türkçeye çevrilerek geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan ölçek kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, 10’u “geleceğe umut ve coşku ile bakarım, yapmak istediklerimi gerçekleştirmek için gerekli vaktim var” gibi maddeleri içeren umutsuzluk ölçeği maddelerinden; 10’u “aklıma koyduğum şeyleri yaparım, zaman zaman kendimi işe yaramaz hissedirim, bir işe başlamakta güçlük çekerim” şeklindeki soruları içeren çaresizlik ölçeği maddelerinden; 10’u ise “hayatımda olan birçok üzücü şeyin sebebi kötü şanstır, kadere güvenmek benim için iyidir, az ya da çok arkadaşımın olması tamamen kaderime bağlıdır” gibi talihsizlik ölçeğini içeren maddeler olmak üzere 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Biraz Katılmıyorum, 4- Biraz Katılıyorum, 5-Katılıyorum 6-Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 6’lı likert tipindedir. Anket sonucunda verilen yanıtlara göre toplam puanları yüksek olan bireylerde umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizlik düzeyleri yüksek, toplam puanları düşük olan katılımcılarda ise umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizlik ölçeği düşük olduğu varsayılmaktadır.

Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği (DASS 21): Çalışmada Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilen DASS ölçeği kullanılmıştır. Yılmaz vd. (2017) tarafından 21 maddeye

indirgenen ölçeğin Türkiye’de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirmiştir. 21 maddeden oluşan ölçeğin “hiç olumlu duygu yaşayamadığımı fark ettim, hayatın değersiz olduğunu hissettim, hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu” gibi soruları içeren 7 maddesi depresyon ölçmeye yönelik; “ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim, vücudumda (örneğin ellerimde) titremeler oldu, panik haline yakın olduğumu hissettim” gibi soruları içeren 7 maddesi anksiyete belirtilerini ölçmeye yönelik; “olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim, sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim, beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum” şeklinde soruları içeren 7 maddesi stres belirtilerini ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Ölçek 4’lü Likert tipindedir ve 0 “Hiçbir Zaman”, 1 “Bazen”, 2 “Sıklıkla”, 3 “Her Zaman” şeklinde olmak üzere dört yanıt seçeneğinden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen puanların artması depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin arttığını göstermektedir.

Atfetme Stili Ölçeği: Ölçek Feather ve Davenport (1981) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Bilgiç ve Yılmaz (2009) tarafından yapılmıştır. 24 sorudan oluşan ölçeğin “çok seçici olmak, eğitim eksikliği, tecrübe eksikliği, şanssız bir insan olmak” gibi ifadelerden oluşan 18 maddesi içsel atfetmeyi ölçmektedir. Bu sorular katılımcıların işsiz kalmalarındaki sorunun kendilerinden kaynaklı olduklarını mı düşündüklerini içermektedir. “Özel sektörün yeterli iş imkânı sunamaması, Türkiye’deki ekonomik durum, özel sektördeki iş sayısında azalma” gibi maddelerden oluşan 6 maddesi ise dışsal atfetmeyi ölçmektedir. Bu kısım bireyin işsiz kalmasındaki nedeni kendisi dışındaki sorunlardan mı kaynaklı olduğunu içermektedir. Ölçek “1= kesinlikle katılıyorum” ile “4=kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen dörtlü likert tipindedir. Ölçeğin değerlendirilmesi ortalama değerler üzerinden yapılmaktadır.

3.3.3. Anketin Uygulanması

Çalışmada hazırlanan anket formu 2022 Nisan-Ekim ayları arasında katılımcılara bir kısmı yüz yüze, bir kısmı Covid-19 Pandemi süreci nedeniyle internet aralığı ile ulaşmıştır ve veriler toplanmıştır. Anketin uygulanması esnasında katılımcıların içtenlikle sorulara yanıt verebilmesi için anket içerisinde özel bilgi içeren soruların olmadığı, gizliliklerinin muhafaza edileceği ve çalışmanın bir araştırma için kullanılacağı belirtilmiştir.

Araştırmaya 205 katılımcı katılmış, 1 adet anket formu eksik veri içeriğinden dolayı araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırmanın analizleri 204 kişi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.3.4. İstatiksel Analizi

Verilerin analizi SPSS 26.0 ile yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. Ölçeklerden elde

edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (De Carlo, 1997: 292). Tablo 8 araştırmada kullanılan ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerlerini göstermektedir.

Tablo 8’de yer alan değerler incelendiğinde anksiyete depresyon stres ölçeği, işsizliği affetme stilleri ölçeği ve umutsuzluk çaresizlik talihsizlik ölçeği için hesaplanan her bir puanın basıklık ve çarpıklık katsayılarının -3 ile +3 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre puanların normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Puanların normal dağılım göstermesi nedeni ile çalışmada parametrik test teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

	n	Çarpıklık	Basıklık
Anksiyete	204	0,533	-0,178
Depresyon	204	0,711	0,475
Stres	204	0,112	-0,568
İçsel Affetme	204	0,017	-0,176
Dışsal Affetme	204	-0,392	-0,619
Umutsuzluk	204	0,028	-0,250
Çaresizlik	204	0,031	0,205
Talihsizlik	204	-0,118	0,220

Ölçek puanının demografik özelliklere göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi için t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. T testi, 2 gruplu demografik değişkenlerin analizinde kullanılırken ANOVA testi k (k>2) gruplu değişkenlerin analizinde kullanılmıştır. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek için korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.4. Bulgular

3.4.1. Demografik Bulgular

Araştırmanın kapsamında yapılan anketin ilk kısmında katılımcılara yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyleri ve işsiz kaldıkları süreç gibi sorular sorulmuştur. Katılımcılar tarafından verilen yanıtlar neticesinde elde edilen bulgular Tablo 9’da görüldüğü gibidir.

Tablo 9’a göre işsizlerin %30,5’inin 17-24 yaş aralığında olduğu, %40,9’unun 25-29 yaş arasında olduğu, %18,7’sinin 30-34 ve %9,9’unun 35 yaş ve üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Cinsiyet bazında ele alındığında katılımcıların %66,2’sinin kadınlardan, %33,8’inin erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %28,9’u evli, %69,1’i bekâr ve %2’si boşanmış kişilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında katılımcıların %41,2'sinin lisans düzeyinde eğitime sahip olduğu, %27,9'unun ön lisans eğitime sahip olduğu, %22,1'inin lise mezunu olduğu, %5,4'ünün yüksek lisans düzeyinde eğitimi olduğu ve %3,4'ünün ilkokul eğitime sahip olduğu görülmektedir. İşsizlik sürelerine göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %24'ünün 0-6 ay arası işsiz olduğu, %26,5'inin 6 ay-1,5 yıl arası işsiz olduğu, %24'ünün 1,5-3 yıl arasında işsiz olduğu, %10,8'inin 3 ile 5 yıl arasında işsiz olduğu ve %14,7'sinin 5 yıl ve daha fazla süredir işsiz olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılım

		N	%
1. Yaş	17-24	62	30,5
	25-29	83	40,9
	30-34	38	18,7
	35 ve üstü	20	9,9
2. Cinsiyet	Kadın	135	66,2
	Erkek	69	33,8
3. Eğitim durumu	İlkokul/Ortaokul	7	3,4
	Lise	45	22,1
	Önlisans	57	27,9
	Lisans	84	41,2
	Yüksek lisans	11	5,4
4. Medeni durum	Evli	59	28,9
	Bekâr	141	69,1
	Boşanmış	4	2,0
5. İşsizlik süresi	0 - 6 ay arası	49	24,0
	6 ay- 1,5 yıl	54	26,5
	1,5 - 3 yıl arası	49	24,0
	3 - 5 yıl arası	22	10,8
	5 yıl ve fazlası	30	14,7

3.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Tablo 10 araştırmada kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı istatistikleri ve güvenilirlik katsayılarını göstermektedir.

Tablo 10: Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenirlik Değerleri

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma	Güvenirlik Analizi
Anksiyete	204	0,00	19,00	6,16	4,20	0,86
Depresyon	204	0,00	21,00	6,98	4,46	0,86
Stres	204	0,00	19,00	8,12	4,41	0,84
İçsel Atfetme	204	18,00	86,00	49,06	13,23	0,88
Dışsal Atfetme	204	6,00	30,00	21,54	6,02	0,86
Umutsuzluk	204	19,00	59,00	40,12	7,85	0,76
Çaresizlik	204	12,00	51,00	28,67	7,09	0,73
Talihsizlik	204	10,00	51,00	29,51	7,63	0,75

Analiz sonuçlarına göre; anksiyete alt boyutu puan ortalaması 6,16 ve standart sapması 4,20, depresyon alt boyutu puan ortalaması 6,98 ve standart sapması 4,46, stres alt boyutu puan ortalaması 8,12 ve standart sapması 4,41, içsel affetme alt boyutu puan ortalaması 49,06 ve standart sapması 13,23, dışsal affetme alt boyutu puan ortalaması 21,54 ve standart sapması 6,02, umutsuzluk alt boyutu puan ortalaması 40,12 ve standart sapması 7,85, çaresizlik alt boyutu puan ortalaması 28,67 ve standart sapması 7,99 ve talihsizlik alt boyutu puan ortalaması 29,51 ve standart sapması 7,63 olarak elde edilmiştir. Diğer yandan anksiyete, depresyon, stres, içsel affetme, dışsal affetmenin güvenirlik sonuçları $0,80 \leq \alpha < 1,00$ aralığında olduğundan yüksek derecede güvenilir oldukları; umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizliğin de $0,60 \leq \alpha < 0,80$ aralığında olduğundan oldukça güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

3.4.3. İşsizliği Atfetme ve İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Sorunlar ile Demografik Faktörler Arasındaki Farklılığın Analizi

Çalışmanın bu kısmında ankete katılan kişilerin, işsizlik sürecinden psikolojik olarak yaşadıkları etkilerin ve işsizliği atfetme stillerinin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir.

Tablo 11 çalışmada kullanılan ölçeklerden elde edilen puanların katılımcıların yaş durumuna göre farklılıklarının incelenmesine yönelik sonuçları göstermektedir. Tablo 11, H_1 hipotezini test etmek için oluşturulmuştur.

Tablo 11'ye göre işsiz bireylerin anksiyete düzeyleri yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Anksiyete düzeylerine göre 30-34 yaş arasında olanların, 17-24 yaş arasında olanlara göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Ayrıca işsiz bireylerin umutsuzluk düzeyleri yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Ortalama puanlara göre 35 yaşından büyük olanların umutsuzluk

düzeyinin, 17-24 yaş arasında olanların umutsuzluk düzeyine göre daha düşük puana sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan depresyon, stres, içsel affetme, dışsal affetme alt boyutu, umutsuzluk, çaresizlik, talihsizlik ölçeklerinden elde edilen puanların yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 11: Ölçek Puanlarının Yaş Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Ölçekler Yaş		N	Ort.	ss	F	p	Fark**
Anksiyete	a. 17-24	62	4,92	3,91	2,901	0,036*	c-a
	b.25-29	83	6,76	4,47			
	c.30-34	38	6,95	3,87			
	d.35 ve üstü	20	5,90	4,00			
Depresyon	a.17-24	62	6,13	4,28	1,897	0,131	
	b.25-29	83	7,78	5,09			
	c.30-34	38	7,05	3,01			
	d.35 ve üstü	20	6,15	4,30			
Stres	a.17-24	62	7,61	4,29	1,026	0,382	
	b.25-29	83	8,16	4,70			
	c.30-34	38	9,08	4,11			
	d.35 ve üstü	20	7,45	4,03			
İçsel Affetme	a.17-24	62	51,48	12,57	2,320	0,077	
	b.25-29	83	48,34	13,81			
	c.30-34	38	45,08	11,45			
	d.35 ve üstü	20	52,15	14,87			
Dışsal Affetme	a.17-24	62	20,89	6,21	0,674	0,569	
	b.25-29	83	22,16	6,22			
	c.30-34	38	21,11	4,86			
	d.35 ve üstü	20	22,20	6,67			
Umutsuzluk	a.17-24	62	42,23	7,00	4,993	0,002*	a-d
	b.25-29	83	40,81	7,21			
	c.30-34	38	37,63	7,71			
	d.35 ve üstü	20	36,15	10,32			
Çaresizlik	a.17-24	62	28,16	6,52	0,276	0,843	
	b.25-29	83	29,20	7,40			
	c.30-34	38	28,45	6,82			
	d.35 ve üstü	20	28,50	8,48			
Talihsizlik	a.17-24	62	28,87	7,32	0,462	0,709	
	b.25-29	83	29,90	8,17			
	c.30-34	38	29,16	6,91			
	d.35 ve üstü	20	30,90	7,80			

* $p<0,05$

Anksiyete depresyon stres ölçeği ile alt boyutları, işsizliği atfetme stilleri ölçeği ile alt boyutları ve umutsuzluk çaresizlik talihsizlik ölçeği ile alt boyutlarının cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir. Tablo 12, H₂ hipotezini test etmek için oluşturulmuştur.

Tablo 12: Ölçek Puanlarının Cinsiyet Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Ölçekler Cinsiyeti		N	Ort.	ss	t	p
Anksiyete	a.Kadın	135	6,13	4,04	-0,112	0,911
	b.Erkek	69	6,20	4,54		
Depresyon	a.Kadın	135	6,67	4,19	-1,352	0,178
	b.Erkek	69	7,57	4,94		
Stres	a.Kadın	135	8,19	4,37	0,339	0,735
	b.Erkek	69	7,97	4,52		
İçsel Affetme	a.Kadın	135	50,16	12,86	1,663	0,098
	b.Erkek	69	46,91	13,77		
Dışsal Affetme	a.Kadın	135	21,76	5,81	0,725	0,469
	b.Erkek	69	21,12	6,44		
Umutsuzluk	a.Kadın	135	40,57	7,49	1,140	0,225
	b.Erkek	69	39,25	8,50		
Çaresizlik	a.Kadın	135	28,28	6,73	-1,085	0,279
	b.Erkek	69	29,42	7,75		
Talihsizlik	a.Kadın	135	29,41	7,52	-0,268	0,789
	b.Erkek	69	29,71	7,88		

Tablo 12’e göre anksiyete depresyon stres, dışsal atfetme, içsel atfetme ve umutsuzluk çaresizlik talihsizlik ölçeği alt boyutlarının cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Anksiyete, depresyon, stres ölçekleri ile içsel ve dışsal affetme stilleri ölçeği ve umutsuzluk, çaresizlik, talihsizlik ölçekleri eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 13’te verilmiştir. Tablo 13, H₃ hipotezini test etmek için oluşturulmuştur.

Tablo 13’e göre katılımcıların anksiyete ve stres düzeyleri eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre lisans düzeyinde eğitime sahip olanların, önlisans düzeyinde eğitime sahip olanlara göre daha yüksek anksiyete ve stres düzeyine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte katılımcıların umutsuzluk düzeyleri eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$).

Tablo 13: Ölçek Puanlarının Eğitim Durumu Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Ölçekler Eğitim Durumu		N	Ort.	Ss	F	p	Fark**
Anksiyete	a.Lise ve altı	52	6,19	3,67	4,541	0,004*	c-b
	b.Önlisans	57	4,58	4,12			
	c.Lisans	84	7,17	4,52			
	d.Yüksek lisans	11	6,45	1,63			
Depresyon	a.Lise ve altı	52	7,29	4,37	1,302	0,275	
	b.Önlisans	57	6,00	4,31			
	c.Lisans	84	7,44	4,61			
	d.Yüksek lisans	11	7,00	4,40			
Stres	a.Lise ve altı	52	8,00	4,08	3,416	0,018*	c-b
	b.Önlisans	57	6,81	4,99			
	c.Lisans	84	9,15	4,13			
	d.Yüksek lisans	11	7,55	3,11			
İçsel Affetme	a.Lise ve altı	52	52,08	11,99	2,755	0,044*	a-d
	b.Önlisans	57	48,98	11,32			
	c.Lisans	84	48,43	14,43			
	d.Yüksek lisans	11	40,00	15,23			
Dışsal Affetme	a.Lise ve altı	52	21,56	5,45	2,009	0,114	
	b.Önlisans	57	20,12	5,89			
	c.Lisans	84	22,18	6,33			
	d.Yüksek lisans	11	24,00	6,02			
Umutsuzluk	a.Lise ve altı	52	37,10	8,73	4,637	0,004*	d-a
	b.Önlisans	57	41,46	7,55			
	c.Lisans	84	40,50	6,81			
	d.Yüksek lisans	11	44,64	8,78			
Çaresizlik	a.Lise ve altı	52	29,27	7,17	1,821	0,145	
	b.Önlisans	57	28,89	7,23			
	c.Lisans	84	28,76	6,67			
	d.Yüksek lisans	11	23,91	8,37			
Talihsizlik	a.Lise ve altı	52	30,56	7,50	1,709	0,166	
	b.Önlisans	57	30,04	7,82			
	c.Lisans	84	29,07	7,23			
	d.Yüksek lisans	11	25,18	9,38			

***p<0,05**

Ortalama puanlara göre lise ve altı düzeyinde eğitime sahip olanların umutsuzluk düzeyinin, yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip olanlara göre daha düşük düzeyde olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca işsizliği içsel affetme eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre lise ve altı düzeyde eğitime sahip olanların içsel affetme düzeyleri, yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip olanlara göre daha yüksek puana sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan araştırmada kullanılan diğer ölçeklerden elde edilen puanların eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Anksiyete depresyon stres ölçeği ile alt boyutları, içsel affetme ve dışsal affetme ile alt boyutları ve umutsuzluk çaresizlik talihsizlik ölçeği ile alt boyutlarının medeni durum bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 14’te verilmiştir. Tablo 14, H_4 hipotezini test etmek için oluşturulmuştur.

Tablo 14: Ölçek Puanlarının Medeni Durum Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Ölçekler Medeni Durumu		N	Ort.	ss	t	p	Fark**
Anksiyete	a.Evli	59	6,05	3,64	-0,249	0,804	
	b.BekarBoşanmış/	145	6,20	4,42			
Depresyon	a.Evli	59	6,46	3,81	-1,057	0,292	
	b.BekarBoşanmış/	145	7,19	4,70			
Stres	a.Evli	59	8,05	4,24	-0,138	0,891	
	b.BekarBoşanmış/	145	8,14	4,49			
İçsel Affetme	a.Evli	59	50,24	13,63	0,811	0,418	
	b.BekarBoşanmış/	145	48,58	13,08			
Dışsal Affetme	a.Evli	59	21,47	5,65	-0,105	0,916	
	b.BekarBoşanmış/	145	21,57	6,18			
Umutsuzluk	a.Evli	59	37,98	8,35	-2,515	0,013*	b-a
	b.BekarBoşanmış/	145	40,99	7,49			
Çaresizlik	a.Evli	59	29,44	7,25	0,994	0,321	
	b.BekarBoşanmış/	145	28,35	7,03			
Talihsizlik	a.Evli	59	30,66	7,67	1,379	0,170	
	b.BekarBoşanmış/	145	29,04	7,58			

* $p<0,05$

Tablo 14’e göre katılımcıların umutsuzluk düzeyleri medeni durum bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre evlilerin umutsuzluk düzeylerinin, bekâr veya boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Araştırmada kullanılan diğer değişkenlere göre umutsuzluk düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık elde edilememiştir.

Anksiyete depresyon stres ölçeği ile alt boyutları, işsizliği affetme stilleri ölçeği ile alt boyutları ve umutsuzluk çaresizlik talihsizlik ölçeği ile alt boyutlarının işsiz kalma süresi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 15’de verilmiştir. Tablo 15, H_5 hipotezini test etmek için oluşturulmuştur.

Tablo 15: Ölçek Puanlarının İşsiz Kalma Süresi Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Ölçekler İşsizlik Süresi		N	Ort.	ss	F	p	Fark**
Anksiyete	a.0 - 6 ay arası	49	5,14	4,13	1,678	0,157	
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	5,70	4,16			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	6,80	4,73			
	d.3 - 5 yıl arası	22	7,05	2,94			
	e.5 yıl ve fazlası	30	6,93	4,05			
Depresyon	a.0 - 6 ay arası	49	6,14	4,88	3,099	0,017*	c-e
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	6,46	4,24			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	8,51	4,67			
	d.3 - 5 yıl arası	22	8,23	3,56			
	e.5 yıl ve fazlası	30	5,83	3,72			
Stres	a.0 - 6 ay arası	49	7,08	4,03	3,052	0,018*	d-a
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	7,11	4,74			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	8,90	4,19			
	d.3 - 5 yıl arası	22	9,77	4,32			
	e.5 yıl ve fazlası	30	9,13	4,22			
İçsel Affetme	a.0 - 6 ay arası	49	50,45	14,08	1,720	0,147	
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	51,43	12,40			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	45,47	12,16			
	d.3 - 5 yıl arası	22	46,68	15,88			
	e.5 yıl ve fazlası	30	50,13	12,16			
Dışsal Affetme	a.0 - 6 ay arası	49	20,22	6,37	0,976	0,422	
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	22,30	6,00			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	22,10	5,97			
	d.3 - 5 yıl arası	22	22,00	6,13			
	e.5 yıl ve fazlası	30	21,10	5,45			
Umutsuzluk	a.0 - 6 ay arası	49	42,24	6,51	6,404	0,000*	e-d
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	41,74	7,79			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	36,71	7,73			
	d.3 - 5 yıl arası	22	36,09	8,11			
	e.5 yıl ve fazlası	30	42,27	7,40			
Çaresizlik	a.0 - 6 ay arası	49	6,14	4,88	1,182	0,128	
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	6,46	4,24			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	8,51	4,67			
	d.3 - 5 yıl arası	22	8,23	3,56			
	e.5 yıl ve fazlası	30	5,83	3,72			
Talihsizlik	a.0 - 6 ay arası	49	29,04	7,85	0,927	0,449	
	b.6 ay- 1,5 yıl	54	29,65	9,06			
	c.1,5 - 3 yıl arası	49	29,39	6,43			
	d.3 - 5 yıl arası	22	32,18	8,12			
	e.5 yıl ve fazlası	30	28,27	5,60			

*p<0,05

Tablo 15'e göre depresyon düzeyi bakımından işsiz kalınan süreye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre 1,5 yıl ile 3 yıl arası işsiz olanların, 5 yıldan fazla süredir işsiz olanlara göre daha yüksek depresyon puanına sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Ayrıca işsiz bireylerin stres düzeyi, işsiz kalma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre 3-5 yıldır işsiz olanların, 0-6 aydır işsiz olanlara göre daha yüksek stres düzeyine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Aynı zamanda işsiz bireylerin umutsuzluk düzeyi, işsiz kalma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre 5 yıldan fazla süredir işsiz olanların, 1,5 yıl ile 3 yıl arası işsiz olanlara göre daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan analiz sonuçlarına göre anksiyete, içsel affetme, dışsal affetme, talihsizlik düzeylerinin işsiz kalma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

3.4.4. İşsizliği Atfetme Stilleri ve İşsizliğin Psikolojik Etkileri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu kısmında işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkiler ile işsizliği atfetme stilleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmada işsizliği atfetme stilleri ile anksiyete, stres, depresyon, umutsuzluk, çaresizlik ve talihsizlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon analizi sonuçları Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16’ya göre, anksiyete ile dışsal affetme puanı ($r=0,423$) arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Depresyon puanı ile dışsal affetme puanı ($r=0,322$) arasında orta kuvvetli düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Stres puanı ile dışsal affetme puanı ($r=0,281$) arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 16: Korelasyon Analizi

Ölçekler	1	2	3	4	5	6	7	8
Anksiyete	1							
Depresyon	.589**	1						
Stres	.632**	.649**	1					
İçsel Atfetme	0,091	0,092	0,125	1				
Dışsal Atfetme	.423**	.322**	.281**	.362**	1			
Talihsizlik	-0,013	.195**	0,127	.152*	.166*	1		
Umutsuzluk	-0,123	-.345**	-.173**	0,037	0,076	-.294**	1	
Çaresizlik	0,072	.393**	.234**	.176**	0,089	.717**	.527**	1

** $p<0,01$; * $p<0,05$

İçsel affetme puanı ile çaresizlik puanı ($r=0,176$), talihsizlik puanı ($r=0,152$) arasında çok zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu; dışsal affetme puanı ($r=0,362$) arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Dışsal affetme puanı ile talihsizlik puanı ($r=-0,166$) arasında çok zayıf düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 17 işsizliği içsel affetmenin işsizliğin psikolojik etkileri üzerine etkisi ile ilgili regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 17, H_6 , H_7 , H_8 , H_9 , H_{10} , H_{11} hipotezlerini test etmek için oluşturulmuştur.

İçsel affetmenin, anksiyete, depresyon, stres, umutsuzluk üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modelleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

İçsel affetmenin, çaresizlik üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=6,437$; $p<0,05$). Analiz sonuçlarına göre içsel affetmenin, çaresizliği pozitif yönde etkilediği ($\beta = 0,094$) belirlenmiştir.

Çaresizlik değişiminin 0,031'i içsel affetme tarafından açıklanmaktadır. İçsel affetmenin, talihsizlik üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=4,756$; $p<0,05$). Analiz sonuçlarına göre içsel affetmenin, talihsizliği pozitif yönde etkilediği ($\beta = 0,087$) belirlenmiştir. Talihsizlik değişiminin 0,023'ü içsel affetme tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 18 işsizliği dışsal affetmenin işsizliğin psikolojik etkileri üzerine etkisi ile ilgili regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 17, H_{12} , H_{13} , H_{14} , H_{15} , H_{16} , H_{17} hipotezlerini test etmek için oluşturulmuştur.

Dışsal affetmenin, anksiyete üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=44,019$; $p<0,05$).

Tablo 17: İşsizliği İçsel Affetmenin İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Etkiler Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	p	R ²
		B	Standart Hata	Beta			
Anksiyete	Sabit	4,746	1,131		4,197	0,000	0,008
	İçsel Affetme	0,029	0,022	0,091	1,292	0,198	
Depresyon	Sabit	5,459	1,201		4,546	0,000	0,008
	İçsel Affetme	0,031	0,024	0,092	1,308	0,193	
Stres	Sabit	6,079	1,183		5,140	0,000	0,016
	İçsel Affetme	0,042	0,023	0,125	1,785	0,076	
Umutsuzluk	Sabit	39,031	2,120		18,414	0,000	0,001
	İçsel Affetme	0,022	0,042	0,037	0,533	0,594	
Çaresizlik	Sabit	24,044	1,887		12,744	0,000	0,031
	İçsel Affetme	0,094	0,037	0,176	2,537	0,012	
Talihsizlik	Sabit	25,222	2,036		12,386	0,000	0,023
	İçsel Affetme	0,087	0,040	0,152	2,181	0,030	

Analiz sonuçlarına göre dışsal affetmenin, anksiyeteyi pozitif yönde etkilediği ($\beta = 0,295$) belirlenmiştir. Anksiyete değişiminin 0,179'u dışsal affetme tarafından açıklanmaktadır.

Dışsal affetmenin, depresyon üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=23,367$; $p<0,05$). Analiz sonuçlarına göre dışsal affetmenin, depresyonu pozitif yönde etkilediği ($\beta = 0,239$) belirlenmiştir. Depresyon değişiminin 0,104'ü dışsal affetme tarafından açıklanmaktadır.

Dışsal affetmenin, stres üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=17,311$; $p<0,05$). Analiz sonuçlarına göre dışsal affetmenin, stresi pozitif yönde etkilediği ($\beta = 0,206$) belirlenmiştir. Stres değişiminin 0,079'u dışsal affetme tarafından açıklanmaktadır.

Dışsal affetmenin, umutsuzluk üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Dışsal affetmenin, çaresizlik üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Dışsal affetmenin, talihsizlik üzerindeki etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=5,751$; $p<0,05$). Analiz sonuçlarına göre dışsal

affetmenin, talihsizliği negatif yönde etkilediği ($\beta = -0,211$) belirlenmiştir. Talihsizlik değişiminin 0,028'i dışsal affetme tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 18: İşsizliği Dışsal Affetmenin İşsizliğin Yol Açmış Olduğu Psikolojik Etkiler Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Standardize Olmayan Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	p	R ²
		B	Standart Hata	Beta			
Anksiyete	Sabit	-0,204	0,995		-0,205	0,838	0,179
	Dışsal Affetme	0,295	0,045	0,423	6,635	0,000	
Depresyon	Sabit	1,832	1,105		1,659	0,099	0,104
	Dışsal Affetme	0,239	0,049	0,322	4,834	0,000	
Stres	Sabit	3,682	1,107		3,327	0,001	0,079
	Dışsal Affetme	0,206	0,049	0,281	4,161	0,000	
Umutsuzluk	Sabit	37,984	2,046		18,565	0,000	0,006
	Dışsal Affetme	0,099	0,091	0,076	1,085	0,279	
Çaresizlik	Sabit	30,921	1,847		16,743	0,000	0,003
	Dışsal Affetme	-0,105	0,083	-0,089	-1,267	0,207	
Talihsizlik	Sabit	34,050	1,965		17,326	0,000	0,028
	Dışsal Affetme	-0,211	0,088	-0,166	-2,398	0,017	

Tablo 19'da hipotezlerin kabul edilme, kısmen kabul edilme ve reddedilme durumları tablo haline getirilmiştir. Hipotez sonuçlarına göre H₁, H₁₀, H₁₁, H₁₂, H₁₃, H₁₄ ve H₁₇ hipotezleri kabul edilmiştir. H₃, H₄ ve H₅ hipotezleri ise kısmen kabul edilmiştir. Ancak H₂, H₆, H₇, H₈, H₉, H₁₅ ve H₁₆ hipotezleri ise reddedilmiştir.

Tablo 19: Hipotez Sonuçları Tablosu

Hipotezler	Hipotez Kabul Edildi	Hipotez Kısmen Kabul Edildi	Hipotez Reddedildi
H ₁ : İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, yaşa göre farklılık göstermektedir.	X		
H ₂ : İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, cinsiyete göre farklılık göstermektedir.			X
H ₃ : İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir.		X	
H ₄ : İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.		X	
H ₅ : İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, işsiz kalma süresine göre farklılık göstermektedir.		X	
H ₆ : İşsizliği İçsel atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₇ : İşsizliği İçsel atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₈ : İşsizliği İçsel atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₉ : İşsizliği İçsel atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₁₀ : İşsizliği İçsel atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		
H ₁₁ : İşsizliği İçsel atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		
H ₁₂ : İşsizliği Dışsal atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		
H ₁₃ : İşsizliği Dışsal atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		
H ₁₄ : İşsizliği Dışsal atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		
H ₁₅ : İşsizliği Dışsal atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₁₆ : İşsizliği Dışsal atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.			X
H ₁₇ : İşsizliği Dışsal atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.	X		

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlar iş bulamamaları sonrasında işsizlik sürecinde yaş, cinsiyet ve işsiz kalınan süre gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak işsizlik sürecinden etkilenebilmektedir. İşsizliğin insanlarda oluşturduğu etkileri maddi ve maddi olmayan (ruhsal) etkiler şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Maddi etkiler geçim sıkıntısı yoksullaşma vb. etkilerden oluşmaktadır. Ancak maddi olmayan ruhsal sorunlar ise insanların iç dünyasında yaşadıkları ve diğer insanların net olarak görmekte zorluk yaşayabileceği bir durumdur. İşsizliğe bağlı olarak bireylerde depresyon, anksiyete, stres, çaresizlik, umutsuzluk ve içine kapanma gibi farklı türlerde ruhsal sorunlar (bozukluklar) görülebilmektedir.

İşsizliğin insanlarda oluşturduğu etki yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim literatürde işsizliğin oluşturduğu etkiye yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birisi de Björklund ve Eriksson (1998) tarafından gerçekleştirilmiştir. Björklund ve Eriksson'ın (1998) Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç gibi ülkelerde gerçekleştirdiği çalışmada işsizliğin ruh sağlığı üzerine etkilerini ele almıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda işsiz olan grubun, çalışan gruba göre daha fazla ruh sağlığı sorunlarına sahip olduğu görülmüştür. İşsizliğin oluşturduğu olumsuz etkiye yönelik bir başka çalışmada da ise işsiz olan bireylerin, bir işe sahip olan bireylere oranla daha fazla psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Paul ve Moser, 2009: 276).

Diğer taraftan işsizlik sürecinde kişilerin bu sürece bakış açıları yaşayacakları ruhsal sorunları belirleme noktasında önemlidir. Daha net ifade etmek gerekirse kişi işsiz kalması sonrasında bu durumun nedenini tecrübe eksikliği veya yeteneksizlik gibi etmenlere bağlaması halinde işsizliğinin nedenini içsel atıflara dayandırmaktadır. Bu durumda kişinin depresyon, stres ve kaygı gibi ruhsal sorunlar yaşama ihtimali artmaktadır. Ancak kişi işsizlik nedenini piyasanın durgun olması veya yeterince iş alanlarının olmaması gibi faktörlere bağlaması halinde kişi işsizlik sorununu dışsal atıflara dayandırmaktadır. Bu durumda kişi ruhsal sorunları daha az düzeyde veya hiç yaşamayacaktır. Bu nedenle kişinin yaşadığı durumdan etkilenmesi, bakış açısına göre önemli farklılık oluşturmaktadır.

İşsizlik sorunu, süregelen ve halen önemini koruyan bir konudur. Ancak bu durumunun ruhsal açıdan oluşturduğu etkileri geniş çerçevede ele almak, insan sağlığı için önemlidir. Mevcut araştırmada insanların işsizlik sonucu yaşadığı ruhsal sorunlar ile atfetme stilleri ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma modeli kapsamında demografik bulgular ile işsizliğin oluşturduğu psikolojik etkiler ve işsizliği atfetme türleri ele alınarak hipotezler oluşturulmuştur. Araştırma

hipotezlerinin sonuçları ile bu sonuçların literatürdeki diğer araştırmalar ile karşılaştırması aşağıda kısaca özetlenmiştir.

H₁: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, yaşa göre farklılık göstermektedir.

Araştırmada yaş gruplarına göre yapılan analiz sonucuna göre, anksiyete alt boyutu ile yaş arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak depresyon alt boyutu, stres alt boyutu, depresyon alt boyutu, içsel atfetme alt boyutu, dışsal atfetme alt boyutu, umutsuzluk alt boyutu, çaresizlik alt boyutu ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülemedi. Bundan dolayı H₁ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

İşsizliğin yaş gruplarına göre etkilerine bakıldığında Erdayı (2009) gençler üzerine yaptığı çalışmada gençlerin işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarına göre daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Genç işsizlerin geleceğe yönelik istihdam beklentilerinin olması ve devamlı olarak hayal kırıklığı yaşaması süregelen davranış bozukluklarına neden olabilmektedir. Ayrıca çalışmada uzun dönem iş hayatında yer almayan bireylerde tembellik hissi, aşağılık kompleksi ve kırılabilirlik gibi duygusal bozuklukların yaşandığı belirtilmiştir. Polat ve Bacak (2018), Rathmann vd. (2016), Çivilidağ (2019) ve Arslan (2015) tarafından yapılan bulgulara benzer sonuçlar vermiştir.

H₂: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

Yapılan analizler sonucunda işsizliğin oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla, H₂ hipotezi reddedilmiştir.

Yılmaz ve arkadaşları (2017: 173) işsizliğin sosyo-psikolojik etkilerini incelediği çalışma bulgularına göre, işsizliğin erkekler için daha zor bir durum olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda erkeğin eşi çalışıyor dahi olsa aynı benzer sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir.

Ancak aksini gösteren çalışmalarda bulunmaktadır. Çizel vd. (2011) yılında yaptığı çalışmada erkek işsizlerin, kadın işsizlere göre daha fazla parasal ve psikolojik sıkıntılar yaşadığı görülmüştür. Erol (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışma bulguları da benzer sonuçlar vermiştir.

H₃: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Yapılan analizler sonucunda eğitim düzeyleri ile işsizliğin psikolojik etkileri ve işsizliği atfetme stilleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile anksiyete alt boyutu ve stres alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Lisans eğitim düzeyine (%7,17) sahip kişilerde daha yüksek düzeyde anksiyete görülmekte iken en düşük anksiyete ön lisans (%4,58) mezunlarında olduğu görülmektedir. Aynı durum stres alt boyutu içinde görülmektedir. Lisans eğitim düzeyindeki kişilerde (%9,15) stres daha yüksek düzeyde bulunmakta iken, ön lisans mezunu kişilerde (%6,81) daha düşük düzeyde strese sahip oldukları görülmektedir.

Aynı zamanda katılımcıların eğitim düzeyleri ile içsel atfetme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). İçsel atfetme ile eğitim düzeyleri arasında ilişki daha detaylı incelendiğinde lise ve altı eğitim düzeyine sahip kişilerde daha yüksek oranda (%52,08) görülmekte iken, yüksek lisans düzeyindeki eğitime sahip bireylerde bu oran (%40) daha düşüktür.

Ancak yapılan analizler sonucu eğitim düzeyleri ile depresyon alt boyutu, dışsal atfetme alt boyutu, umutsuzluk alt boyutu, çaresizlik alt boyutu, talihsizlik alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla, analiz sonucunda H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

Eğitim düzeyleri bireylerde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bu kapsamda Yılmaz vd. (2017: 178) tarafından yapılan çalışma bulgularına göre, kişilerin eğitim düzeyleri arttıkça işsizlik sonucu yaşanan problemlerde farklılıklar meydana gelmektedir. Aynı zamanda eğitim seviyeleri yükseldikçe kadınlarında işsiz kalma sürecinde erkekler kadar sıkıntı yaşadıkları görülmektedir.

Yapılan bir başka çalışma bulgularına göre, eğitim düzeyi ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Çalışmada yapılan analizlerde lisans mezunu işsiz bireylerde depresyon riski, ön lisans mezunu işsizlere göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Polat ve Bacak, 2018: 36).

H₄: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.

Elde edilen verilere göre, işsizliğin psikolojik etkileri ve işsizliği atfetme değişkenleri ile medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla, analiz sonucunda H₄ hipotezi reddedilmiştir.

İşsizliğin bireyde oluşturduğu ruhsal sorunları araştırmak için Yüksel (2005: 269) bir araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre insanlarda yaşanan depresyon hali ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

H₅: İşsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme, işsiz kalma süresine göre farklılık göstermektedir.

Yapılan analiz sonucunda işsizliğin bireylerde oluşturduğu psikolojik etki ve işsizliği atfetme değişkenleri ile işsiz kalma süresi arasındaki ilişki farklılık göstermektedir. Depresyon alt boyutu ile işsiz kalma süresi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre 1,5 yıl ile 3 yıl arası işsiz olanların, 5 yıldan fazla süredir işsiz olanlara daha yüksek depresyon düzeyine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda stres alt boyutu ile işsiz kalma süresi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ortalama puanlara göre 3 ile 5 yıl arası işsiz olanların, 0 ile 6 ay süre ile işsiz olanlara daha yüksek stres puanına sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Anksiyete alt boyutu, içsel atfetme alt boyutu, dışsal alt boyutu, umutsuzluk alt boyutu, çaresizlik alt boyutu, talihsizlik alt boyutu ölçeği ile işsiz kalma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Sonuç olarak H₅ hipotezi kabul edilmiştir.

Polat ve Bacak (2018:35-36) tarafından yapılan bir çalışma bulgularına göre, katılımcıların yaklaşık yarısı 6 aydan daha kısa süredir işsiz kişilerden oluşmakta iken, %19'u 6 ay ile 1 yıl arası işsiz kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca çalışmada işsizliğin psikolojisi ile işsizlik süresi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Adak (2010) tarafından yapılan çalışma bulguları da benzer sonuçlar vermiştir.

H₆: İşsizliği içsel atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.

İçsel atfetme ile anksiyete arasındaki ilişkiyi analiz etmek için yapılan regresyon modeline göre, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sonuç olarak H₆ hipotezi reddedilmiştir.

Dursun ve Şen (2022: 261) tarafından yapılan bir çalışmada, İİBF öğrencilerinin işsizlik kaygı, demografik faktörler ve psikolojik semptomlar bazında incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre işsizlik kaygının olumsuz benlik algısı üzerindeki etki incelenme pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

H₇: İşsizliği içsel atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan çalışmada elde edilen bulgulara göre, içsel atfetme ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemek için kurulan regresyon modeli sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($p>0,05$). Sonuç olarak H₇ hipotezi reddedilmiştir.

Ancak literatürde aksini gösteren analizlerde bulunmaktadır. Çanakkale ili de yapılan bir çalışma bulgularına göre yükseköğrenim mezunu işsizlerde depresyon ve psikolojik bozukluk riski katılımcıların özsaygılarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Polat, 2015: 190). Bu durum işsiz bireylerin özsaygıları gibi farklı içsel faktörlere göre depresyona olan eğilimleri etkilediğini göstermektedir.

H₈: İşsizliği içsel atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.

İçsel atfetme ile stres arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yapılan analize bakıldığında kurulan regresyon modeli sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($p>0,05$). Sonuç olarak H₈ hipotezi reddedilmiştir.

H₉: İşsizliği içsel atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

İçsel atfetme ile umutsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yapılan analize bakıldığında kurulan regresyon modeli sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($p>0,05$). Sonuç olarak H₉ hipotezi reddedilmiştir.

İnsanların bulundukları durumlara yönelik atfetme şekilleri farklılık göstermektedir. İnsanların çoğu, yaşadıkları olumlu durumları kendilerine atfetmekte iken, yaşanan olumsuzlukların nedenlerini dışsal atıflar ile açıklamaktadır. Nitekim bu kapsamda yapılan bir çalışma bulgularına göre, katılımcıların başarılarını kendi yetenek ve çabalarına dayandırmakta iken, başarısızlıkları halinde dışsal etmenlere atıfta bulundukları gözlemlenmiştir (Taslak ve Dalgın, 2015: 155).

Yapılan bir başka çalışmada ise umutsuzluğun depresyon ile ilintili olduğuna değinilmiştir. Depresif kişilerde çoğunlukla görülen umutsuzluk hali bulunmaktadır. Kişi “istediğim şeyi yapamayacağımı bilmeme rağmen yine de yapmak istiyorum” şeklinde ifade eder (Dilbaz ve Seber, 1993: 135).

H₁₀: İşsizliği içsel atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan analizlerde işsizliği atfetme stillerinin çaresizlik üzerine etkisi incelendiğinde, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($F=6,437$, $p<0,05$). Bir diğer değişle işsizliği atfetme stillerinin çaresizliği pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,094$) gözlemlenmiştir. Dolayısıyla H₁₀ hipotezi kabul edilmiştir.

İşsizlik sorunu, her açıdan dikkat çeken bir unsurdur. Güler (2005: 376-392)'in çalışmasında işsiz kişiler içerisinde ilk kez iş arayanların oranı %19,25, işini kaybeden (geçici iş, işten çıkarılmış, işyeri kapanmış/iflas etmiş) kişilerin oranı ise %55,88'dir. Bu nedenle depresyon ile birlikte meydana gelen öğrenilmiş çaresizlik hali, işsiz bireylerin geleceğe yönelik umutlarını da yok etmektedir.

H₁₁: İşsizliği içsel atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Analiz sonucu incelenen verilere göre, işsizliği atfetme stilleri ile talihsizlik arasında kurulan regresyon modeline sonucu, iki değişken arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($F=4,756$, $p>0,05$). Dolayısıyla H₁₁ hipotezi kabul edilmiştir.

Literatürde yer alan bir çalışmada, geleceğe dair beklentisi olan ve kontrol algısı ile yüksek kişilerin, dış etmenlerin etkisini daha az algılayan ve geleceğe daha pozitif yaklaşan kişilerin talihsizlik duygusuna daha az sahip olduğu görülmüştür (Vatan, 2013: 95).

H₁₂: İşsizliği dışsal atfetme ile anksiyete arasında anlamlı bir ilişki vardır.

İşsizlik sürecinde dışsal atfetmenin anksiyete üzerine oluşturduğu etki incelendiğinde iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F=44,019$, $p<0,05$). Yapılan analize göre dışsal atfetmenin, anksiyete düzeyini pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,295$) tespit edilmiştir. Dolayısıyla H₁₂ hipotezi kabul edilmiştir.

Konuyla ilişkili diğer çalışmalara bakıldığında, Liem ve Liem tarafından işsizliğin oluşturduğu kaygıya yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada çalışan mavi ve beyaz yakalı işçiler ile işsiz kalan bireyler arasındaki psikolojik farklılıklar incelenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, işsiz kalan grubun, işsiz kalmalarından kısa bir süre sonra çalışan gruba göre daha yüksek düzeyde kaygı ve depresyona sahip olduğu görülmüştür (Liem ve Liem, 1988: 91). Ayrıca Aytaç ve Bayram (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, mezuniyet aşamasında olan son sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Geleceğe yönelik iş tercihinde bulunacak olan gençlerde karasızlık ve bunun sonucunda umutsuzluk, tutarsızlık ve işsizlik kaygısının arttığı görülmektedir.

H₁₃: İşsizliği dışsal atfetme ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Dışsal atfetmenin, depresyon üzerine etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=23,367$, $p<0,05$). Yapılan analize göre dışsal atfetmenin, depresyonu pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,239$) tespit edilmiştir. Dolayısıyla H₁₃ hipotezi kabul edilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada Lorant ve arkadaşları (2003) tarafından yapılmıştır. Yapılan meta-analizde depresyonun yoksunluk içinde yaşayan toplumsal gruplarda daha çok görüldüğü belirtilmiştir.

H₁₄: İşsizliği dışsal atfetme ile stres arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Dışsal atfetmenin, stres üzerine etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=17,311$, $p<0,05$). Yapılan analiz bulgularına göre dışsal atfetmenin, stresi pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,206$) tespit edilmiştir. Dolayısıyla H₁₄ hipotezi kabul edilmiştir.

H₁₅: İşsizliği dışsal atfetme ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan analizler neticesinde dışsal atfetme ile umutsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sonuç olarak H₁₅ hipotezi reddedilmiştir.

H₁₆: İşsizliği dışsal atfetme ile çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Elde edilen analizler neticesinde dışsal atfetme ile çaresizlik arasında kurulan regresyon modelinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla H₁₆ hipotezi reddedilmiştir.

H₁₇: İşsizliği dışsal atfetme ile talihsizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan analiz neticesinde dışsal atfetmenin, talihsizlik üzerine etkisini incelemek için kurulan regresyon modeli sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=5,751$, $p<0,05$). Yapılan analiz bulgularına göre dışsal atfetmenin, talihsizliği pozitif yönde etkilediği ($\beta=0,211$) tespit edilmiştir. Dolayısıyla H₁₄ hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan çalışmadan ve literatürde yer alan diğer çalışmalardan hareket ile işsizliğin bireylerde önemli psikolojik etkiler bıraktığını söylemek mümkündür. İnsanların işsizlik sürecinde etkilendiği

maddi ve ruhsal bozukluklar kadar sürece yönelik tutumları da önemli bir durum olmaktadır. İnsanların ruhsal bozukluk yaşamasının yanı sıra bu süreçten etkilenmelerini etkileyen önemli faktörlerden birisi yaş, cinsiyet, eğitim, ekonomik durum gibi demografik faktörlerdir. Demografik özelliklerin yanı sıra işsizlik sürecinden bireylerin etkilenmeleri etkileyen önemli bir faktör ise sürece bakış açılarıdır. İşsiz bireylerin işsiz kalma süreçlerine bakış açıları süreçten etkilenme düzeylerini etkilemektedir. Nitekim çalışma içerisinde bu duruma örnek çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalardan birisi Yılmaz ve arkadaşlarının (2017: 178) yaptığı çalışmadır. Çalışmada eğitilmiş işsizlerin çaresiz, ümitsiz gibi olumsuzlukları geçici bir sıkıntı olarak gördükleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda bazı işsizler, bu süreci fırsat olarak gördüklerini, daha iyi bir iş ya da kendi işlerini kurma yönünden uğraştıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda işsiz birey süreçten hem daha az etkilenecek hem de bu süreci olumlu olarak değerlendirmiş olacaktır. Aksi halde sürece yönelik bakış açısının olumsuz tutumlar içermesi işsiz bireyin daha çok ruhsal problemler yaşamasına neden olacaktır.

Araştırma kapsamında yapılan analiz sonuçlarında, içsel atfetmenin, çaresizlik ve talihsizlik üzerinde pozitif yönlü bir etki oluşturduğu görülmektedir. Bir diğer ifade ile işsiz bireyler, işsiz kaldıkları süreçte bu durumu eğitim seviyelerinin düşüklüğü, tecrübe eksikliği gibi içsel faktörlere dayandırması halinde çaresizlik ve talihsizlik düzeylerinde artışlar görülmektedir. Dışsal atıfta bulunan katılımcıların, anksiyete ve depresyon düzeylerini pozitif yönde etkilemekte iken talihsizlik düzeyini negatif yönde etkilediği görülmüştür. Bu nedenle çalışma bulguları ve literatürdeki çalışmalarda göstermektedir ki işsizlik sürecinde yapılan içsel veya dışsal atıflar kişinin süreçten etkilenmesinde önemli bir unsurdur.

İşsiz bireylerin, bu süreçten daha az etkilenmeleri hem kendileri için hem de toplum huzuru için önemlidir. Bireyin ruhsal bozukluk yaşaması neticesinde yaşadığı problemler, ailesine ve sosyal çevresine olumsuz yansımabilmektedir. Bu nedenle hem bireyin hem devletin hem de işverenlerin işsizlik süreçlerinin azaltılması için önemli adımlar atması gerekmektedir.

Öncelikli olarak bu süreçte bireyin yapması gereken süreci olumsuz düşünceler ile geçirmekten ziyade olumlu geçirmek adına aksiyonlar almalıdır. Böylece hem gelişimi bir şeyler yapmış olacaktır için hem de ruhsal problem yaşamamasını sağlayacaktır. Bu kapsamda Aytac ve Keser (2002) yaptığı çalışmada insanların işsizlik sürecinde daha az etkilenmeye yönelik olarak alternatifleri şu şekilde sıralamaktadır;

- Kişinin kendisini tanımaya çalışması ve bu süreçte işsiz kaldığı dönemi, bireysel eksikliklerini giderme süreci olarak algılaması,
- İşten ayrılan kişi için, bu durum yeni bir yaşam planı hazırlama fırsatı olabilir,
- İşten ayrılan bir kişi için, daha az tatmin edici olmakla birlikte iş piyasasından uzak kalmayıp muhakkak kendisine yeni bir iş bulmaya çalışmalı,

- İşini kaybeden kişi olarak kendisini kısıtlamaktan uzak durmalıdır,
- İşsizlik nedeniyle içine kapanmayıp, elinden geldiğince sosyal ortam veya organizasyonlarda yer almaya çalışmalı,
- Kendisinin işe yaramadığı duygusundan uzaklaşıp, derhal bir değerlendirme yaparak alternatif faaliyetler aramalı (<http://www.isguc.org/?p=article&id=48&cilt=4&sayi=2&yil=2002>).

Yukarıda belirtilen öneriler insanlar için ekonomik sorunlarına çözüm olmayacaktır. Ancak bu süreçte ruhsal sorunlar yaşanmasını önüne geçebilir veya minimum düzeye indirilebilir. İnsanların bedensel sağlıkları kadar önemli olan ruhsal sağlıklarını korumaya yönelik, işverenlere, sendikalara ve devlete önemli rol ve görevler düşmektedir. İşsizlere yönelik asıl düzenlemeler devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Devlet, işsizliği azaltmaya yönelik bazı politikalar uygulamakla birlikte yetersiz kalmakta veya uygulama noktasında etkinlik sağlanamamaktadır. Örnek vermek gerekir ise devlet hem işçi istihdamı sağlamak hem de işverenlere destek olmak amaçlı olarak işverenlere teşvik sağlamaktadır. İşsizlerin istihdam edilebilmesi için “Kadın, Genç ve Mesleki Yeterlilik Belgesi Olanların İstihdamı Teşviki” bulunmaktadır. Bu teşvikten son 6 aydır işsiz olan, işinin istihdam edildiği tarihten önceki son 6 ayın ortalama sigortalı çalışan sayısına ilave olarak istihdam edilmesi ve özel sektör işvereni olması halinde teşvikten yararlanılabilmektedir (İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/kadin-genc-ve-mesleki-yeterlilik-belgesi-olanlari-tesviki/>). Yapılan bir diğer teşvik ise “İşsizlik Ödeneği Alanlara Yönelik Teşvik” tir. Teşvik gereği işsizlik ödeneği alan kişi, işe başladığı tarihten önceki son 6 aylık dönemde, prim ve hizmet belgelerinde bildirilen ortalama sigortalı sayısına ilave olarak işe alınması durumunda kişinin kalan işsizlik ödeneği süresince asgari ücret üzerinden hesaplanan sosyal güvenlik priminin %1’lik kısmı hariç olmak üzere tamamı (3.352,68 TL) İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmaktadır (İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/issizlik-odenegi-alanlara-yonelik-tesvik/>).

Yapılan bir diğer teşvik ise “Asgari Ücret Desteği” dir. Bu teşvikten yararlanan kişiler, 2023 yılı Ocak - Haziran ayları/dönemi için 5510 sayılı Kanunun Geçici 93. maddesinde belirtilen şartları sağlayan iş yerlerinden, bildirilen sigortalılara ilişkin toplam prim ödeme gün sayısı ile 13,33 Türk Lirasının çarpımı sonucu bulunacak miktar, bu işverenlerin Kuruma ödeyecekleri sigorta primlerinden mahsup edilir ve bu miktar İşsizlik Sigortası Fonu’ndan karşılanır (https://www.kobikon.com.tr/tr/?gclid=CjwKCAjwgsqoBhBNEiwAwe5w0xTsxQlwg3bAkYzZ9c6aieXxuFj6TMqJ9EsTn2BhDu59mPBBfKL34RoChQ4QAvD_BwE). Aynı zamanda KOSGEB’in bireylerin kendi işini kurmaları için çeşitli girişimcilik destekleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi “Geleneksel Girişimcilik” desteğidir. Bu destek adı altında üst sınırı 65.000 ₺ olan destek verilmektedir ve 2 yıl süre ile geçerlidir. Bir diğeri ise “KOSGEB İleri Girişimcilik Desteği” dir.

Bu teşvik kapsamında tamamen geri ödemesiz destek sağlamaktadır. Program dahilinde 375.000₺ üst limitli destek verilmektedir.

Devletin istihdamı arttırmak için işverenlere sağladığı teşvikler, işverenleri belli bir noktada etkilese de uzun dönem işsiz kalan ya da iş piyasasına ilk kez giren işçiler için yeterli etkinlik oluşturamamaktadır. Çünkü işverenler işçi alımlarında deneyim sahibi olmayanlara karşı olumsuz tavır sergilemektedir. Bu noktada yapılması gereken önemli adımlardan bir tanesi özellikle iş piyasasına uzun dönem eğitim almış vasıflı işsizlerin azaltılmasına yönelik adımlar olmalıdır. Eğitim döneminin uzun bir süreci kapsamı ve ağırlıklı olarak verilen teorik bilgi akışı, mezuniyet sonrasında iş bulmayı zor hale getirmektedir. Uzun süren eğitim nedeniyle yaşın ilerlemesi ve tecrübenin olmaması bu kişilerin iş bulmasını daha da zor hale getirmektedir. Bu nedenle yapılması gereken önemli adımlardan birisi, uzun dönem süren eğitim sürecinden ziyade daha etkin bir eğitim sürecinin planlanması gerekmektedir. Eğitimin iş piyasası için yadsımaz bir önemi olmakla birlikte bu durumun etkin ve verimli olması adına adımlar atılmalıdır. Türkiye genelinde verilen mesleki liseler etkin olarak kullanılmamaktadır. Mesleki alanların daha cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Üniversite eğitimlerinin de teoriden ziyade daha iş piyasasına uygunluk ve etkinlik katmak adına adımlar atılmalıdır. Eğitimler bu süreçte mezuniyet sonrasında tecrübe eksikliğini bir noktada azaltacak yetkinlikte olmalıdır. Türkiye’de üniversite okumak isteyen birçok genç var iken, özellikle gelişen teknolojiyle beraber teknik pozisyonlarda yer almak için donanımlı makine, elektrik- elektronik, endüstriye yönelik sektörlerde yer alabilecek alanlarda artış göstermektedir (SETA, 2017’den aktaran; Somuncu, 2000: 187).

Yapılan politikaların ve düzenlemelerin yetersiz olduğu ve bazı alanlarda revizelerin yapılması gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda devlete, işverene ve bireylere düşen görev ve sorumlulukları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Gelişen teknoloji ve bilişim dünyası göz önüne alındığında bilişim üzerine verilen eğitim alanlarını teşvik edici politikalar yapılmalı ve desteklenmelidir.
- Staj ve iş başı eğitim programları gibi programların daha etkin hale getirilmelidir.
- İşsiz bireylerin işsizlik süreçlerinin uzun dönem sürmemesi için planlamalar yapılmalıdır.
- İşsizlik dönemlerinde bireylerin, bu süreçleri daha etkin geçirmelerine yönelik aktiviteler oluşturulmalıdır. Örneğin; İŞKUR’a kayıtlı işsizlerin belli günlerde mesleklerine yönelik kurslara katılmaları halinde düşükte olsa bir maddi kazanç verilerek katılımın yaygın olmasını sağlamalıdır.
- İşsiz bireylere devlet destekli bazı destekler verilmelidir. Bu destekler maddi değerlerden ziyade sağlıklarını korumaya yönelik destekler olmalıdır. Örneğin; işsizlik döneminde stres, depresyon, kaygı ve endişe gibi ruhsal bozuklukların görülmesini önlemek adına psikolojik destekler verilmelidir. Bu destekler ücretsiz psikolog görüşmeleri ile sağlanabilmektedir.

- İşsiz bireyler, işsizlik dönemlerini boş geçirmemek için meslek alanlarına yönelik kurs veya seminer gibi platformlara katılarak gelişimlerine katkı sağlamalıdır. Böylece birey, boş vakitlerinde fazlaca düşünüp depresyon, kaygı gibi psikolojik bozukluklara maruz kalmayacaktır.

Yukarıda belirtilen tüm bu düzenlemeler politika ve düzenlemeler doğrultusunda genişletilebilir. Fakat sürecin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi işsizliğin önlenmesi ve işsizlik neticesinde oluşabilecek psikolojik sorunları önleme noktasında son derece önemlidir. Böyle işsizliğin azalması ile birlikte bu süreçten bireylerin olumsuz etkilenmeleri de azalacaktır.

Araştırma literatürde işsizliğin psikolojik etkisi ile işsizliği atfetme ile ilgili var olan önemli boşluğun doldurulmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. Literatürde işsizliğin oluşturduğu sosyo-psikolojik etkileri ele alan farklı çalışmalar bulunmaktadır. Fakat çalışmada işsizlik sonucu yaşanan ruhsal problemlerin yanı sıra sürece yapılan atıfların irdelenmesi noktasında kısıtlı literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ancak çalışmanın bazı kısıtlamaları da bulunmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle anketlerin önemli bir kısmı yüz yüze yapılamamıştır. Bu durumda araştırmada yer alan önemli kısıtlamalardandır. Buna ek olarak katılımcılar, anket çalışmalarını doldurdıkları esnasında soruları yanıtlarken samimiyetle ve içten cevap vermekten sakınabilmesi de araştırmanın önemli kısıtlarındandır.

Gelecekte konu ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılar, çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemini kullanmayı düşünenler, daha etkin ve verimli bir sonuç elde etmek adına örneklem sayılarını arttırabilirler. Ek olarak mülakat gibi farklı tekniklere çalışmalarında yer verebilirler.

KAYNAKÇA

- Adak, Nurşen (2010), “Sosyal Bir problem Olarak İşsizlik ve Sonuçları”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 21(2), 105-116.
- Akgemci, Tahir (2001), “Örgütlerde Stres ve Yönetimi”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 15(1-2), 301-309.
- Aksu, Levent (2018), “İşsizlik, Suç, Boşanma, İntihar Oranları ile İktisadi Büyüme İlişkisinin; Nedensellik Testleri İle Analizi: Türkiye Örneği”, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, 5(2), 58-100.
- Apaydın, Fethat (2018), “Türkiye’de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(30), 159-200.
- Arık, İ. Alev (1996), **Motivasyon ve Heyecana Giriş**, Çantay Yayınevi, İstanbul.
- Arkonaç, S. Ayşen (1998), **Sosyal Psikoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Arılı, Nuran Bayram (2018), **Betimsel İstatistik**, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Arslan, Gökmen (2015), “Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 5(44), 73-82.
- Aslan, Berna (2014) “Türkiye’de Genç İşsizliğe Yönelik Bir Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi”, Uzmanlık Tezi - T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim Ve Araştırma Merkezi.
- A.Ü., Sağlık Kültür ve Spor Başkanlığı, <http://sks.ankara.edu.tr/kaygi/#:~:text=Kayg%C4%B1%20Nedir%3F,kayg%C4%B1%20organizmam%C4%B1z%C4%B1n%20sava%C5%9Fma%2Dka%C3%A7ma%20tepkisidir>, 15.05.2023.
- Ay, sema (2012), “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 19(2), 321-341.
- Ayas, Siyret (2016), “İşsizlik ve Eğitim Seviyesinin İntihar Üzerindeki Etkisi: TÜİK Verileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 14(28), 101-119.
- Aytaç, Serpil ve Bayram, Nuran (2015), “Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (Ahp) ile Analizi”, **Öneri Dergisi**, 4(16), 89-100.

- Aytaç, Serpil ve Keser, Aşkın (2002), “İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi”, **İşgüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, <http://www.isguc.org/?p=article&id=48&cilt=4&sayi=2&yil=2002#:~:text=En%20temel%20ihtiya%C3%A7lar%C4%B1ndan%20mahrum%20kalan,%C3%A7%C4%B1kar%20ve%20kayg%C4%B1%20meydana%20gelir.> (05.10.2022).
- Bacak, Bünyamin ve Polat, Ebru (2018), “İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İşsizlik Süresi İlişkisi: Çanakkale’de Yükseköğrenim Mezunu İşsizler Üzerinde Bir Araştırma”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 9(2), 24-47.
- Baykal, Beril vd. (2021), “Yoksulluk ve Servete İlişkin Nedensel Atıfların Demografik Değişkenler Bağlamında İncelenmesi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 19(1), 198-214.
- Bilgiç, Reyhan ve Yılmaz, Nilgün (2009), “İşsizliğin Psikolojik Etkisini İncelemek için Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlilik ve Geçerlikleri Üzerine Bir Çalışma”, **Türk Psikolojisi Yazıları**, 12(23), 52-65.
- Björklund, Anders ve Eriksson, T. (1998), “Unemployment And Mental Health: Evidence From Research İn The Nordic Countries”, **Scand J. Soc Welfare**, 7, 219- 235.
- Bolton, Winifred ve Oatley, Keith (1987), “A Longitudinal Study Of Social Support And Depression İn Unemployed Men”, **Psychological Medicine**, 17, 453- 460.
- Budak, Selçuk (2005). **Psikoloji Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, Ankara.
- Bulut, Emre ve Başoğlu, Aykut (2023), “Boşanmanın Ekonomik Belirleyicileri: Türkiye Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizi”, **Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7(1), 45-62.
- Can, Halil vd. (2006), **Örgütsel Davranış**, Arıkan Basın Yayın, İstanbul.
- Carmichael, Fiona ve Ward, Robert (2001), “Male Unemployment And Crime İn England And Wales”, **Economics Letters**, 73, 111- 115.
- Cerro, Ana ve Meloni, Osvaldo M. (2000), “Deteminents of the crime Rate in Argentina During the 90’s”, **Estudiosde Economia**, 27(2), 297-311.
- Chen, Shun-Wen vd. (2009), “Taiwanese Students Self-Attributions For Two Types Of Achievement Goals”, **The Journal of Social Psychology**, 149(2), 179-183.
- Chiricos, Theodore G. (1987), “Rates of Crime and Unemployment: An Analysis of Aggregate Research Evidence* Rates of Crime and Unemployment: An Analysis of Aggregate Research Evidence”, **Oxford Journals**, 34(2), 187-212.
- Cömertler, Necmiye ve Kar, Muhsin (2007), Türkiye’De Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 62(2), 38-57.

- Csikszentmihalyi, Mihaly (1998), “The Psychology of Engagement With Everyday Life”, https://www.researchgate.net/publication/200026151_Finding_Flow_The_Psychology_of_Engagement_With_Everyday_Life (22.03.2023).
- Coşkun, Şule Nur ve Erdayı, A. Utku (2023), “Türkiye’de İşsizlik ve Sosyal Dışlanma İlişkisi: Yozgat İlinde Bir Alan Araştırması”, **Alanya Akademik Bakış Dergisi**, 7(1), 581-898.
- Çelik, Kezban ve Beşpınar, F. Umut (2011), “Farklı Nedenlerle Çalışma ve Çalışmanın Genç Üzerine Etkileri”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 3(1), 59-69.
- Çivilidağ, Aydın (2019), “İşsizlik Sorununa Fenomenolojik Bir Yaklaşım: Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Görüşlerine Göre İşsizlik Sorunu”, **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi**, 9(2), 197-217.
- Çizel, R. Bato vd. (2011), “İşsizliğin Psikolojik Sonuçları: Antalya Örneği”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 2(1), 26-41.
- Daşlı, Yılmaz ve D. Yurtseven, Ecem (2020), “Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıfların Yoksullara Yardım Politikalarına İlişkin Tutumlar Üzerindeki Etkisi”, **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(2), 87-99.
- De Carlo, Lawrence T. (1997) “On the Meaning and Use of Kurtosis”, **Psychological Methods**, 2, 292-307.
- Demirdağ, Abdulsamet (2019), “Fuzûlî’nin Türkçe Divanındaki Çaresizlik Kavramı Üzerine Bir İnceleme”, **Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, (9), 1 – 13.
- Dilbaz, Nesrin ve Seber, Gülten (1993), “Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi”, **Kriz Dergisi**, 1(3), 134-138.
- Dinç, Mehmet ve V. Kurt, Esra (2016), “Is It Not Over Until We Say It’s Over? Turkish Media’s View on the Evaluation the Success and Failure about Euro 2016 Performance of Turkish National Football Team in Terms of Casual Attribution”, **Journal of Current Researches on Social Sciences**, 6(2), 240-260.
- Durak, Şuayip ve Kaya, Vedat (2014), “Türkiye’de İşsizlik Ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 28(2), 55-73.
- Dursun, Salih (2012), “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Yönü: İşsizlik Psikolojisi”, **Türk Metal Dergisi**, (151), 50-54.
- Dursun, Salih ve Aytaç, Serpil (2012), “Üniversite Öğrencilerinin İşgücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ve İş Deneyimleri ile Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(1), 373-388.

- Dursun, Salih ve Şen, Mustafa (2022), “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı: Demografik Faktörler ve Psikolojik Semptomlar Açısından Bir İnceleme”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 12(2), 251-266.
- Dursun, Salih vd. (2011), “The Effects of Unemployment and Income on Crime: A Panel Data Analysis on Turkey”, **16th Word Congress International Society for Criminology**, Kobe, Japan.
- Doğan, Türkan ve Çoban Aysel E. (2009), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Eğitim ve Bilim**, 34(153), 157-168.
- Erdayı, Utku (2009), “Dünyada Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye”, **Çalışma ve Toplum**, 3, 133-162.
- Erdoğan, Nihat (1991), “**Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi**”, Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir.
- Eroğlu, Şeyma ve Toros, Fusun (2023), “COVID-19 Pandemisi Sürecinde Algılanan İş Güvencesizliğinin Algılanan Stres Üzerindeki Etkisinde Psikolojik Dayanıklılığın Aracılık Rolü”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 20(2), 571-589.
- Erol, Hüseyin (2018), “**Üniversite Okuyan Gençlerin Dünyaya İlişkin Varsayımlarının Kaygı ve Umutsuzluk Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Uygulaması)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Feather, N. T. ve Davenport, P. R. (1981) “Unemployment and depressive affect: A motivational and attributional analysis leavers” **Journal of Personality and Social Psychology**, 41, 422-436.
- Fougere, Denis vd. (2009), “Youth Unemployment and Crime in France”, **Journal of the European Economic Association**, 7(5), 99-938.
- Freeman, Richard B. (1993), “The Economics of Crime”, **Harvard University and NBER Center for Economics Performance**, 3, 3530-3563.
- Gençöz, Faruk vd. (2006), “Umutsuzluk, Çaresizlik Ve Talihsizlik Ölçeği’nin Türk Örnekleminde Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması”, **Kriz Dergisi**, 14(1), 21-29.
- Gill, Flora (1999), “The Meaning of Work: Lessons From Sociology, Psychology, and Political Theory”, **Journal of Socio-Economics**, 28(6), 725-743.
- Gillani, Syed Y.M vd, (2009), “Unemployment, Poverty, Inflation and Crime Nexus: Cointegration And Causality Analysis Of Pakistan”, **Pakistan Economic and Social Review**, 47(1), 79-98.

- Güçlü, Nezahat (2001), “Stres Yönetimi”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 21(1), 91-109.
- Gök, Figan ve Kiraz, Zafer (2023), “İşsiz Kadın Öğretmenler: Neo Liberal Dönemde İşsizlikle Baş Etme Deneyimlerinin İncelenmesi”, **Trakya Eğitim Dergisi**, 13(1), 55-78.
- Gölen, Zafer ve Ünar, Şükrü (2022), “İşsizlik Kaygısının Atıf Kuramı Kapsamında Değerlendirilmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Araştırmalar Kavramlar, Araştırmalar ve Uygulama – I**, 206.
- Güleryüz, Ece ve Köse, Tekin (2017), “İşsizlik ve Sağlık Göstergeleri: Türkiye Örneği”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, 54(633), 28-38.
- Gülmez, Abdullah ve Öztürk, Meral (2023), “Boşanma Sürecinde Olan/Yeni Boşanan Bireylerin Kaygı ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi: Tunceli İli Örneği”, **Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(1), 65-85.
- Gür, Nurullah vd. (2020), “Ekonominin Koronavirüs Mücadelesi”, **Seta Vakfı**.
- Hammarstrom, Anne ve Janlert, Urban (1997), “Nervous and Depressive Symptoms in a Longitudinal Study of Youth Unemployment- Selection or Exposure?”, **Journal of Adolescence**, 20, 293-305.
- Hansen, Hans-Tore (2005), “Unemployment and Marital Dissolution”, **European Sociological Review**, 21(1), 135-148.
- Hartley, Jean (1980), “The impact of unemployment upon the self-esteem of managers”, **Journey of Occopational Psychology**, 53(2), 147-155.
- Heider, Fritz (1958), “**The Psychology of Interpersonal Relations**”, John Wiley ve Sons, New York.
- Hojman, David E. (2002), “Explaining Crime in Buenos Aires: The Roles of Inequality, Unemployment and Structural Change”, **Bulletion of Latin American Research**, 21(1), 121-128.
- Huang, Jr-Tsung (2003), “Unemployment and Family Behavior in Taiwan”, **Journal of Family and Economic Issues**, 24(1), 28- 48.
- ILO (1984), “**Employment of Disabled Persons Manual and Selective Placement**”, Genevo, Switzerland.
- ___ (2020), “**Youth Unemployment**”, ILO 2020 youth unemployment.pdf, (15.05.2023).
- ___ (2022), “**Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm**”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_834656.pdf, (27.09.2023).

- ____ (2022), “World Employment and Social Outlook”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_834081.pdf, (23.12.2022).
- İslamoğlu, Emel (2014), “Sakarya’da İşsizliğin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2(3), 129-135.
- İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/isveren/tesvikler/issizlik-odenegi-alanlara-yonelik-tesvik/>, (14.06.2023).
- Jackson, Paul R. vd. (1983), “Unemployment and Psychological Distress in Young People: The Moderating Role of Employment Commitment”, **Journal of Applied Psychology**, 68(3), 525-535.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2015). **Yeni İnsan ve İnsanlar**, 17. Baskı, Evrim Yayınları, İstanbul.
- Kapız, Serap (2001), “İşin Değişen Anlamı ve Birey Yaşamında Önemi” **İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan kaynakları Dergisi**, 3(2).
- Karakuş, Özlem (2018), “Depression and Hopelessness Levels of University Students According to Their Opinions on Finding Employment or Falling Out of Labor Force in Turkey”, **Universal Journal of Educational Research**, 6(1), 190-194.
- Kaynak, Tuğray (1995) “Organizasyonel Davranış Ve Yönlendirilmesi”, Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- K. Güler, Burcu (2005), “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 55(1), 373-394, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/8053>.
- Karıncı, Nuray A. (1988), “Patterns of Depression in Medical Patients and Their Relationship with Causal Attributions for Illness”, **Psychother Psychosom**, 50, 207-215.
- Kaya, A.Ayşen ve Tabak, Osman (2023), “Türkiye’nin Düzey-2 Bölgelerinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar Üzerine Etkileri: Sistem GMM Analizi”, **İzmir İktisat Dergisi**, 38(1), 35-53.
- Kelley, Harold H. (1973). The processes of causal attribution.. American Psychologist, **American Psychologist**, 28(2), 107-128.
- Kessler, Ronald C. vd. (1988), “Effects of Unemployment on Health in a Community Survey: Main, Modifying and Mediating Effects”, **Journal of Social Issues**, 44(4), 69-85.
- Kıcı, Başak (2017), “Eğitimli Genç İşsizliğin Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış”, **Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, 3(54), 1369-1395.

- Kızgın, Yıldırım ve Dalgın, Taner (2012), “Atfetme Teorisi: Öğrencilerin Başarı ve Başarısızlıklarını Değerlendirmedeki Atfetme Farklılıkları”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(15), 61-78.
- Kumaş, Handan (2001), **İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Matbaası, İzmir.
- Kumaş, Handan ve Fidan, Fatma (2005), “Akademisyen ve Tekstil İşçileri Karşılaştırması Örneğinde Çalışan Kadınların Çalışma Olgusuna Bakışları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 1(50), 507-532.
- Lester, David (1998) “**Helplessness, hopelessness, and haplessness and suicidality**”, *Psychological Reports*, 82(3), 946.
- Liem, Ramsay ve Liem J. Huser (1988), “psychological Effects of Unemployment on Workers and Their Families”, **Journal of Social Issues**, 44(4) 87-105.
- Linn, Margaret W. vd. (1985), “Effects of Unemployment on Mental and Physical Health”, **American journal of Public Health**, 75(5), 502-506.
- Lorant V. Vd. (2003) “Socio-economic differences in psychiatric in-patient care”, **Acta Psychiatr Scand**, 107(3), 170-177.
- Lordoğlu, Kuvvet vd. (1999), **Çalışma İktisadı**, Beta Yayınları 3. Baskı, İstanbul.
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). “The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories”, **Behaviour research and therapy**, 33(3), 335-343.
- Mansourian, Yazdan ve Nigel Ford (2007), “Web Searchers’ Attributions Of Success And Failure: An Empirical Study”, **Journal of Documentation**, 63(5), 659-679.
- Martinko, Mark J. Ve Thomson, Nal F. (1998), “A Synthesis and Extension of the Weiner and Kelley Attribution Models”, **Basic and Applied Social Psychology**, 20(4), 271-284.
- Murat, Naci vd. (2009), “Genç Nüfusun Sorun Algılaması: Trabzon Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(7), 176-184.
- Murphy, Gregory C. ve Athanasou, James A. (1999), “The Effect Of Unemployment On Mental Health”, **Journal Of Occupational and Organizational Psychology**, 72, 83-99.
- Mütevellioglu, Nergis ve Rabia Bato Çizel, (2010), “İşsizlik ve Sosyal Haklar: Bir Alan Araştırmasının Bulguları”, **II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı Petrol-İş Yayımları**, 113, 279-299.
- OECD, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>, (09.11.2022).

- _____, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart>, (01.06.2023).
- _____, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>, (15.04.2023).
- Onocak, Derya (2008), **İşsizlik Sürecinin Bireyler Üzerindeki Psikolojik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (Sivas Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öcal, Oğuz ve Yıldırım, Ertuğrul (2011), “İşsizlik-Suç İlişkisi: Kayseri İli Örneğinde Makro ve Mikro Verilerden Kanıtlar”, **Uluslararası Ekonomik Politik Konferansı, Emek Piyasaları ve İstihdam**, 1-18.
- Ören, Kenan ve Yüksel, Hasan (2012), “Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı”, **Emek ve Toplum Dergisi**, 1(1), 34 – 59.
- Özkan, Sedat (2018), “Psikosomatik Hastalıklar, **Humanite Psikiyatri Tıp Merkezi**, 1-12.
- Paul, Karsten I. ve Moser, Klaus (2009), “Unemployment impairs mental health: Meta-analyses”, **Journal of Vocational Behavior**, 74, 264-282.
- Papps, Kerry ve Winkelmann, Rainer (1998), “Unemployment and Crime: New Answers to an Old Question”, **IZA Discussion**. 25, 1-26.
- Polat, Sedat vd. (2020), “Yoksulluk Nedenlerine İlişkin Yapılan Atıfların Sosyolojik Analizi”, **Social Science Development Journal**, 5(20), 30-42.
- Polat, Ebru (2015), “Yüksek Öğrenim Mezunlarında İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İş Arama Davranışlarına Etkisi: Çanakkale ili Örneği”, Doktora Tezi, Çanakkale Üniversitesi - Sosyal bilimler Enstitüsü.
- Reaymaeckers, Peter vd. (2006), “Marriage and Divorce in Belgium: The Influence of Professional, Financial and Educational Resources on the Risk for Marriage Dissolution”, **Journal of Divorce & Remarriage**, 46(1-2), 151-174.
- Rees, Tim vd. (2005), “Attribution in Sport Psychology: Seeking Congruence Between Theory, Research and Practice”, **Psychology of Sport and Exercise**, 6, 189-204.
- Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>, (01.06.2023).
- Rowley, K.M. ve Feather, N.T. (1987)., “The Impact of Unemployment in Relation to age and Length of Unemployment”, **Journal of Occupational Psychology**, 60(4), 323-332.
- Ryan, Richard M. vd. (2010), “Weekends, Work and Well-Being: Psychological Need Satisfactions and Day of the Week Effects on Mood, Vitality and Physical Symptoms”, **Journal of Social and Clinical Psychology**, 29(1), 95-122.
- Sabuncuoğlu, Zeyyat (1987), **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Basımevi.

- Sabuncuoğlu, Zeyyat ve Tokol, Tuncer (1991), **İşletme I-II**, Bursa.
- Sandalcılar, A. Rıza (2012), “İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik”, **Ege Akademik Bakış**, 12(2), 225-238.
- Sapancalı, Faruk (2008), “Türkiye’de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar”, **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 21(2-3), 8-30.
- Seçer, Barış (2012), “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Psikolojik Bir Yakalaşım: Atıf Kuramı”, **İŞ, GÜÇ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 14(4), 29-46.
- Selye, Hans (1976), “Stress Without Distress”, **Psychopathology of Human Adaptation**, 137-146.
- Shamir, Boas (1985), “Sex Differences in Psychological Adjustment to Unemployment and Reemployment: A Question of Commitment, Alternatives or Finance?”, **Social Problems**, 33(1), 67-79.
- South, Scott J. (2014), “Economic Conditions and the Divorce Rate: A Time-Series Analysis of The Postwar United States”, **Journnel of Marriage and Family**, 47(1), 31-41.
- Specht, Nina vd. (2007), “Perception and Attribution of Employees’ Effort and Abilities the Impact on Customer Encounter Satisfaction”, **International Journal of Service Industry Management**, 18(5), 534-555.
- Svarer, Michael (2002), “Determinants Of Divorce İn Denmark”, **SSRN Electronic Journal**, 1-26.
- Somoncu, Ayşe (2020), “Türkiye’de Mesleki Eğitim Ve İstihdam – Hayaller Beyaz Olsa Da, Gerçekler Mavi Yaka”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 24(1), 177 – 194.
- Tankışi, Deniz (2007), **Kanserli Hastalarda Hastalığa Bağlı Atıflar ve Alternatif Tedaviler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Taslak, Soner ve Dalgın, Tanser (2015), “Çalışanların Atfetme Eğilimlerinin Örgütsel Sinizm Davranışları Üzerindeki Etkisi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, (34), 140-156.,
- Taş, Nihat vd. (2014), “İşsizlik, Takibe Düşen Kredi Ve Boşanma Oranı Değişkenlerinin Suç Sayısı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Türkiye İçin Bölgesel Panel Veri Analizi”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 7(1), 13-35.
- Tınar, Mustafa Yaşar (1996), **Çalışma Psikolojisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tiggemann, Marika ve Winefield, A.H. (1984), “The Effects of Unemployment on the Mood, Self-esteem, Locus of control, and depressive affect of school-leavers”, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 33- 42.

- T. Tayfun, Ayşe Nur ve Korkmaz, Adem (2016), “Üniversite Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8(17), 534-558.
- Tunalı, Halil ve Özkaya, Seren (2016), “Türkiye’de İşsizlik-İntihar İlişkisinin Analizi”, **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(2), 56-70.
- Tutkun, Ömer F., ve Koç, Mustafa (2008), “Mesleklere Atfedilen Kalıp Yargılar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 41(1), 259-262.
- Topbaş, Ferhat ve Kurt, Serdar (2007), “İşsizlik ve Boşanma İlişkileri: 1970-2005 Var Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 5(7), 30-43.
- Topbaş, Merve (2017), “Ahmet Mithat Efendi’nin Modern Çağ Ateizmine Karşı İslam İnançlarını Müdafaası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK (2012), “**Ekonomik Göstergeler 1923-2011**”, TÜİK Matbaası, Ankara.
- ____ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, (30.11.2022).
- ____, www.tuik.gov.tr, (26.12.2022).
- Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/> (19.12.2022).
- URL, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/291546.asp>, (01.06.2023).
- ____, https://www.kobikon.com.tr/tr/?gclid=CjwKCAjwgsqoBhBNEiwAwe5w0xTsxQlwg3bAkYzZ9c6aieXxuFj6TMqJ9EsTn2BhDu59mPBBfKL34RoChQ4QAvD_BwE, (26.09.2023).
- Warr, Peter ve Jackson, Paul (1984), “Men Without Jobs: Some Correlates of Age and Length of Unemployment”, **Journal of Occupational Psychology**, 57, 77-85.
- Waters, Lea E. ve Moore, Kathleen A. (2002), “Predicting Self-Esteem During Unemployment: The Effect Of Gender, Financial Deprivation, Alternate Roles and Social Support”, **Journal Of Employment Counseling**, 39, 171-189.
- Weiner, Bernard (2000), “Attributional Thoughts About Consumer Behavior”, **Journal of Consumer Research**, 27(3), 382-387.
- Vatan, Sevginar (2013), “Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri, Umutsuzluk, Çaresizlik ve Talihsizlik Düzeyleri ile Problem Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, **Klinik Psikiyatri**, 16, 88-97.
- Yapıcı, Asım (2003), “Fiziksel ve Sosyal Hadiselere Sebep Atfetmede Dinin Rolü”, **Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 3(1), 127-165.
- Yıldız, Rıfat vd. (2011), “Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(36), 15-31.

- Yılmaz, Özlem (2005), “Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, 2, 63-76.
- Yılmaz, Tunca vd. (2004), “Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları, Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 48, 163-184.
- Yüksel, İhsan (2003), “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(2), 21-38.
- Yüksel, İhsan (2005), “İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 60(3), 256-274.
- Zaim, Sabahattin (1997) **Çalışma Ekonomisi**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

İŞSİZLİĞİN PSİKOLOJİK ETKİLERİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Bu anket çalışmasında işsizlerin, işsiz kaldıkları süreçte bu durumdan ne şekilde etkilendiğini psikolojik açıdan ele almaya çalışmaktadır. Anket sonucu elde edilecek olan veriler tamamen bilimsel bir araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bunun dışında hiçbir yerde kullanılmayacak olup, bilgileriniz gizli tutulacaktır. Anket formuna isminizi yazmayınız. Lütfen bilgileri eksiksiz doldurmaya özen gösteriniz. Anket formunu doldururken göstereceğiniz ilgi ve katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. Yaşınız Nedir?

2. Cinsiyetiniz Nedir?

a. Kız b. Erkek

3. Eğitim Durumunuz Nedir?

a) Okuma/yazma b) İlkokul/ortaokul c) Lise d) Ön lisans e) Lisans f) Yüksek lisans

4. Medeni Durumunuz Nedir?

a) Evli b) Bekâr c) Boşanmış

5. Kaç Yıldır İşsizsiniz?

a) 0-6 ay arası b) 6 ay-1,5 yıl arası c) 1-3 yıl arası d) 3-5 yıl arası e) 5 yıl ve fazlası

Depresyon, Stres, Anksiyete Ölçeği

Anketin bu kısmında son bir haftada aşağıdaki belirtilerden hangilerini yaşadığınızı ifade ediniz	Hiç Bir Zaman	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1. Ağzımda kuruluk olduğunu fark ettim				
2. Soluk almada zorluk çektim (örneğin fizik egzersiz yapmadığım halde aşırı hızlı nefes alma, nefessiz kalma gibi)				
3. Geçerli bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim				
4. Panik haline yakın olduğumu hissettim				
5. Panikleyip kendimi aptal durumuna düşüreceğim durumlar nedeniyle endişelendim				
6. Vücudumda (örneğin ellerimde) titremeler oldu				
7. Fiziksel egzersiz söz konusu olmadığı halde kalbimin hareketlerini hissettim (kalp atışlarımın hızlandığını veya düzensizleştiğini hissettim)				
8. Hiç olumlu duygu yaşayamadığımı fark ettim				
9. Hiçbir beklentimin olmadığı hissine kapıldım				
10. Birey olarak değersiz olduğumu hissettim				
11. Hayatın değersiz olduğunu hissettim				
12. Kendimi perişan ve hüzünlü hissettim				
13. Hiçbir şey bende heyecan uyandırmıyordu				
14. Bir iş yapmak için gerekli olan ilk adımı atmada zorlandım				
15. Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliyim				
16. Kendimi gevşetip salıvermek zor geldi				
17. Sinirsel enerjimi çok fazla kullandığımı hissettim				
18. Alıngan olduğumu hissettim				
19. Gevşeyip rahatlamakta zorluk çektim				
20. Beni yaptığım işten alıkoyan şeylere dayanamıyordum				
21. Kışkırtılmakta olduğumu hissettim				

İşsizliği Atfetme Ölçeği

Anket çalışmasının bu kısmında işsizliğin oluşmasında nelerin etken olabileceği sıralanmıştır. Bu kapsamda size göre değerlendiriniz.	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2.Katılmıyorum	3. Kararsızım	3.Katılıyorum	4.Kesinlikle Katılıyorum
1.Geçici hastalıklar					
2.Özel becerilerin eksikliği					
3.Fiziksel kusurlar					
4.Çok seçici olmak					
5.Kötü dış görünüşe sahip olmak					
6.Bazı işler için çok yaşlı olmak					
7.Bazı işler için çok genç olmak					
8.İş görüşmelerinde yeterince iyi olmamak					
9.Eğitim eksikliği					
10.Tecrübe eksikliği					
11.Yeterince çabalamamak					
12.Bazı işlerin gidemeyeceğim kadar uzak olması					
13.Çoğu iş sıkıcı ve monoton işler taşıdığından başvurmamak					
14.Şanssız bir insan olmak					
15.Bir işte çalışmayı istememek					
16.Çok fazla rekabet olması					
17.Geçici kötü şans					
18.Bulduğum şehir dışında çalışmak istememek.					
19.Devletin Yeterli iş imkânı oluşturamaması					
20.Özel sektörün yeterli iş imkânı sunamaması					
21.Özel sektördeki iş sayısında azalma					
22.İşverenlerin eğitim ve tecrübe konusunda gerçekçi olmayan beklentileri					
23.Türkiye'deki ekonomik durum					
24.Düşük maaş vermeleri nedeni ile işlere başvurmamak					

Umutsuzluk, Çaresizlik, Talihsizlik Ölçeği (UÇTÖ)

Umutsuzluk, Çaresizlik, Talihsizlik Ölçeği	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3.Biraz Katılmıyorum	4.Biraz Katılıyorum	5.Katılıyorum	6.Kesinlikle Katılıyorum
1. Aklıma koyduğum şeyi yaparım.						
2.Üniversiteyi bitireceğime inanıyorum.						
3.Hayatımda olan birçok üzücü şeyin sebebi kötü şanstır.						
4.Zaman zaman kendimi işe yaramaz hissedirim.						
5.Geleceğe umut ve coşku ile bakarım.						
6.Kadere güvenmek benim için iyidir.						
7.Başkalarının yardımı olmadan krizleri aşabilmeyi zannetmiyorum						
8.İsteklerimi elde edebileceğimi umuyorum.						
9.Çoğu zaman ne yapacağıma yazı tura atarak karar veririm.						
10.Karşılaştığım sorunlara çok zor çözüm bulurum.						
11.Yapmak istediklerimi gerçekleştirmek için gerekli vaktim var.						
12.Genellikle her işin olacağına vardığını keşfettim.						
13.Bir problemle karşılaştığım zaman onu çözmenin yolunu bulamam.						
14.Gelecekte benim için önemli konularda başarılı olacağımı umuyorum.						

15.Elde ettiğim birçok şeyin sebebi şanslı oluşumdur.						
16.Bir işe başlamakta güçlük çekerim.						
17.Geleceğimde görebildiğim şey memnuniyetten ziyade memnuniyetsizliktir.						
18.Az ya da çok arkadaşımın olması tamamen kaderime bağlıdır.						
19.Nadiren hayatımı kontrol ettiğimi hissedirim.						
20.Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum						
21.Genel olarak baktığımda yaşantım tesadüfî olaylarla kontrol ediliyor.						
22.Bazen her şeyi bırakmayı düşünüyorum çünkü onları iyileştirmek için yapabileceğim hiçbir şey yok.						
23.Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.						
24.Genellikle kendi çıkarlarımı kötü şanstın koruyabilmenin yolu yoktur.						
25.Şu aralar karşılaştığım sorunları çözebilmenin birkaç yolu vardır.						
26.Gelecekte kötü zamanlardan çok iyi zamanlar bekliyorum.						
27.Geleceği planlamanın bir anlamı yoktur çünkü onu iyi ya da kötü şans belirler.						
28.Amaçlarıma ulaşmak için genellikle mantıklı yollar bulamam.						
29.İstedğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallıktır.						
30.Başarısız olduğumda tekrar denemenin faydası yoktur nasıl olsa kötü şansım hiç değişmez.						

ÖZGEÇMİŞ

2009 yılında Kirazlıtepe Orhan Seyfi Orhon İlköğretim Okulu'nu; 2013 yılında Üsküdar Anadolu İmam-Hatip Lisesi'ni 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünü bitirdi. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÖZTÜRK, evli olup, İngilizce bilmektedir.